

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

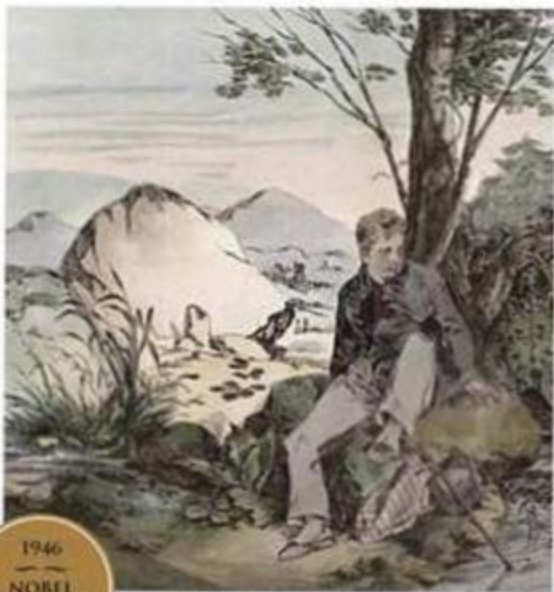
Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

HERMANN HESSE

PETER CAMENZIND

Çeviri: KAMURAN ŞİPAL

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

4.
BASKI

HERMANN HESSE
PETER
CAMENZIND

Peter Camenzind, Hermann Hesse

© 1953, Hermann Hesse

© 2003, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.

Bu eserin Türkçe yayın hakları Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main ve Onk Ajans Ltd. Şti. aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2003

3. basım: Nisan 2013

Bu kitabın 3. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Şebnem Sunar

Kapak tasarımı: Act creative

Kapak baskı: Azra Matbaası

İç baskı ve cilt: Özal Matbaası

ISBN 978-975-07-0325-6

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

www.canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

HERMANN HESSE

PETER CAMENZIND

ROMAN

1946 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Almanca aslından çeviren

Kâmuran Şipal

Hermann Hesse'nin Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Masallar, 1994

Çarklar Arasında, 2002

Kaplıcada Bir Konuk, 2002

Siddhartha, 2002

Doğu Yolculuğu, 2002

Demian, 2003

Gençlik Güzel Şey, 2012

HERMANN HESSE, 1877'de Almanya'nın Baden-Württemberg eyaleti, Calw kasabasında doğdu. İlk şiirini yirmi beş yaşında yazdı. Bunu *Peter Camenzind*, *Çarklar Arasında*, *Gertrud*, *Rosshalde*, *Demian* ve diğer romanları izledi. Jung'un öğrencisi Lang ile dostluğu Hesse'nin ruhbili-me ve Jung'a duyduğu ilgiyi körükleyerek şiirsel içdünyasını zenginleş-tirdi. İnsancılığı, barışseverliği ve insan yaşamını irdeleyen felsefesi *Bozkırkurdu*, *Narziss* ve *Goldmund* ile *Siddhartha* adlı romanlarında özel-likle belirgindir. *Boncuk Oyunu* adlı romanından sonra 1946'da Nobel Edebiyat Ödülü de alan Hesse'nin Doğu edebiyatı ve mistisizmine düş-künlüğü, bireysel bunalımların çözümünü Doğu felsefesinde arayışı, 1960'lı yıllarda canlanan Budizm ve Zen Budizm akımlarının da yardı-mıyla onun, özellikle Amerikan hippie gençliği arasında en çok okunan yazarlar arasına girmesini sağladı. Hermann Hesse, 1962 yılında öldü.

KÂMURAN ŞİPAL, 1926'da Adana'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. *Çağdaş Alman Hikâyesi, 1945'ten Sonra* başlıklı bir incelemesi; *Beyhan*, *Elbise-ciler Çarşısı*, *Büyük Yolculuk*, *Buhûrümeryem*, *Köpek İstasyonu* adlı öykü kitapları yayımlandı. *Sırrımsın Sırdaşımsın* adlı romanıyla 2011'de Orhan Kemal Roman Armağanı'nı aldı. Rainer Maria Rilke, Franz Kafka, Robert Musil, Heinrich Böll, Thomas Mann, Günter Grass, Ingeborg Bachmann, Sigmund Freud, Hans Bender gibi önemli yazarların yapıt-larını dilimize kazandırdı.

Fritz ve Alice Leuthold'e ithaf edilmiştir.

1

Başlangıçta mitos vardı. Nasıl ki bir zaman yüce Tanrı Hintlilerin, Yunanların ve Germenlerin ruhlarında etkinliğini sürdürmüştü, oradan sesini duyurmuşsa, tüm çocukların ruhlarından da her geçen gün sesini duyurur yeniden.

Doğup büyüdüğüm yerdeki gölün, dağların ve çayların adlarını bildiğim yoktu henüz. Ama küçük pırıltılarla bezenmiş gölün güneş altında çarşaf gibi mavi yeşil uzanmış yattığını, sarp dağların sık örülmüş bir çelenk gibi gölün çevresini kuşattığını görüyordum. Dağların doruklarındaki çatlak ve yarıklarda ısıltı ısıltı parıldayan karları, küçük, küçücük çağlayanları görüyordum ayrıca; eteklerde meyve ağaçları, kulübeler ve boz renkli ineklerle otlaklar bayır aşağı uzanıyordu. Ve benim biçare küçük ruhumu işte öylesine boş, sessiz ve bekleyiş içinde bulan gölün ve dağların cinleriyle perileri, o güzelim atak eylemlerini nakşettiler bu ruhun üzerine. Yerinden oynatılmaz yalçın kayalıklar ve dik uçurumlar, hayata gözlerini açtıkları çağlardan konuşuyor, kendilerinde hâlâ o çağlara ilişkin izler taşıyorlardı. Sağda solda çatlayan, eğilip bükülen yeryüzünün, doğurmaların iniltili sancıları içinde kıvranarak dik sırtları, sivri tepeleri bedeninden çıkarıp çıkarıp ortaya koyduğu günlerin sözünü ediyor-

lardı hep. Kayalık tepeler gümbürtü ve çatırtılarla toprağın bağrından boy veriyor, rastgele sivrilip yükseliyor, derken boyunlarını büküp kalıyorlardı. Toprakta başlarını çıkaran ikiz dağlar yer kapmak için birbirleriyle kıyasıya boğuşuyor, sonunda kazanan taraf kafasını ezdiği ikiz kardeşini bir kenara itip yükseklerle tırmanmaya koyuluyordu. Yükseklerdeki yarlar ve uçurumlarda o günlerden kalıp başı koparılmış tepeler, bir kenara itilmiş çatlak kayalar görülmekteydi. Ve her yıl eriyen karlar ev yüksekliğindeki kaya parçalarını yukarılardan aşağı indiriyor, cam parçalarıymış gibi onları tuzla buz ediyor ya da büyük bir güçle önüne katıp sürükleyerek yumuşacık otlakların içine gömüyordu.

Dönüp dolaşıp hep aynı şeyi anlatıyordu kayalık tepeler. Kolaydı konuştukları dili anlamak, bunun için yalçın duvarlarını görmek yeterdi, boyunları bükük kat kat duvarlar, yamuk yamuk, çatlaklarla donanmış, her birinde açılmış ortada duran yaralar. “Ne müthiş çileler çektik,” diyordu her biri. “Ve hâlâ çekiyoruz.” Ama göğüsleri kabarak söylüyorlardı bunu, vakur, inatçı ve direngen, sırtı kolay yere gelmeyen eski cengâverler gibi tıpkı.

Evet, cengâverler. Gördüm onların sular ve fırtınalarla nasıl savaştıklarını, bahar öncesinin asık suratlı gecelerinde gazaba gelmiş fön rüzgârları ak saçlı başlarının çevresinde naralar atıp dururken, doludizgin akan dereleler, çaylar böğürlerinden koca koca yeni parçaları koparıp alırken. Bahar öncesinin bu gecelerinde kökleriyle direterek toprağa sarılıp dimdik ayakta durmaya çalışıyorlardı çatık kaşlı, soluk soluğa, canlarını dişlerine takmış. Yarıklardan geçilmeyen yalçın duvarları ve doruklarıyla fırtınayı, rüzgârı göğüslüyor, inatla büzülüp sinerek tüm güçlerini seferber ediyorlardı. Yedikleri her yaralayıcı darbenin sonunda gazap ve korkularının tüyler ürpertici çılgınlıkları işitiliyor, korkunç sızlanışları alabildiği-

ne uzaklardaki azgın dere ve aylarda küskün ve ierle-
miş yankılanıyordu.

Ve otlaklar, bayırlar gördüm, kayalarda yöre halkı-
nın çağrışım yüklü acayip adlarla donattığı içi toprakla
dolmuş yarıklar sonra, bitkiler, çiçekler, eğreliotları ve
yosunlar örtmüştü üzerlerini. Dağların bu çocukları ve
torunları kendilerine ayrılmış yerlerde türlü renkler için-
de, kimseye zarar vermeden yaşayıp gidiyorlardı. Onlara
dokunuyor, onları seyrediyor, burcu burcu kokularını so-
luyor, adlarını öğreniyordum. Ama bütün bunlardan da-
ha çok ve daha derinden ağaçlar duygulandırıyor du beni.
Her ağacın kendine özgü bir yaşam sürdürdüğünü, ken-
dine özgü biçimde büyüyüp boy attığını, kendine özgü
dallar ve yapraklarla donandığını, bir ağacın gölgesinin
bir ötekine benzemediğini görüyordum. Münzevi ve m-
cadeleci kişilikleriyle daha çok dağların yakın akrabaları-
na benziyorlardı. Çünkü içlerinden her biri, özellikle
dağların yüksek kesimlerinde yetişenleri, var olma ve
büyüyüp gelişme ğrunda suskun ve etin bir savaş sr-
dryordu, rüzgâr, yağmur ve kayalara karşı. Her birinin
göğüslemek zorunda olduğu kendi derdi, ilesi vardı, her
birine sımsıkı sarılıp arkasını dayayacağı bir yer gerekiy-
di ve bu da her birini özel bir biçimle, kendine özgü yara-
berelerle donatıyordu. Sarı amlar vardı, fırtına ve rüzgâr
yalnızca bir tarafında dallar taşımasına izin veriyordu ve
yine öyle sarı amlar vardı ki, kırmızı gövdeleri yukarı-
dan sarkan kayalara yılanlar gibi sarılıp dolanmıştı, ağaç-
la kaya birbirini karşılıklı bağrına basıyor, ayakta tutu-
yordu adeta. Tüm ağaçlar savaşan askerler gibi bana ba-
kıyor, gönlümü bir huşu duygusu ve derin bir saygıyla
dolduruyordu.

Bizim kasabanın erkekleri ve kadınları da onlara ben-
ziyordu, kolay pes etmeyen, atık kaşlı ve az konuşan
kimselerdi, içlerinde en az konuşanları da en sekinleriy-

di kuşkusuz. Bu yüzden ben de onlara ağaç ya da kaya gözüyle bakmasını öğrenmiştim; onlar hakkında düşüncelere dalıyordum, kendilerine gösterdiğim saygı suskun sarı çamlara gösterdiğimden daha az, kendilerine duyduğum sevgi sarı çamlara duyduğumdan daha fazla değildi.

Bizim küçük kasaba Nimikon, göl kenarında, iki dağ uzantısı arasına sıkışmış üçgen biçiminde meyilli bir düzlüktedir. Kasabadan çıkan bir yol yakındaki manastıra uzanır, bir diğeri dört buçuk saat uzaklıktaki komşu bir kasabaya; göl kenarındaki öbür köy ve kasabalara ise su yoluyla ulaşılabilir ancak. Geleneksel üslupta yapılmış ahşap evlerin yaşları belirlenecek gibi değildir. Yeni bir evin kurulup çatıldığı hemen hemen hiç görülmez kasabada, eski evlerin gerektikçe sağı solu onarılır, bakarsınız bu yıl holdür elden geçirilen, bir başka yıl çatının belli bir bölümü. Daha önce bir odanın duvarında hizmet vermiş yarım bir kalas, bu kez bir lata, çatıda bir kiriş olarak kullanılır. Bu işi görmeye elverişli bir yanı kalmamışsa ve yakacak odun yapılmaya da henüz kıyılamıyorsa, bir kenara kaldırılır, bir dahaki sefere ahırın ya da samanlığın kalafattan geçirilmesinde yararlanır, olmazsa evin kapısında çapraz latalardan birinin yerini alır. Evlerde oturanlarda da farklı değildir durum, herkes üzerine düşen rolü oynar oynayabildiğince; sonra da duraksayarak da olsa kendini geriye çeker, bundan böyle işe yaramayan kasaba sakinlerinin arasına katılır, en sonunda da dalar bir karanlığa, ortalığı pek velveleye vermeden gözden kaybolur. Yıllar yılı gurbette kaldıktan sonra dönüp gelen biri hiç değişmemiş bulur kasabayı, birkaç evin eski çatısı yenilenmiş, birkaçının yeni çatısı eskimiştir, o kadar. Gurbete çıkarken kasabada bıraktığı yaşlı kişiler göçüp gitmiş ama yerlerini yenileri almıştır; bunlar da ötekiler gibi aynı kulübelerde oturur, aynı adları taşır, aynı siyah saçlı çocuklara göz kulak olur, yüz ifadeleri,

davranış biçimleri dünyasını değiştirmiş öbür yaşlıların-
kinden ayırt edilmez pek.

Bizim kasaba halkının eksikliğini çektiği bir şey varsa, o da kasabaya dışarıdan gelecek taze kan ve yaşamdır. Hayli sağlıklı bir soydan gelen kasaba sakinlerinin neredeyse hepsi dünürlük yoluyla yakın akrabadır birbirine ve rahat dörtte üçünün soyadı Camenzind'dir. Camenzind adı, kilisedeki sicil kütüğünün sayfalarını doldurur, gömütlükteki mezarların başuçlarına dikilen haçlarda göze çarpar, yağlıboyayla yazılmış ya da kaba tahtaya oyulmuş olarak evlerin cephelerini süsler, kasabadaki nakliyat şirketine ait arabaların, ahırlardaki kovaların ve göldeki kayıkların üzerinde okunur. Bizim evin kapısının üstünde bir yere de yağlıboyayla şöyle yazılmıştır: "Bu evi Jost ve Franziska Camenzind yaptı." Ama yazıda sözü geçen Camenzind babam değil, onun dedesi, benim büyükbabamın babasıydı; ben de geride bir çocuk falan bırakmaksızın ölecek olursam, iyi biliyorum ki, yine Camenzind adında biri bizim eski evde oturacaktır, yeter ki ev o zamana kadar ayakta kalsın ve çatısı yerinde dursun.

Görünürdeki tekdüzelikleri bir yana, bizim kasaba sakinleri arasında da iyiler ve kötüler vardı. Kıbar ve soylu beylerle baldırı çıplaklar, güçlülerle güçsüzler, açık-gözlerle çevrelerini güldürüp eğlendiren saf kimseler, bir de meczuplar. Ötekiler gibi bizim kasaba da dışarıdaki o büyük dünyanın küçük bir kopyasıydı. Kodamanlarla sıradan insanlar, cin fikirlilerle bön kişiler hısım ve akrabalık ilişkisiyle birbirlerine bağlı olup arapsaçı gibi çözülmez bir bütün oluşturuyor, aşırılığa vardırılan kasımlar, büyüklenmelerle dünyayı umursamayan uçarılıklar ve zirzopluklar çoğu kez aynı çatı altında boy gösteriyordu. Uzun lafın kısıası, insan denen yaratığın tüm derinlik ve gülünçlüğüyle kendini açığa vurabileceği bir yer oluştur-maktaydı kasabamızdaki yaşam. Ne var ki, gizlenip sak-

lanmış ya da bilinçaltına itilmiş bir sıkıntı, bir kasvet bu yaşamı ezeli bir tül gibi örtüyordu. Doğa güçlerine bağımlılık ve iş gücünden göz açmaksızın sürdürülen yoksul yaşamlar, zaten soy olarak giderek kocayan kasabamızın insanlarını melankoliye eğilimle donatmıştı. Öyle bir melankoli ki, keskin çizgilerin yer aldığı haşın ve hoyrat yüzlere pek gitmediği söylenemese de, başkaca bir meyve verdiği de ileri sürülemezdi, hiç değilse sevindirici olmaktan uzaktı bu meyveler. Dolayısıyla kasabada birkaç saf ve bön insanın varlığı sevindiriciydi; gerçi bunlar da sessiz ve yeterince ciddi kimselerdi, yine de kasabadaki havaya biraz renk katıyor, kasabadakilerin biraz gülüp eğlenmesini sağlıyorlardı. İçlerinden biri yeni bir muzipliğin kurbanı olup sağda solda kendisinden söz açılmaya görsün, Nimikon sakinlerinin kırışıklarla kaplı yüzleri neşeye aydınlanıyordu hemen. Saf kişiye oynanan oyundan alınan zevk yetmiyormuş gibi, kendini o kişiye üstün bilmenin hazzı ikiyüzlülükten hazırlanmış pek lezzetli bir baharat gibi gelip buna katılıyor, söz konusu saflık ve bönlüklere karşı insanı bağışık kılan üstünlük duygusunun doyasıya keyfi çıkarılıyordu. Doğru yoldan şaşmayanlarla yollarını şaşırانların arasında yer alan pek çok kişiden biri de babamdı ve iki tarafın da hoşı gidecek davranışlarının tadını çıkarmaya çalışırdı. Saf ve bön kişilere yapılan hiçbir muziplik yoktu ki, babamın içini mutlu bir tedirginlikle doldurmasın. Muzipliğe kalkışana karşı duyduğu tasvipkâr hayranlıkla kendisinin oyun ve azizliklere konu olmayacak kadar kusursuzluğunun sağlam bilinci arasında bir o yana bir bu yana tatlı tatlı salınıp dururdu.

Kasabada saf ve soytarı diye bilinenlerden biri de dayım Konrad'dı ama saf biri olmasına karşın zekâca babamdan ve öbür kasaba sakinlerinden hiç de geri kalır yanı yoktu. Aksine uyanık, cin gibi biriydi, kendisine söy-

le rahat bir nefes aldırmayan bir icat hevesinin peşi sıra oradan oraya koşturup dururdu. Bir icat hevesi ki, kasaba sakinleri bu yüzden kendisine imrenseler yeri vardı. Gelgelelim, şimdiye kadar şansı yaver gidip bir şey de icat edebilmiş değildi. Ama başarısızlıklar karşısında cesaretini yitirmemesi, miskin miskin oturup kasvete dalmayaarak her seferinde yeni bir icat peşinde koşması ve girişimlerinin trajikomikliğini dikkati çekecek kadar belirgin şekilde hissetmesi, hiç kuşkusuz üstün bir özelliğiydi dayımın. Ne var ki, bu durumu kasaba sakinlerince tuhaf bir maskaralık olarak değerlendiriliyor, dolayısıyla kasaba halkına karşılık gözetmeksizin hizmet veren soytarılardan biri sayılıyordu. Babamın dayımla ilişkisi, hayranlıkla küçümseme arasında sürekli bir gidiş geliştten oluşmaktaydı. Babam kayınbiradenin her yeni projesi karşısında görülmedik bir merak ve heyecana kapılır, hazırda bekleyen alaylı sorular ve imalarla bu tavrını gizlemeye çalışırdı. Dayım bu kez kesinlikle başarıya ulaşacağına inanıp önemli bir kişi pozunu takınır takınmaz, babam dayanamaz, sözde bir kardeşlik duygusuyla deha sahibi dayımın yanında yer alırdı. Ama derken o kaçınılmaz başarısızlık çıkagelir, babam kızıp içerleyerek dayımı alay ve hakaretlere boğar, bir daha aylarca ne yüzüne bakar ne de tenezzül buyurup kendisiyle bir çift laf ederdi.

Kasabamız, Konrad dayım sayesinde ilk kez bir yelkenli görme şansına kavuşmuştu. Dayım, babamın sandalını kullanmıştı bunun için. Yelkenleri ve ipleri bir takvim yaprağındaki gravürü model alarak güzelce yapıp çıkarmıştı. Küçük teknemizin normal yelkenliye göre eninin fazla dar olmasında dayımın suçu yoktu kuşkusuz. Hazırlıklar haftalarca sürmüş, babam merak, umut ve korkudan neredeyse hop oturup hop kalkmış, dayım Konrad Camenzind'in son projesi kasaba sakinlerinin de başlıca söyleşi konusu olmuştu. Yaz sonlarında rüzgârlı

bir sabah yelkenlinin ilk kez göle açıldığı gün unutulacak gibi değildi. Yüreğinde korkulu bir sezgiyle bir kaza olasılığını düşünen babam kendini bu yolculuğun dışında tutmuş, beni de dayımla gitmekten alıkoyarak üzüntüye boğmuştu. Yalnızca Fırıncı Füssli'nin oğlu eşlik etmişti yelkenli üstadı dayıma. Ne var ki, bütün kasaba evimizin önündeki çakıl döşeli alanda ve evin küçük bahçesinde dikilmiş, bir hayhuy içinde bu görülmemiş olayı izlemişti. Fırıncının oğlu Beck'in kürek çekmesi gerekmişti ilkin; derken bir meltem tekneyi karşılamış, yelkeni rüzgârla şişen tekne, göğsünü kabarta kabarta gölün üzerinde kuş gibi süzülüp gitmişti. Teknenin ilerideki ilk burundan kıvrılıp gözden kaybolmasını hayran hayran seyretmiştik. Dönüşte bu uyanık fikirli dayımı bir şampiyon gibi karşılayacaktık; daha önce kendisiyle ilgili olarak kafamızdan o alaycı kötü düşünceleri geçirdiğimiz için utanmıştık doğrusu. Ama gece vakti tekne döndüğünde, yelkenin yerinde yeller esiyordu, içindekiler ise yaşıyor olmaktan çok birer ölüyü andırıyordu. Fırıncının oğlu, bir yandan öksürerek şöyle dedi: "Büyük bir eğlenceden oldunuz, az kalsın boğulacaktık, siz de pazar günü bizim şerefimize yiyip içecektiniz bir güzel." Babam da çaresiz yeni tahta kesip tekneyi onardı. O günden sonra gölün mavi sularına bir yelkenin gölgesinin düştüğü görülmedi hiç. Olayın üzerinden epey zaman geçmesine karşın, kendisini aceleyle bir yere seğirtiyor gören kasaba sakinleri, dayımın arkasından seslenmeden duramadı: "Yelken tak, Konrad, yelken!" Babam içine attı, belli etmedi kızgınlığını; uzun bir süre zavallı kayınbiraderi ne zaman karşısına çıksa başını çeviriyor, tükürüğünü geniş bir kavis çizerek şekilde ileriye doğru fırlatarak anlatılmayacak kadar büyük küçümsemesini böylece açığa vuruyordu. Bu, günün birinde Konrad dayımın ateşe dayanıklı bir fırın projesiyle babama başvurmasına kadar

böyle sürdü. İcatçısına bitmek tükenmek bilmeyen alaylara ve babama da peşin peşin dört *taler*'e¹ patlayacak bir projeydi bu. Bu dört *taler* hikâyesini ona anımsatacak olanın vay haline! Çok daha sonraları, evimizde yine bir darlık baş gösterdiğinde, laf arasında annem havaya atılan o paranın hâlâ duruyor olmasının ne kadar iyi olacağını söylediğinde, babam gırtlığına kadar kızarmış ama kendini tutarak şöyle demişti: "Keşke o paranın hepsini bir pazar günü içkiye yatırmış olsaydım."

Her kış sonu fön rüzgârları pes perdeden uğuldayarak esmeye başlayıp Alplerde oturanların içini bir titreme ve korkuyla doldururken, gurbetzedelerin yüreğinde sıla özlemi ateşini tutuşturur, yer bitirirdi onları.

Fön rüzgârlarının başlamak üzere olduğunu pek çok saat öncesinden erkekler ve kadınlar, dağlar ve tepeler, av hayvanları ve sığırlar sezer. Karşı yönden esen serin rüzgârların peşinden hemen hemen her zaman fönün geleceğini, pes perdeden ılık bir uğultu haber verir. Mavimsi yeşil göl, kaşla göz arasında mürekkep siyahlığında bir renge boyanır ve beyaz köpükten taşlar oturtur başına. Henüz birkaç dakika önce uslu uslu yatıp dururken, birden kükrer, gazaba gelmiş çatlayan dalgalarıyla bir deniz gibi kıyıyı dövmeye başlar. Öte yandan bütün çevre korkuyla büzülüp tortop olur. Uzaklarda, gözlerden saklı, derin düşüncelere dalmış doruklardaki kayalıklar tek tek sayılabilir bundan böyle; eskiden geniş bir alanda koyu lekeler olarak algılanabilen köylerde, insanlar, çatılar ve pencereler seçilmeye başlar. Her şey birbirine yaklaşır, dağlar, otlaklar ve evler bir sürüdeki ürkmüş hayvanlar gibi sokulur birbirine. Ve ardından o gök gürlemesini andıran bir uğultu duyulur, toprakta bir titreme ge-

1. Eski gümüş para.

zinir. Gölün kamçılanmış dalgaları tıpkı duman gibi havayla uzaklara taşınır ve fırtınaların dağlarla umarsız savaşı, en çok geceleri olmak üzere sürekli yankılanır kulaklarda. Arası çok sürmez, gölün çevresindeki köyler ve kasabalar, dağlardan yuvarlanan kayalarla tıkanmış çayların, yıkılan evlerin, parçalanmış teknelerin, kaybolan baba ve kardeşlerin haberleriyle çalkalanır.

Küçükken fön rüzgârından korkar, hatta nefret ederdim. Biraz büyüyüp de oğlan çocukların ele avuca sığmazlık sesini içimde duyurmaya başlayınca kanım kaynadı bu rüzgâra, o asi, o hiç kocamayan, o arsız ve kavgacı varlığı, o ilkbaharın müjdecisini sevdim. Onun nasıl coştüğünü, dirimsellik ve umutla dolup taşarak gözü dönmüşçesine savaştığını, saldırdığını, güldüğünü, oflayıp pofladığını, boğazlarda, geçitlerde nasıl inleyerek koşturduğunu, dağlardaki karı yiyip yuttuğunu ve hoyrat elleriyle o yedi canlı koca sarı çamları nasıl eğip bükerek inleyip sızlanmalarına yol açtığını görmek harikuladeydi. Sonraları sevgim daha da güçlendi, fön rüzgârının şahsında o tatlı, güzelim, zenginlikten bol bol nasibini almış güneye sevgiyle kucak açtım. Öyle bir güney ki, hazlar, ılık havalar ve güzellikler bir pınardan kaynar gibi oluk oluk, ırmak ırmak akıp geliyor buradan, ırmaklar dağlara çarpıp parçalanıyor ve sonunda kuzeyin serin düzlüğünde bitkin düşerek soluksuz kalıyordu. Fön zamanında dağlık yerlerde yaşayanların, özellikle kadınların üzerine çöken, uykuyu onlara haram eden ve tüm duyuları okşayıp uyaran fön hummasından eşine daha seyrek rastlanır ve daha nefis bir şey var mıdır? Fön rüzgârlarıyla gelen güney, dönüp dolaşıp coşkuyla, alev alev yanıp tutuşarak o katı ve yoksul kuzeyin kollarına atar kendini; Alpllerdeki karla örtülü köylere, yakın göller çevresinde yine çuhaçiçeklerinin, nergislerin ve bademlerin çiçeğe duracağı müjdesini iletir.

Fön rüzgârı eseceği kadar esip en son kirli çığlar da eriyip gittiğinde, o zaman siz seyredin asıl güzelliği. Yamaçlardaki çayırılar, otlaklar uykudan uyanmış, gerinip uzanan sarı çiçeklerle bezenir, dağların karla kaplı dorukları, pisliklerden arınmış, keyifle dikilir kendi yüceliklerinde, göl yine mavi bir renge bürünür, güneş ışınlarını ve havada gezinen bulut kümelerini eskisi gibi sularında yansıtır.

Bir çocukluk dönemini, gereğinde bütün bir yaşamı doldurmaya yeter bunlar, hepsi de durup dinlenmeden yüksek sesle Tanrı'nın dilini konuşur çünkü, hiçbir insanın dudaklarından dökülmeyecek sözcüklerle konuşur bu dili. Bir kimse çocukluğunda bu dili bir kez işitmeyegörsün, yaşamı boyunca kulaklarından gitmez artık; tatlı; güçlü ve korkutucu. Bu dili bir kez işiten, bir daha kendisini büyüünden kurtaramaz. Diyelim biri vardır da dağları, ormanları yurt edinmiş, yıllar yılı buralarda yaşayıp felsefeyle ya da doğabilimle düşüp kalkmış ve sonunda Tanrı Baba'yı silmiştir defterinden, bu kişi yine bir kez hissetmeyegörsün fön rüzgârının estiğini ya da ılık bir esintinin ağaçlar arasından kopup geldiğini, yüreği hemen pır pır etmeye başlar, akli Tanrı'ya gider, ölmü düşünür.

Küçük evimizin bitişiğinde bir bahçe vardı, çitlerle çevrili avuç içi kadar bir şey. Bir tür acı marul, şalgam ve lahana yetişirdi burada. Ayrıca annem bahçenin bir kenarında insanı duygulandıracak kadar daracık bir yerde bir çiçeklik yapmıştı, içinde iki kök yediveren gülü, bir öbek yıldız ve bir avuç muhabbetçiçeği, umarsız ve küskün, susuzluktan can çekişip dururdu. Bahçenin yanı başında bahçeden de küçük bir yer vardı, bir ucu gidip göle dayanırdı. Kırık dökük iki fıçı, birkaç tahta ve birkaç kazık dururdu burada. Aşağıdaki gölde ise bizim küçük sandalımız yatar, birkaç yılda bir kalafatlanıp ziftlenirdi.

Bu işin yapıldığı günler bir daha çıkmayacak gibi kazanmış duruyor belleğimde: İlk yazda sıcak öğle sonralarıydı, limon sarısı kelebekler güneş altında sersem sepelek dolanır, yağ gibi kaygan, mavi ve durgun göl hafifçe ışıldar, incecik bir pus dağların doruklarını kuşatır, fazla geniş olduğu söylenemeyecek çakıtaşlı alan zift ve yağlıboya kokusundan geçilmezdi. Onarım işi biter ama bütün yaz boyu katran kokusu gitmezdi tekneden. Yıllar sonra ne zaman bir deniz kenarında durup su ve katran kokusunun karışımından oluşan o tuhaf kokuyu soludumsa, hemen bizim göl kenarındaki yer canlandı hayalimde, kollarını sıvamış elinde fırçayla çalışan babam gözlerimin önüne geldi, yaz mevsiminin durgun havasında piposundan mavimsi duman bulutçuklarının yükseldiğini, sapsarı kelebeklerin sarsak ve ürkek uçuştuklarını görür gibi oldum. Böylesi günler babamın keyfi alışılmadık derecede yerinde olur, adeta bir kuş şakırcasına ıslığını öttürüp dururdu; bu da babamın harikulade üstesinden geldiği bir şeydi. Hatta bazen Tirollüler gibi davranıp bir tek kısa bir yodel¹ çıkarır ağzından ama sesini biraz kıstırdı. Biz çalışırken annem evde güzel güzel yemekler hazırlardı akşam için. Şimdi düşünüyorum da, annem her seferinde babam Camenzind'in o akşam meyhaneye gitmeyeceğini umar ama babam yine de meyhanenin yolunu tutmaktan geri kalmazdı.

Annemle babamın benim körpe ruhumun gelişim sürecine olumlu ya da olumsuz pek katkıda bulunduklarını söyleyemeyeceğim. Annem evdeki işlerden gözünü açamazdı, babamın ise dünyada en az ilgilendiği bir şey varsa, o da eğitim konusuydu. Topu topu birkaç kök

1. İsviçre ile, Avusturya'nın Tirol ve Almanya'nın Yukarı Bavyera bölgelerinde rastlanan, tiz kafa sesleriyle pes göğüs seslerinin birbirini izlediği bir tür şarkı söyleme tarzı.

meyve ağacını zar zor ayakta tutmak, küçük patates tarlasıyla uğraşmak, kuru ot tedarik etmek zaten fazla zaman bırakmıyordu kendisine. Ama yaklaşık birkaç haftada bir, meyhaneye gitmeden önce beni elimden tutar, hiç konuşmadan ahırın üstündeki samanlığa çıkarırdı. Burada o tuhaf cezalandırma ve işlenen bir suçun kefareтини ödetme eylemi gerçekleştirilirdi: Ben bir araba sopa yerdim ama babam da, ben de bunu nasıl hak ettiğimi pek bilmezdik. İntikam Tanrıçası Nemesis'e sunulan sessiz kurbanlardı bu cezalandırmalar. Gizemsel bir güce olan bir borcun ödenmesi gibi tanrıçaya sunuluyor, bu arada ne babam beni herhangi bir şekilde paylayıp azarlıyor ne de ben yediğim dayaktan ötürü bağırıp çağırıyordum. İleriki yıllarda ne zaman "kör talih"ten söz açıldığını işitsem, bu gizemli sahneleri anımsadım hep, bunlar bana "kör talih" kavramını açıklayacak gayet somut örnekler gibi göründü. Söz konusu davranışıyla babam, hayatın üzerimizde uygulayageldiği yalın bir pedagojik yönetime baş vurmuştu; nitekim yaşam da kimi zaman durup dururken bir belayı musallat etmiyor muydu başımıza ve nasıl bir kabahat işleyip de belayı başımıza aldığımızı düşünüp çıkarmayı bizim kendimize bırakmıyor muydu! Ama ne yazık ki cezalandırılmama yol açan kabahatin ne olduğunu araştırmak benden uzaktı ya da seyrek durumlarda yapıyordum bunu, daha çok o taksit taksit cezalandırmaları kendimi sıygaya çekmeden, arzu edilmeye değer böyle bir yola baş vurmadan tevekkülle, bazen de somurtarak kabulleniyor, böylesi akşamlar bir kez daha borcumu ödediğimi ve önümde cezalandırılmadan geçirebileceğim birkaç haftanın bulunduğunu düşünerek seviniyordum. Oysa babamın beni işe koşma çabalarına çok daha bağımsız davranarak karşı koyuyordum. Sırrına akıl ermez savurgan doğa, bende birbirine karşıt iki yeteneği bir araya getirmişti: Olağanüstü bedensel bir güç ve

ne yazık ki ondan daha az güçlü sayılmayacak bir tembellik. Babam beni hayırlı bir evlat ve kendisine işe yarar bir yardımcı yapmak için elinden gelen çabayı gösteriyor, gelgelelim, ben her türlü şirretliğe başvurarak yapmam istenen işlerden yakayı sıyırmaya bakıyordum hep. Daha liseye giderken, antik mitolojideki kahramanlar arasında Herakles'e, herkesin bildiği o eziyetli işleri görmeye zorlanan bu kişiye acıdığım kadar hiçbirine acımadım. Kayaların, çayırın üzerinde ya da su kenarında aylak aylak dolaşmaktan daha güzel bir şey bilmiyordum.

Dağları, gölü, fırtınayı ve güneşi dost edinmiştim kendime; bana çeşitli öyküler anlatıyor, beni eğitiyorlardı. Uzun süre insanlardan ve onların yaşam serüvenlerinden daha sevmeye değer, daha aşına bir gözle baktım onlara. Ama ıslıl ıslıl gölden, mahzun sarı çamlardan ve güneşli kayalardan daha çok el üstünde tuttuğum bir şey varsa, o da bulutlardı, asıl sevdiklerim onlardı benim.

Bu uçsuz bucaksız dünyada bulutları benden daha iyi tanıyan, benden daha çok seven biri var mıdır, bilmek isterdim! Ya da dünyada bulutlardan daha güzel bir şey! Oyundur bulutlar, gözler için bir şenlik, bir mutluluktur, Tanrı'nın bir armağanıdır, bir gazaptır, ölümde saklı yatan güçtür. Yeni doğmuş bebeklerin ruhları gibi nazenin, yumuşak ve sakin. Güzel mi güzel, zengin ve altın kalpli melekler gibi bağışlayıcı. Ölümün habercileri gibi karanlık yüzlü, ellerinden bir yere kaçılmaz ve acımasız. İncecikten gümüşsü süzülürler havada, yaldızlı kenarlarıyla beyazlara bürünüp kahkahalar atar, oradan oraya yelken açarak seğirtirler, bazen de sarı, kırmızı ve mavimsi renklerde donanıp dinlencelerde yan gelip yatarlar. Kara yürekli katiller gibi sinsi sinsi sokulurlar usulcacık, doludizgin süvariler gibi bir uğultuyla başlar üzerinden geçip gider, bazen de uçuk renkli yücelerden süklüm püklüm, düşler içinde sarkar, dünyadan elini eteğini çekmiş kara-

sevdalı münzevilere benzerler. Cennet gibi adaların ve kutsayıcı meleklerin kılığına girerler bazen, bazen de gözdağı vererek uzanmış ellere, rüzgârda pırpır uçuşan yelkenlere, bir yerden bir yere göç eden turnalara benzerler. Tanrı'nın gökyüzü cennetiyle sefil yeryüzü arasında bir ayaklarıyla göktedirler, bir ayaklarıyla da yerde salınıp durur, insanların yüreklerindeki tüm özlemlerin simgelerini oluştururlar; gökyüzünün temizliğine baş koyan kirlenmiş yeryüzünün düşlerini sergilerler adeta. Tüm göçebeliklerin, tüm arayışların, tutkuların, sıra hasretinin ezeli simgeleridirler. Yerle gök arasında yaşamlarını nasıl ürkek, özlem dolu, direterek sürdürüyorlarsa, insanların ruhları da zaman ile sonsuzluk arasında işte öyle ürkek, özlemle dolup taşarak ve diretken yaşar gider.

Aman Tanrım, o bulutlar, boşlukta süzülen, dur durak bilmeyen o canım bulutlar! Henüz hiçbir şeyden haberi olmayan bir çocuktum ve bulutları seviyor, bulutları seyredip duruyordum, bilmiyordum ki, ben de ileride bir bulut olarak yaşam içinden geçip gidecektim – bir yerden bir yere kona göçe, nereye varsam gurbette, zaman ve sonsuzluk arasında salınarak. Ta çocukluktan beri bulutları kız arkadaşlarım ve kız kardeşlerim bildim, sevgiyle bağlandım onlara. Ne zaman evden dışarı adımımı atsam, birbirimize göz kırıp selamlaştık, bir an durup bakiştık. Bir zamanlar onlardan öğrendiklerim de belleğimde hâlâ; onların şekilleri, renkleri, katar katar bir yerden bir yere gidişleri, el ele, kol kola dansları, dinlenmeleri, onların yer ve gök üstüne anlattıkları ayrıca; o acayip öyküler.

Özellikle Karlar Kraliçesi'nin öyküsü. Olay, kış başlarında aşağılarda ılık rüzgârların estiği bir zamanda orta dağlık bölgede geçer. Karlar Kraliçesi o baş döndürücü yükseklerden maiyetiyle inip gelir aşağı, dağların geniş çukurlarında ya da kubbemsi tepelerin birinde bir yer

bulur, dinlenip soluklanmak ister biraz. Kalles poyraz, aklına hiçbir kötülük gelmeyen Karlar Kraliçesi'nin burada konakladığını görüp kıskanır onu, sezdirmeden yalçın duvarlarını yalaya yalaya dağa tırmanır, gözü dönmüş, şiddetli bir uğultuyla ansızın çıkıverir karşısına. Kara bulutları parça parça edip Karlar Kraliçesi'ne fırlatır, alay eder onunla, üzerine saldırır, onu kovup uzaklaştırmak ister. Rahatı kaçan Kraliçe bekler bir süre, kendisine yapılan kötülüğü sineye çeker, kimi zaman olur, başını sallayarak usulcacık ve küçümseyerek kalkıp geldiği o yükseklerdeki yerine döner. Ama bazen de korkmuş nedimelerini toplar çevresine, o göz kamaştırıcı görkemli yüzünü gösterir ve soğuk elini uzatarak poyraz ifritini itip uzaklaştırır. Poyraz duraksar ilkin, inleyip uğuldar ama soluğu kaçmakta alır sonunda. Kraliçe de seçtiği yere kurulur sessizce, konakladığı yerin çevresini sarı soluk sislerle kuşatır. Sisler çekildiğinde, çukurluklarla tepelerin yeni yağan temiz ve yumuşak karla örtülmüş, ıslıl ıslıl parıldadığı görülür.

Bu öykü öylesine bir soyluluğu barındırıyor, ruh ve güzelliğin zaferinden öylesine yüce bir şeyler içeriyordu ki, beni büyüleyip küçük kalbimi neşe saçıyan bir giz gibi heyecanla dolduruyordu.

Çok geçmeden bulutların yakınlarına sokulduğum günler çıkageldi, küme küme bulutların arasından yürüyüp geçtim, bulutlardan bazısını yukarıdan seyrettim. İlk kez bir tepeye tırmandığımda, on yaşındaydım; tepenin adı Sennalpstock'tu ve bizim kasaba Nimikon da işte bu tepenin eteğinde bulunuyordu. İlk kez o zaman dağlarda bekleyen tehlikeler ve dağlarda saklı güzelliklerle tanıştım. İçleri buzlarla ve erimiş kar sularıyla dolu derin boğazlar, yeşil camsı buzullar, suratsız buzultaşlar ve hepsinin üzerinde bir fanus gibi yüksek ve yuvarlak gökyüzü. Bir kişi on yıl boyunca dağ ve göl arasına sıkışıp

yaşamışsa ve dört bir yandan çevresini yüksek tepeler sınırsız sarıp kuşatmışsa, başının üzerinde kocaman geniş bir gökyüzü ve önünde uçsuz bucaksız bir ufukla karşılaştığı günü unutmaz hiç. Aşağıdan bakarak çok iyi bilip tanıdığımı sandığım sarp ve yalçın duvarlar daha tepeye tırmanırken, bana işte öylesine devcileyin görünmüş, bu da şaşırtmıştı beni. Tepeye ulaştığımda çarpılmıştım; uçsuz bucaksız genişlik, bir korku ve aynı zamanda bir bayram sevinciyle ansızın üzerime çökmüştü. Demek böyle akıl almayacak kadar kocamandı dünya! Çok aşağılarda adeta kaybolmuş gibi duran bizim kasaba ancak küçük ve parlak bir leke olarak seçilebiliyor, aşağıdan, vadiden bakıldığında, birbiriyle hemen kapı komşusu gibi görünen tepeler, aslında birbirlerinden saatlerce uzakta bulunuyordu.

Bir sezgi uyandı içimde, o anda gördüklerim dünyanın göz açıp kapayıncaya kadar görülebilecek bir parçasıydı ancak, daha ötelerde, daha uzaklarda başka dağlar vardı, büyük büyük olaylar olup bitiyordu başka yerlerde ve bizim dağlar arasına sıkışmış kasabamıza o güne kadar bunlardan en ufak bir haber bile sızmamıştı. Öte yandan bir pusulanın ibresi gibi bir şey içimde oynamaya başlamıştı, adeta ben fark etmeden var gücüyle o büyük uzaklıklara doğru kanat çırpıyordu. Ve ancak şimdi bulutlardaki güzellik ve hüznü tümüyle kavrayabilmiştim çünkü onların nasıl bitimsiz uzaklıklara doğru başlarını alıp gittiklerini görüyordum.

Bana arkadaşlık eden büyücek iki oğlan, tepeye çok iyi tırmandığımı söyleyerek beni övdüler; dondurucu soğuk tepede mola verdiler biraz, sevincimden yerimde duramadığımı görerek güldüler. Ama ben ilk andaki o büyük şaşkınlığı üzerimden atar atmaz, duyduğum haz ve heyecanla bir boğa gibi böğürdüm kristal boşluktan içeri. Bu benim güzelliği sözsüz olarak ilk ululayışımdı.

Attığım naranın yankılanıp bir gümbürtüyle bana döneceğini umuyordum, oysa bir kuşun cansız ötüşü gibi dingin yücelerde hiç iz bırakmadan sönüp gitti. Yerlere geçtim utancımdan, suspus kalakaldım.

İşte o gün yaşamımdaki bir buz çözülmüştü. Çünkü bundan böyle birbirini izledi olaylar. İlk dağa tırmanan büyükler sık sık beni de yanlarına aldılar, tırmandığımız tepeler arasında hayli çetinleri de vardı. İnsanın soluğunu kesen bir haz duygusuyla, yücelerin o büyük gizlerini ele geçirmeye çalışıyordum. Bir süre sonra beni keçi çobanı yaptılar kasabada. Hayvanları otlattığım yamaçta rüzgâr tutmayan bir köşe keşfetmiştim, üzerini çivit mavisini kantaronlar ve açık kırmızı taşkırançiçeği sarmıştı, buraya bayılıyordum. Aşağıda kasaba görülemiyor, gölden de ancak ince, parlak bir dilim seçilebiliyordu, o da kayalar üzerinden bakıldığında. Ama buna karşılık gülcükler saçan diri renkleriyle çiçekler yanıp tutuşuyor, mavi gökyüzü karla kaplı sivri tepelerin üzerinde bir çadırın kubbesi gibi duruyor, keçilerin boyunlarındaki çınırakların nazlı ötüşüne yakınlardaki çağlayanın sesi karışıyordu sürekli. Sıcak otların üzerine uzanıp yatıyor, ak pak bulutçuklara bakıp hayretlere kapılıyor, işitilir işitilmez bir sesle Alpliler gibi kendi kendime şarkılar mırıldanıyordum. Benim miskinliğimi fark eden keçiler, birbir şaklabanlık ve soytarılıklara kalkışıyorlardı. Çobanlığımın henüz ilk haftalarıydı ki, tembel tembel yan gelip yatmalarım buruk bir olayla bulutlandı ansızın; sürüden ayrılan bir keçi yakalayayım derken, keçi de, ben de kayalar arasındaki bir uçuruma yuvarlandık. Keçi öldü, ben de başımdan yaralandım; canımın yanması yetmiyormuş gibi, bir araba sopa yiyip kaçtım evden, yalvarıp yakarmalar, sızlanıp yakınmalarla beni alıp yine eve getirdiler.

Sözünü ettiğim olaylar, başımdan geçecek ilk ve son

serüvenler olabilirdi. O zaman bu küçük kitap yazılmadan kalır, daha başka bir sürü eziyet ve meşakkat çekilmez, birtakım sersemliklere kalkışılmazdı. Belki kuzinlerimden biriyle evlenirdim, belki de kıyıda kenarda bir yerde eriyen bir buzulun suları içinde donmuş bulurlardı beni. Kötü de olmazdı sanırım. Gelgelelim, değişik bir doğrultu izledi yaşamımın akışı, olup bitenleri olup biteceklerle kıyaslamak da bana düşmez:

Babam arada bir Welsdorf Manastırı'nda ufak bir iş olduğu zaman gidip yapardı. Bir keresinde hastaydı, manastıra koşup oradakilere gelemeyeceğini bildirmemi söyledi. Ama ben onun sözünü dinlemeyerek bitişikteki komşudan kâğıt kalem aldım, manastırdaki rahiplere hitaben usturuplu bir mektup döşendim, mektubu postacı kadının eline tutuşturup kendim dağların, tepelerin yolunu tuttum.

Ertesi haftaydı, bir gün eve geldiğimde, salonda bir rahip oturuyor ve kendilerine o güzel mektubu yazanı bekliyordu. Biraz ürküp çekinir gibi oldum ama rahip efendi beni öven sözler söyledi, beni yanına vermesi için babamı razı etmeye çalıştı, bana ders göstererek hocalık yapacak, gerekli bilgileri öğretecekti. Dayım Konrad tam o sıralar yine babamın gözüne girmişti; bu konuda fikri sorulunca, derhal öneriyi uygun bulduğunu açıkladı; bir şeyler öğrenmemin, ileride yükseköğrenim yapmamın, bir bilgin, bir beyefendi olmamın gereğini savundu coşkuyla. Babam sonunda peki dedi, dayım da ateşe dayanıklı fırın, yelkenli ve buna benzer bir sürü hayali icat gibi gelecekte pek çok tehlikeli projenin gerçekleştirilmesinde beni bir yardımcı olarak yanında görmeyi garantilemiş oldu.

Manastırda zaman kaybetmeden harıl harıl çalışmaya koyuldum; Latince, Tevrat ve İncil tarihi, botanik ve coğrafya öncelikli derslerdi. Bütün bunlar çok hoşuma

gidiyor, bu yolun ileride belki de gurbete çıkacağını, bana pek çok güzelim yıla mal olacağını aklımdan bile geçirmiyordum. Tek başına Latince bunu yapacak güçte değildi; bütün *Virii illustres*'i baştan sona, sondan başa ezbere söylesem, babam yine de beni köylü yapmaktan geri kalmazdı. Ne var ki, zeki adam içimi okumuş, sırtı yere getirilmez miskinliğimin ağırlık noktasını ve hangi temel kusurdan kaynaklandığını sezmişti. Bir fırsatını bulduğumda çalışıp öğrenmeye yan çiziyor, dağlara koşuyor, göle atıyordum kendimi ya da bayırda bir kenara çekilip kitap okuyor, hayallere dalıyor, tembelliğin tadını çıkarıyordum. Babam baktı ki olmayacak, sonunda bıraktı yakamı.

Yeri gelmişken birkaç kelimeyle de annemle babamdan söz açmak isterim. Bir zamanlar güzelliğine diyecek yokmuş annemin ama bu güzellikten kala kala o edalı koyu renk gözleriyle fidan boyu kalmıştı. Güçlü mü güçlü, hamarat ve sessiz bir kadındı. Babamdan hiç de daha az zeki değildi, güç kuvvet bakımından da babamdan üstündü, öyleyken evi kendisi yönetmeye kalkmıyor, hep babamın dediği olsun istiyordu. Babam orta boyluydu, neredeyse narin denecek kadar ince kol ve bacakları, şeytana pabucu ters giydiren inatçı bir kafası vardı, beyaz tenli yüzü alabildiğine devingen küçük kırışıklıklardan geçilmezdi. Alnında da yukarıdan aşağıya doğru dik olarak inen kısa bir yarık vardı. Kaşlarını oynattıkça yarık kararır, kendisini acı çeken asık suratlı birinin görünümüyle donatırdı; böyle zamanlarda insan, onun adeta çok önemli bir şeyi anımsamak istiyormuş da bunu başaracağını asla ummuyormuş gibi bir izlenime kapılırdı. Dikkat edilse, halinde belli bir melankolinin varlığı fark edilebilirdi ama kimsenin buna dikkat ettiği yoktu çünkü bizim kasabanın hemen hemen bütün sakinleri hafif bir hüznü hep barındırırlardı ruhla-

rında, bunun da nedeni uzun süren kışlar, yaşanan tatsız olaylar, geçim zorluğu ve dış dünyadan soyutlanmışlıktı.

Mizaç ve karakterimin önemli parçalarını anne ve babamdan aldım. Annemden, fazla iddialı sayılmasa da, yaşamda yolunu izini bulabilme sanatını, Tanrı'ya az buçuk bel bağlamayı, fazla konuşmayıp sessizliği sevmeyi, babamdan ise kesin kararlar vermekten kaçınmayı, bir türlü para tutamamayı ve kendimi kaybetmeden bol bol içki içmeyi. Ama bu sonuncusunun bende varlığından o körpe yaşta habersizdim henüz. Dış görünüş bakımından babamdan bana geçen gözleriyle ağzı oldu, annemden de ayaklarımı yere basa basa sağlam bir yürüyüş, vücut yapısı ve pek güçlü kaslar. Babamdan ve genel olarak bizim soydan kasveti ve nedensiz bir melankoli eğilimini miras alarak geldim dünyaya. Uzun zaman yurdumdan uzakta, yabancı diyarlarda yaşamak bir kez alınma yazıldığına göre, söz konusu eğilim yerine biraz tez canlılık ve şen bir uçarıklıkla gözlerimi dünyaya açsam, çok daha iyi olurdu.

Bu özelliklerle donanmış olarak, sırtımda yeni bir giysi, tuttum yaşamın yolunu. Anne ve babamdan miras aldığım özelliklerin ileride yararını görecektim çünkü o gün bu gün kendi ayaklarımın üzerinde kalmamı sağladı bunlar. Ama yine de sanırım, bende eksik olan bir şey vardı, bilimin de, yaşamı görüp tanımanın da gideremediği bir eksiklik. Çünkü bugün bile tırmanamayacağım bir dağ yoktur, on saat durmadan yürü deseler yürürüm, kürek çek deseler çekerim, hatta gerekirse ellerimden başka bir şeye gerek duymadan bir kimseyi haklayabilirim ama yaşama sanatına gelince, bugün bile bir zamanlar olduğu gibi toy sayılırım. Toprak anayla, onun bitkileri ve hayvanlarıyla genç yaşta tek yanlı düşüp kalkışım, toplumsal yeteneklerin bende gelişmesine pek de fırsat vermedi. Şimdi bile gördüğüm düşler, içimde ne yazık ki

salt hayvansal bir yaşama karşı bir eğilimin yaşadığını kanıtlayan ilginç belgelerdir. Hani sık sık öyle düşler görürüm ki, bir hayvan, çoğu kez bir ayıbalığı olur, deniz kıyısında uzanmış yatarım. Gördüğüm düş içimi olağanüstü bir keyifle doldurur, uyanıp da yeniden insan olmanın onuruna kavuşmam asla sevindirmez ya da gururlandırmaz beni, olsa olsa hayıflandırır.

Ben de bir lisede, alışıldığı üzere parasız yatılı kurumda, bedavadan yiyip içerek okudum, ileride filolog olacaklar arasındaydım. Nedenini Tanrı bilir. Benim için bundan daha yararsız, daha sıkıcı bir bilim dalı, benden bu kadar uzak bir branş bilmiyorum.

Öğrencilik yıllarım göz açıp kapayıncaya dek geçti. Öğrenci arkadaşlarla kavga dövüşler ve dersler, arada da sıra özlemiyle, gelecek düşleriyle dolu, bilime adeta taparcasına kucak açılan saatler. Doğuştan miskinliğim lisede de zaman zaman depreşip olmadık işler açtı başıma, olmadık cezalara çarptırıldım bu yüzden, her seferinde bu miskinlik yeni yeni bir esrikliğin ve büyülenmişliğin kucağına götürüp bıraktı beni.

“Peter Camenzind,” dedi bir gün Yunanca öğretmenim, “sen dik kafalının, başına buyruğun birisin, gün gelecek bu inatçılığınla bir kayaya toslayacaksın başını.” Bense gözlüklü şişko öğretmenimize bakıyor, söylediklerini dinliyor, kendisini komik buluyordum.

Bir gün de, “Peter Camenzind,” dedi bu kez matematik öğretmenim, “haylazlıkta üzerine yok, sıfırdan daha düşük bir not olmadığına üzülüyorum doğrusu. Bugünkü çalışmana bir not vermek gerekirse, eksi iki buçuk diyeceğim.” Bense öğretmene bakıyor, şaşı oluşuna üzülüyor, kendisini pek sıkıcı buluyordum.

Yine başka bir gün tarih öğretmenimiz, “Peter Camenzind,” dedi, “senin için parlak bir öğrenci diyemem ama yine de ileride iyi bir tarihçi olacağını söylemeden

duramayacağım. Tembelsin ama büyük ile küçüğü, önemli ile önemsizi birbirinden ayırmasını biliyorsun.”

Hani tarih öğretmenimin söylediği de benim için o kadar önemli değildi. Ama yine de öğretmenlerime saygı duyuyor, bilim denen şeye sahip kişiler olarak görüyordum kendilerini, bilime de nedenini bilmeksizin adeta tapıyordum. Tembelliğim konusunda öğretmenlerin tümü de aynı görüşü paylaşıyordu, öyleyken ben yerimde saymayıp ilerliyordum, sınıftakiler arasında ortanın üstündeydi yerim. Okulun ve okulda öğretilenlerin hiç de fazla bir şey sayılamayacağını seziyordum kuşkusuz ama benim beklentim daha sonrasında ilgiliydi. Bütün bu ön hazırlıkların ve okuldaki sıkıcı çalışmaların ardında saf tinsel olanın saklı yattığını, kuşkuya yer vermeyen kesin bir hakikat bilgisinin beklediğini tahmin ediyordum. Ancak o zaman tarihteki karanlık karmaşaların, değişik uluslar arasındaki savaşların ve tek tek bütün ruhlarda sesini duyuran o ürkek ve çekingen sorunun ne anlama geldiğini öğrenecektim.

İçimde başka bir özlem de vardı ki, daha büyük bir güç ve dirimsellikle sürdürüyordu varlığını: Bir dostum olsun diye can atıyordum.

Okulda kahverengi saçlı, ağırbaşlı bir oğlan vardı, iki yaş büyüktü benden, Kaspar Hauri adında biriydi. Duruş ve oturuşundan bir güven ve sessizlik taşıyor, başını dimdik ve vakur, yukarıda tutuyor, arkadaşlarıyla fazla konuşmuyordu. Aylar boyu gözlerimi büyük bir hayranlıkla kendisinden ayıramamıştım, sokakta hep peşinden yürümüş, onun tarafından fark edilmeyi ümit etmiştim. Onun yolda selam verdiği sıradan kimseleri kıskanmış, onun girip çıktığı her evde gözüm kalmıştı. Ne var ki, iki sınıf aşağıdaydım ondan, üstelik kendisi de belki sınıf arkadaşlarından ileride bulunuyordu. Aramızda tek kelime konuşulmamıştı henüz. Ben onunla arkadaşlık kur-

mak isterken ufak tefek, hastalıklı bir oğlan benim hiç katkım olmaksızın gelip buldu beni, benimle arkadaş oldu. Benden küçük, sıkılgan biriydi, ders konusunda da pek yetenekli sayılmazdı. Ama ıstırap okunan güzel gözleri ve yüz hatları vardı. Çelimsiz ve biraz da çarpık vücutluydu; sınıf arkadaşlarının elinden çekmediği kalmıyor, güçlü kuvvetli ve okulda saygın biri olan benim himayeme sığınmak istiyordu. Ama çok geçmeden öylesine hastalandı ki, okuldan ayrılmak zorunda kaldı. Yokluğunu hiç hissetmedim doğrusu, hemen aklımdan çıkıp gitmişti.

Bizim sınıfta sarı saçlı bir oğlan vardı, ele avuca sığmaz biriydi; on parmağında on marifet bulunuyordu; müzikle uğraşır, onu bunu taklit eder, soytarılıklar yapardı. Dostluğunu kazanmam kolay olmadı, ben yaştaki bu ufak tefek neşeli oğlan, bana karşı hep koruyucum pozunu takındı. Öyle de olsa, en azından bir dostum vardı şimdi. Onun küçük odasına uğruyor, kendisiyle kitaplar okuyor, Yunanca ödevlerini yapıyor, matematikte de ben ondan yardım görüyordum. Bazen de birlikte çıkıp geziyorduk, bizi gezip dolaşırken görenler için hiç de birbirine uygun iki arkadaş sayılmazdık. Konuşan hep oydu, gülüp neşelenen, espriler yapan, her zaman söyleyecek bir şey bulan; bense onu dinliyor, gülüyor ve böyle delişmen bir dostum olduğu için seviniyordum.

Ama bir öğleden sonra okul koridorunda ansızın benim küçük şarlatana rastladım; çevresine toplanmış birkaç arkadaşına en çok beğenilen komik numaralarından birini sunuyor, bir öğretmenin taklidini yapıyordu. Ardından sesini yükselterek, "Bilin bakalım, kim bu?" dedi ve bağıra bağıra Homeros'tan birkaç dize okumaya koyuldu. Bu arada aynen beni taklit ediyordu, benim mahcup duruşumu, dizeleri ürkek ürkek okuyuşumu, dağlık bölgede yaşayanlara özgü telaffuzumu, ayrıca dikkatimi okudu-

ğum dizeler üzerinde tutmaya çalışırken takındığım tavrı, gözümü kırıştıtırıp sol gözümü yummamı. Gösteriyi izleyenler için bu pek komikti doğrusu, beni bundan daha eğlenceli ve gülünç bir şekilde taklit edemezdi.

Elindeki kitabı kapayıp da çevresindekilerden hak ettiğı alkışı toplarken, arkadan sokulup yaptığını ödettim kendisine. Bir söz bulup söyleyememişsem de, olanca hıncımı, utancımı ve öfkemi yaradana sığınıp aşkettiğim bir tokatla gayet veciz bir şekilde açığa vurmuştum. Az sonra ders başlamış, öğretmen benim eski dostumun, kendisinin bu en gözde öğrencisinin sızlanmasını ve pancar gibi şişmiş yanağını fark etmekte gecikmemişti.

“Kim yaptı sana bunu?”

“Camenzind.”

“Camenzind! Gel buraya bakayım! Doğru mu?”

“Evet.”

“Niçin vurdun ona?”

Cevap yok.

“Bir neden yoktu demek?”

“Hayır.”

Bunun üzerine şiddetle cezalandırıldım, suçsuz yere eza ve cefa görüyor olmanın hazzını yaşadım doya doya. Ama ne Stoacıydım ne bir aziz, küçük bir öğrenciydim yalnızca, cezanın uygulanmasından sonra düşmanıma dilimi çıkardım çıkarabildiğim kadar. Dehşete kapılan öğretmen hemen üzerime yürüdü.

“Utanmıyor musun? Neden yapıyorsun bunu?”

“Alçağın biri olduğunu ve kendisinden nefret ettiğimi anlaması için. Üstelik bir korkak o.”

Böylece taklitçi arkadaşımınla dostluğum sona erdi. Yerini alacak biri çıkmadı, ben de buluş çağını ister istemez bir dosttan yoksun geçirdim. Ama yaşam ve insan konusundaki görüşüm sonradan birkaç kez değiştiyse de, o gün attığım tokadı anımsadıkça içimde derin bir hoş-

nutluk duygusu uyanmıştır hep. Umarım o sarışın oğlan da yediği şamarı unutmamıştır.

On yedi yaşındayken, bir avukatın kızına tutuldum. Albenili bir kızdı, yaşamım boyunca hep güzellikte üstüne olmayan kızlara abayı yaktığımı düşündükçe gururla kabırır göğsüm. Gerek avukatın kızı gerek daha başkaları için çektiğim gönül acılarını bir başka sefer anlatırım. İsmi Rösi Girtanner'di avukatın kızının, bugün bile onun aslında benden düpedüz değişik tip ve yaradılıştaki erkeklerin sevgisine layık biri olduğunu söyleyebilirim.

O zamanlar vücudumun her bir köşesi, gençliğin harcanmadan kalmış enerjisiyle fıkır fıkır kaynıyordu. Arkadaşlarla dalaşıyor, akla hayale gelmedik kavga dövüslere girişiyordum; okulda en iyi güreşen, en iyi beyzbol oynayıp koşan, herkesten iyi kürek çeken biri olmak gururumu okşuyordu. Öte yandan belli bir hüznün hiç bırakmıyordu yakamı, bunun benim gönül macerasıyla pek bir ilgisi yoktu, sadece bahar başlangıcının tatlı hüznüydü bu; beni bütün diğer hüznlerden daha büyük bir güçle kavıyor, kasvetli tasarımlardan, kötümser düşüncelerden, karamsar fikirlerden haz duymaya itiyordu. Arkadaşlardan biri de okumam için bana Heine'nin *Şarkılar Kitabı*'nın ucuz bir baskısını vermişti. Doğrusu okumak da denemezdi benimkisine, boş dizelerin içine coşkuyla dolup taşan kalbimdeki duyguları boca ediyor, şairin kendisiyle birlikte acı çekiyor, şiirleri onunla birlikte düzüyor, derken lirizm dolu bir romantizmde gözlerimi açıyordum; öyle bir romantizm ki, belki de zerre kadar yakışmıyordu bana. O zamana kadar edebiyat denen şeyin tümüyle uzağında yaşamıştım. Şimdi ise Lenau'nun, Schiller'in, Goethe'nin ve Shakespeare'in eserleri birbirini izliyordu. O zamana kadar benim için silik bir nesne olan edebiyat, ansızın Tanrı aşamasına yükselmişti.

Yeryüzünde asla yaşanmamış ama yine de gerçek

olan ve benim kabarıp coşan yüreğimde dalgaları kıyıları dövmek, tüm acı ve sevinçleriyle yaşanmak isteyen bir yaşamın söz konusu kitaplardan bana doğru burcu burcu esip geldiğini tatlı bir ürpertiyle hissediyordum. Dışarıdan yalnızca yakındaki kulede çalan saatin sesinin ve kulenin yanı başında yuva yapmış leyleklerin takırtısının içine sızabildiği tavan arasındaki odayı okuma köşesi seçmiştim kendime; Goethe'nin ve Shakespeare'in kahramanları sürekli bu odaya girip çıkıyordu. İnsan denen varlığın gerek Tanrısal gerek komik yanlarını görmeye başlamıştım: Çelişik ve ele avuca sığmaz yüreğimizin oluşturduğu bilmece, dünya tarihinin derin anlamı, kısa günlerimizi aydınlatan ve bilip tanıma gücüyle donatan tin, minik varlığımızı yüceltip onu dünya durdukça duracak zorunlu nesneler arasına katan bu yaman mucize. Daracık çatı penceresinden başımı çıkarınca, güneş ışığıyla aydınlanmış damları ve sokakları görüyor, iş yaşamının, günlük yaşamın küçük gürültülerinin karmaşık bir yumak oluşturarak bir uğultuyla yukarılara kadar çıkıp geldiğini duyup şaşırıyor, büyük büyük kişilerle dolup boşalan tavan arasındaki odamda yalnızlıkla gizemselliğin acayip güzellikte bir masal gibi beni sarıp sarmaladığını hissederek ha bire okuyup duruyordum. Pencereden aşağıya, evlerin çatılarına, sokaklara, aşağılarda akıp giden yaşama baktıkça, yüreğimi daha da tuhaf ve yabancı duygular dolduruyordu. Zamanla öyle oldu ki, içimde ürkek ve bunaltıcı bir duygu boy atmaya başladı; kim bilir, kendim de bir kâhindim belki, önümde serilmiş duran dünya beni bekliyor, hazinelerinden bir bölümünü gün ışığına çıkarıp üzerindeki rastlantı ve sıradanlık örtüsünü çekip almamı, keşfedilen hazineyi bir ozan gücüyle yok oluşların elinden kurtarıp ölümsüzleştirmemi istiyordu.

Çekine çekine biraz bir şeyler karalamaya çalıştım,

şiiirler, taslaklar ve kısa öykülerle birkaç defter doldurdum derken. Bu yazdıklarım sonradan kayboldu, sanırım fazla değerli şeyler de değgillerdi ama bana hayli yürek çarpıntısına mal oldular, gizli hazlar sağladılar. Bu ilk denemeleri, kendi kendimi eleştirip denetleyerek çiziktirdiğim yazılar izledi yavaş yavaş. Ancak okulun son sınıfında o kaçınılmaz, o ilk büyük hayal kırıklığı gelip beni buldu. Zaten kaleme aldığım ilk şiirleri bir ayıklamadan geçirmeye, genellikle yazdığım yazıları kuşkulu bakışlarla süzmeye başlamıştım ki, bir rastlantı sonucu Gottfried Keller'in eserlerinden birkaçı elime geçti, durmayıp iki-üç kez art arda okudum hepsini. Ansızın görüp anladım ki, benim ham hayallere gerçek, buruk ve içtenlikli sanat ürünleri demeye bin şahit isterdi. Bütün şiirleri ve öyküleri yaktım. Üzerimde tatsız bir mahmurluk, düşlerden ayılmış, mahzun bakışlarla dünyaya çevirdim gözlerimi.

2

Sevgiyle ilgili olarak Şu kadarını söyleyeyim ki, ömür boyu bir  ocuk kaldım bu konuda. Kadınlara karşı duyduğum sevgi benim için arındırıcı bir tapınma niteliğini korudu hep, hüznüm dikine yükselen bir aleve d n Ő t , mavi göklere yakarıyla uzanmış bir el oldu. Gerek anne-me karşı beslediğim sevginin gerek kendi içimdeki belirsiz bir duygunun etkisiyle kadınların tümüne, yabancı, güzel ve bilmecemsi yaratıklar diye bakıp onları baş tacı ettim. Öyle yaratıklar ki, doğuştan güzellikleriyle varlıklarındaki birlik ve bütünlük sayesinde biz erkeklerden  st nd ler ve bizim kendilerine kutsal gözüyle bakmamız gerekiyordu çünkü gökteki yıldızlar ve dağların mavi dorukları gibi uzağımızdaydılar bizim, Tanrı'ya bizlerden daha yakındılar. Yaşamın hoyratlığı da üstüne binince, kadınlara sevgim sevinçten çok acılara boğdu beni; ger i kadınlar o yüksek kaidenin üzerindeki yerini korudu, ne var ki benim tapınan bir rahip olarak üstlendiğim görkemli rol, kendisiyle dalga geçilen bir soytarının tatsız-komik rolüne d n Ő t  kolaycacık.

Yemek için eve giderken hemen her gün karŐılaŐıyordum R si Girtanner'le. On yedisinde, sağlam yapılı ve esnek vücutlu bir kızdı. Esmerimsi bir tazeliği içeren ince uzun yüzünden sessiz ve diri bir güzellik fıŐkırıyor-

du, o sıralarda annesinde de vardı aynı güzellik ve daha önceleri atalarının da sahip olduğu bir g zellikti bu. Eski, soylu ve mübarek bu aile içinde kuşaktan kuşağa pek çok sayıda güzel kadın gözlerini hayata a mı tı, her biri sessiz ve ince, her biri çiçeği burnunda, soylu, her biri birer ay parçası. Kim olduğu belirsiz bir  stadın yaptığı bir portre görmüştüm, Fugger ailesinden bir kızı canlandırıyordu. On altıncı yüzyılda yapılmıştı, gördüğüm en nefis resimlerden biriydi. Girtanner soyundan gelen kadınlar işte bu resimdekine benziyordu ve R si de onlardan biriydi.

Bütün bunları o zamanlar bilmiyordum elbette. R si'nin yüze gülen sessiz bir ağırba lılık içinde yürüdüğünü görüyordum yalnızca ve g steri ten uzak sade varlığındaki soyluluğu hissediyordum. Her seferinde ak amın alacakaranlığında oturup düşüncelere dalıyor, onun hayalini açık seçik ve hemen yanımdaymı  gibi gözlerimin önünde canlandırmadan rahat etmiyordum. Bunu ba arır ba armaz, tatlı ve gizli bir ürperti  ocuk ruhumda gezinmeye ba lıyordu. Ama fazla uzun sürmedi, bu haz dolu anların üzeri bulutlarla kaplandı ve beni fena halde acılar içinde kıvrandırdı. Birden onun bana ne kadar yabancı olduğunu hissettim, beni ne tanıyan ne de merak eden biriydi, d   mde ya attığım güzel hayal onun kutsal varlığından sadece bir  alıntıydı. Gelgelelim, bunu ne kadar güçlü ve kahredici biçimde hissedersenem, R si'nin hayali o kadar daha gerçek ve adeta nefes alıp vererek gözlerimin önünde belirliyor, yüreğimi kaplayan kasvetli ve sıcak bir dalga, tuhaf bir sızıyla en uzak damarlarıma kadar vücudumda dolanıp duruyordu.

Gündüzleri ise bir dersin ortasında ya da kıran kırana bir d v   sırasında aynı dalga yine   k yordu üzerime. O zaman gözlerimi yumup ellerimi sarkıtıyor, ılık bir uçurumdan içeri kayıp gidiyormu um gibi bir duyguya kapılıyordum. Derken  ğretmenin sesleni i ya da

kavga ettiğim arkadaşlardan birinin yumruğuyla ayılıp kendime geliyordum. Kavga dövüşü bırakıp kendimi dışarı atıyor, acayip düşler içinde sağa sola bakınıyordum. Birden görüyordum ki, her şey alabildiğine güzel ve renkliydi, ışık tüm nesneler içinden akıyor, tüm nesneler nefes alıp veriyordu; ırmak öylesine duru yeşil, evlerin damları ve çatıları öylesine kırmızı, dağlar öylesine maviydi. Ne var ki çevremi sarıp kuşatan güzellikler beni oyalamaktan uzaktı, sessizlik ve hüznün içinde bunların tadına varmaya çalışıyordum. Adeta her şey güzel olduğu ölçüde yabancılaşıyordu bana; ben bu güzelliklerin dışında kalıyor, onlardan nasibimi alamıyordum. Kasvetli düşüncelerim dönüp dolaşıp Rösi'ye gidiyordu: O sırada ölecek olsam, hiç haberi olmayacaktı Rösi'nin, bunu kendine hiç dert etmeyecek, ölümünden dolayı hiç üzülmecekti.

Yine de onun beni fark etmesi için can atıyor değilim. Şöyle işitilmemiş bir şey yapmayı isterdim onun için ya da ona bir şey armağan etmeyi ama armağanın kimden geldiğini bilmemeliydi.

Rösi için pek çok şey de yaptım gerçekten. Kısa bir tatilden yararlanarak kalkıp eve gelmişim. Kasabada her Tanrı'nın günü olmadık güç ve kuvvet gösterilerine başvuruyor, hepsini de Rösi'yi düşünerek yapıyordum. Bir keresinde tırmanılması çok zor bir tepeye, en sarp yama-cından tırmandım. Gölde sandalla pervasız geziler yaptım, az bir süre içinde pek büyük mesafeler kat etmeye çalıştım. Bir keresinde de güneşte kavrulup açlıktan bitkin düşerek eve dönmüştüm ki, aklıma esti, karar verdim birden, akşama kadar ağzıma bir lokma yiyecek koymayacak, bir damla su içmeyecektim. Bütün bunların hepsi de Rösi Girtanner içindi. Onun adını ve ona olan hayranlığımı en ıssız kayalıkların sivri tepelerine ve o güne kadar ayak atılmamış uçurumlara taşıdım.

Öte yandan okulda pinekleme bana zevk vermez olmuştı. Omuzlarım alabildiğine geliyor, yüzüm ve ensem güneşte kararıyor, vücudumun dört bir yanındaki kaslar gelişip güçleniyordu.

Tatilin bitmesine iki gün kala sevgilime binbir güçlüklerle derlenmiş çiçeklerden bir buket sundum. Gerçi baştan çıkarıcı birden çok yamaçtaki avuç içi kadar toprak parçalarında edelvays yettiğini biliyordum, ama koku-suz ve renksiz bu gümüş rengi çiçek bana hep güzellik-ten yoksun, ruhsuz bir şey gibi görünmüştü. Oysa yalnızlıklar içinde yaşamını sürdüren birkaç öbek orman gülü biliyordum, rüzgâr ve fırtınadan sarp bir kayanın oyuğu içine atmıştı kendini, geç açan bir çiçekti ve yanına ulaşılması hayli güçtü ama ayartıcı bir güzellikle donatılmıştı. Ne olursa olsun, bu işe girişecektim. Gençlik ve sevginin elinden hiçbir şey kurtulamayacağı için, yarık yarık olmuş eller ve kasılmış bacaklarla sonunda vardım istediğim yere. O korkulu durumda sevincimden bir nara atacak gücü bulamadım ama çelik gibi dalları dikkatle kesip ganimetimi elimde tutar tutmaz, kalbim neşeyle şakımaya, sevincinden bayram etmeye başladı. Çiçekler ağzımda, geri geri inmem gerekiyordu kayalıktan, ben haddini bilmez oğlan o sarp yamacın eteğine nasıl ulaştım, Tanrı bilir. Dağda orman gülünün zamanı çoktan geçmişti ama ben elimde o yılın en son orman güllerini tutuyordum, tomurcuklar ve nazlı çiçeklerle donanmış orman gülü dallarını.

Ertesi gün okula dönüş yolunu tuttum, beş saat süren yolculuk sırasında çiçekleri hiç elimden bırakmadım. İlk kalbim güzel Rösi'nin yaşadığı kente bir an önce varmak için küt küt atıyor, kabına sığmıyordu. Ama kasabamızı kuşatan yüksek dağlar gerilere kaydıkça, buralara karşı doğuştan içimde beslediğim sevgi beni giderek daha büyük bir güçle kendine çekmeye başladı. O günkü tren

yolculuğu dün gibi aklımdadır! Sennalpstock Tepesi çoktan görünmez olmuştu, dağların girintili çıkıntılı etekleri de birbiri ardından kayıplara karıştı, her biri ince bir sızıyla yüreğimden koparıp aldı kendini. Sonunda yurdumun tüm dağları silinip gitti, geniş, alçak ve açık yeşil bir ova belirdi önümde. İlk yolculuğumda beni bu manzara hiç duygulandırmamıştı. Ama bu kez içime bir tedirginlik çöktü, korku ve hüznün kapladı ruhumu; sanki yolculuk hep sürüp gidecek, ben de biri ötekenden alçak düzlükler içinden geçip yurdumun dağlarını ve yurttaşlık hakkını bir daha ele geçirmemek üzere elden çıkaracaktım. Rösi'nin ince uzun sevimli yüzü bir türlü gözlerimin önünden gitmiyordu; öylesine nazlı ve narin, öylesine yabancı, soğuk ve umursamaz bir yüzdü ki bu, duyduğum öfke ve acıdan adeta nefes alamaz oldum. Neşe saçan, temiz pak köyler ve kasabalar ince uzun kuleleri ve beyaz çatılarıyla pencerelerin önünden peş peşe kayıp gidiyor, istasyonlarda trenden inen, trene binen insanlar görülüyordu, konuşan, birbirlerini selamlayan, gülen, sigaralar tüttüren, birbiriyle şakalaşan insanlar, hepsi de düzlüklerde yaşayan görgülü, içtenlikli ve nazik kimselerdi. Dağlık bölgelerin insanı olan ben ise sessiz, küskün, somurtarak aralarında oturuyor, kendimi yerinden yurdundan edilmiş hissediyordum. Bir daha dönmek üzere yurdumun dağlarından koparıldığımı ve asla düzlükte yaşayan biri gibi olamayacağımı hissediyordum; asla öylesine şen şakrak, öylesine görgülü, öylesine içtenlikli ve öylesine kendinden emin olamayacaktım. Böyle, biri hep alay edecek, eğlenecekti benimle; böyle, biri günün birinde Rösi'yle evlenecek ve yine böyle biri hep yoluma duracak, benden hep bir adım ileride bulunacaktı.

İşte kafamda böylesi düşünceler, kente geldim. Sağa sola şöyle bir merhaba deyip tavan arasındaki odama çıktım, sandığımı açıp pek de ahım şahım sayılamayacak

koca bir yaprak kâğıt aldım içinden. Orman güllerini kâğıda sarıp evden özellikle bu iş için getirdiğim sicimle buketi bağlayınca, bir sevgiliye verilecek armağana hiç de benzer bir yanı olmadığını gördüm. Buketi alıp ciddi ciddi Avukat Girtanner'in oturduğu sokağın yolunu tuttum. Uygun bir ânı ele geçirir geçirmez, açık duran bahçe kapısından daldım içeri, akşamın loşluğuna gömül-müş avluda şöyle bir çevreme bakınıp benim o biçimsiz ambalajlı buketi evin geniş ve görkemli merdiveni üzerine bıraktım.

Kimse görmemişti beni, kendisi için bıraktığım selamı Rösi'nin fark edip etmediğini de asla öğrenemedim. Ama ben, orman güllerinden bir dal koparıp evlerinin merdivenine bırakabilmek için kelle koltukta yalçın kayalıklara tırmanmıştım. Bunda da tatlı ve hoş, insanı hem üzen hem sevindiren şiirsel bir şey saklıydı, bana haz vermişti ve bugün de hâlâ içimde duyuyorum bu hazzı. Yalnızca inancımı yitirip umutsuzluğa kapıldığım kimi anlar, gül macerası olsun, başımdan geçen diğer aşk serüvenleri olsun, hepsinin de Don Kışotluktan kalır yanı yokmuş gibi bir duygu ister istemez uyanıyor içimde.

Benim bu ilk sevgim asla kapanıp gitmedi, durmadan sorular yöneltti bana, çözüme kavuşturulamamış bir ilişki olarak gençlik yıllarım boyunca sesini duyurdu, sonraki gönül maceralarımın yanı sıra bir abla gibi sessizce yol aldı. Şimdi bile o gencecik, suskun bakışlı patrisyen kızından daha soylu, daha saf ve daha güzel birini düşünemiyorum. Pek çok yıl sonra Münih'teki tarihî bir sergide Fugger ailesinden bir kızın bilmecemsi bir sevimlilikle donatılmış isimsiz portresini görünce, bana öyle geldi ki, sanki bütün o romantizm ve hüznü taşıyan gençliğim karşımda dikilmiş, dipsiz uçurumlara benzeyen gözleriyle bir yitiklik içinde derin derin bana bakıyor.

Zamanla yavaş yavaş ve temkinli bir şekilde gömlek değiştirmiş, sonunda tam bir delikanlı olup çıkmıştım. O günlerden kalmış bir fotoğraf, üzerinde çirkin bir öğrenci giysisi, iri kemikli, boylu poslu biri olarak, biraz donuk gözleri, gelişimini henüz tamamlamamış kaba saba kollar ve bacaklarla bir köylü çocuğu olarak gösteriyor beni. Yalnızca başımın erkenden gelişeceği kadar gelişmiş, sarılmaz şekilde yerine oturmuş bir hali var. Çocukluk döneminin davranışlarını nasıl üzerimden sıyrıp attığımı bir çeşit şaşkınlıkla görüyor, yüksekokula başlayacak olmanın kıvancını içten içe duyup yaşıyordum.

Yüksekokulu Zürih'te okuyacaktım. Beni maddi bakımdan destekleyenler söz vermişlerdi, başarılı bir çalışma ortaya koyabilirsem, bilgi ve görgümü artırmak üzere belli bir süre için bir geziye çıkma olanağını da bana sağlayacaklardı. Bütün bunlar bana göz alıcı, klasik bir tablo gibi görünüyordu: Homeros'un ve Platon'un büstleriyle dolu vakur, bana dostça göz kırpan bir kameriye, orta yerde kalın kalın kitaplar üzerine eğilmiş oturan ben, dört bir yanda da kentin, gölün, dağların ve güzelim uzakların açık seçik manzarası. Daha serinkanlı, buna karşılık daha canlı birine dönüşmüştüm. İleride beni bekleyen mutluluğu düşünerek şimdiden seviniyordum, bu mutluluğa layık olduğumu göstereceğime güvenim tamdı.

Lise son sınıfta kendimi İtalyanca öğrenmeye vermiş ve eski yazarlarla ilk kez tanışmıştım; onları daha yakından tanımayı, gelecekte edineceğim ilk hobi olarak Zürih'teki yüksekokulun birinci yarısına saklıyordum. Derken beklenen gün gelip çattı, öğretmenlerime ve kaldığım evin beyine veda ettim, küçük sandığımı yerleştirip çiviledim ve tatlı bir hüznle Rösilerin evinin çevresinde bir veda havasını soluyarak dolanmaya koyuldum.

Başlayan tatil, ileride beni bekleyen yaşamın tadıyla tanışmamı sağladı, acıydı bu tat ve gördüğüm o güzelim

düşün kanatlarını bir anda hoyratça koparıp attı. Eve döndüğümde annemi hasta buldum. Yatakta yatıyor, hemen hemen hiçbir şey konuşmuyordu; benim gelişimi de öyle fazla önemsemedi. Gözü yaşlı biri değildim, yine de sevincimi ve körpe gururumu benimle paylaşacak birini bulamayışım beni gücendirmişti. Derken babam bir açıklamada bulundu: Yükseköğrenim görmeme karşı değilmiş ama bunun için bana para yardımı yapamayacakmış. Alacağım az miktardaki burs yetmediği takdirde, gereken parayı kendim çalışıp kazanmalıymışım. Benim yaşımdayken kendi ekmeğini kendisi kazanıyormuş ve buna benzer daha bir sürü şey.

Bu kez eskisi gibi yürüyüşlere, kürek çekmelere ve dağa tırmanmalara zaman ayıramadım pek çünkü hem evde hem tarlada benim de işe el atmam gerekiyordu. Öğleden sonraları serbesttim ama içimden hiçbir şey yapmak gelmiyor, kitap okumayı bile istemiyordu canım. Kendi payına düşeni almadan bırakmayan günlük yaşam, kocaman ağzını açmış, yanımda getirdiğim tüm coşku ve enerjimi yiyip yutuyordu. Para işini bana açıp rahatlayan babam, mizacı gereği fazla konuşmuyordu, nazik davranmıyorsa da, surat astığı da söylenemezdi ama bu kadarı beni avutmaktan uzaktı. Ayrıca benim liseyi bitirmiş olmamın ve kitaplarımın, babamın içinde küçümsemeyle karışık bir saygı uyandırması, beni rahatsız ediyor, üzüyordu. Öte yandan ikide bir Rösi geliyordu aklıma, “dünya”da kendinden emin ve enerjik biri gibi davranmamı engelleyen köylülüğümün lanet olası zorba duygusu beni yine avcuna almıştı. Evde kalmamın, evde kalıp kasabamızdaki sefil yaşamın sarsılmaz kasvetli cenderesi içinde Latinceme ve umutlarıma veda etmemin daha uygun düşüp düşmeyeceği üzerine günlerce kafa yordum. İçim içimi yiyerek, sağda solda bezgin bezgin dolanıp duruyor, hasta annemin yatağının

başında bile umarsızlığım ve tedirginliğim sürüp gidiyordu. Bir ara Homeros'un büstüyle düşlerimde yaşattığım o kameriyenin hayali gözlerimin önünde yeniden belirdi, bu kez benimle gülüp eğleniyordu; bu hayalin işini bitirip acı ve ıstıraplara gömülmüş yaşamımın tüm kızgınlığını ve hırsını boca ettim üzerine. Haftalar uzadıkça uzuyor, çekilmez bir durum alıyordu; sanki içerlemelelerin ve iç çatışmaların sürüp gittiği bu umarsız günler, tüm gençliğimin altından girip üstünden çıkacaktı.

Yaşamın mutlu düşlerimi bir anda kökten yıkıp atması beni nasıl şaşırtmış, nasıl çileden çıkarmışsa, o günlerde patlak veren bir olayın çektiğim eza ve cefaya ansızın son verdiğini görmek de beni yine öyle şaşırtmıştı. O zamana kadar bana gri renkteki günlük yüzünü gösteren yaşam, ansızın sersem gözlerimin önüne tüm ezeli derinlikleriyle gelip dikilmiş, gençlik yıllarımın sırtına yalın ve güçlü bir deneyimin yükünü vurmuştu.

Sıcak bir yaz günü sabahın erken saatiydi, fena halde susamıştım, mutfağa gitmek üzere kalktım yataktan, taze suyla doldurulmuş bir sürahi mutfakta hazır dururdu hep. Mutfaka varmak için ister istemez annemle babamın yatak odasından geçmem gerekiyordu. Odaya girince annemin iniltileri geldi kulağıma. Yatağına yaklaştım ama beni görmedi annem, bir şey de söylemedi, korkuyla karışık kuru bir sesle iniliyor, gözkapakları kasılıp duruyordu, yüzü morumsu sarı bir renk almıştı.

Biraz kaygılanmış ama öyle fazla korkmuş da değilim. Ansızın annemin yatak çarşafı üzerinde duran elleri ilişti gözüme, uyuyan sessiz iki kardeş gibiydiler. Elleri görünce anladım, annem ölmek üzereydi çünkü yaşayan bir kimsede rastlanmayacak ölümcül bir yorgunluk ve kendini koyuvermişlik çoktan gelip oturmuştu bu ellere. Susuzluğumu unuttum, yatağının önünde diz çöküp elimi annemin alnına koydum ve gözlerimle bakışını yaka-

lamaya çalıştım. Annem bir an beni görür gibi oldu, bakışı yumuşacık ve acısızdı ama gözlerinin ferisi sönmek üzereydi. Annemin yatağının yanı başında sesli soluyuşlarla uyuyan babamı uyandırmak aklıma gelmedi. Neredeyse iki saat diz çökmüş oturarak annemin can çekişmesini izledim. Annem sessizce kabullendi ölümü, kendisine yaraştığı gibi ağırbaşlı ve cesurdu. Bu konuda iyi bir örnek oluşturdu benim için.

Küçük oda sessizdi, yavaş yavaş sabahın aydınlığı giderek içerisini doldurdu; ev ve kasaba uykudaydı henüz ve benim ölen birinin ruhuna eşlik edecek kadar bol vaktim vardı, onu evin, kasabanın, gölün ve karlı tepelerin üzerinden geçirip tüm kirlerinden arınmış bir ilkbahar göğünün serin özgürlüğünden içeri yolcu edecek kadar bol vaktim. Fazla acı hissetmedim, hayretle ve büyük bir saygıyla doluydu içim çünkü, zorlu bir bilmecenin nasıl çözüldüğünü ve bir yaşam halkasının hafif bir titreyişle nasıl kapandığını görebilmiştim. Ayrıca bu dünyadan göçen annemin hiçbir şikâyeteye yer vermeyen yürekliliğinde öylesine bir soyluluk saklıydı ki, onun buruk görkeminden serinletici ve duru bir ışığın ruhumdan içeri düştüğünü hissettim. Babamın annemin yanı başında yatmakta olduğu, başında bir rahip bulunmadığı, gerçek yurduna dönen ruhuna ne bir kutsama ne bir duanın eşlik ettiği tümüyle çıktı aklımdan. Yalnızca sonsuzluğun ürpertici soluğunun yavaş yavaş aydınlanan odaya dolarak varlığıma karıştığını duyumsadım.

Son anda –gözlerinin ferisi sönmişti artık– yaşamımda ilk kez annemin soğuk ve sararmış elini öptüm. Elindeki yadırgatıcı soğukluğu hisseder hissetmez, ansızın bir ürperti yayıldı vücuduma. Doğrulup yatağın kenarına iliştim. Boncuk boncuk gözyaşlarının usul usul yanaklarıma, çeneme ve ellerime döküldüğünü hissettim.

Az sonra babam uyandı, beni yatağın kenarında

oturuyor görünce uykulu uykulu seslendi, bir şey mi var, diye sordu. Cevap verecek oldum ama tek kelime söyleyemedim, kalkıp odadan çıktım hemen, bir uyurgezer gibi odama dönüp içeri girdim. Acele etmeksizin, ne yaptığımın pek bilincine varmadan giysilerimi üzerime geçirdim. Az sonra babam yanı başımda belirdi.

“Annen ölmüş,” dedi. “Biliyor muydun?”

Başımı salladım.

“Biliyordun da ne diye beni uyandırmadın? Sonra, ruhunu teslim ederken bir rahip de yoktu yanında! Tanrı senin...” Ağır bir bedduada bulundu babam.

O anda beynimin içinde ansızın bir sızı duydum, bir damar çatlamıştı adeta. Üzerine yürüyüp iki elimle sımsıkı kavradım babamı –güç kuvvet bakımından bir çocuk sayılırdı yanımda– ve gözlerimi dikip yüzüne baktım. Ağzımı açıp bir şey söyleyemedim ama babam yatışmıştı, ürküp sersemlemiş bir ifade belirmişti yüzünde. Kalkıp birlikte annemin yanına gittik, ölümün yüceliği babamın üzerinde de etkisini hissettirdi, derken yüzünü yabancı ve görkemli bir ifadeyle donattı. Bu dünyadan göçüp gitmiş annemin üzerine eğildi babam, usul usul, bir çocuk gibi sızlanmaya koyuldu, bir kuş gibi tiz ve cıvıllı sesler çıkardı. Ben evden ayrılıp komşuları dolaştım, duyurdum haberi. Anlattıklarımı dinlediler, soru sormadılar hiç, elimi sıkıp başsağlığı dilediler ve öksüzlüğe gömülmüş evimizdeki işlerde bize yardım edeceklerini söylediler. Aralarından biri rahip alıp gelmek üzere manastıra seğırtti. Eve döndüğümde, komşu kadınlardan biri benden önce gelmiş, ahırda inekle ilgileniyordu.

Rahip Efendi göründü, derken kasabanın neredeyse bütün kadınları seğırtip geldi, yapılacak işler adeta kendiliğinden gereken titizlik ve doğrulukla yapıp çıkarılıyordu aradan, tabutun hazırlanmasına bile bizim hiç katkımız olmadı. Bir yeri yurdu olup güvenilir küçük bir

cemaatin üyesi olmanın zor durumlarda insanı ne çok rahatlatıldığını ilk kez açık seçik duyumsamıştım. Ertesi gün bu konuyu enine boyuna düşünmem yerinde olacaktı belki.

Tabut, gerekli dua ve kutsamalardan sonra açılan çukura indirilip hüznün kokan modası geçmiş acayip silindir şapkalar, babamınki de içinde olmak üzere yine kutularına konularak dolaplardaki yerlerine kaldırıldıktan sonra, zavallı babamın üzerine bir güçsüzlük nöbeti gelip çöktü. Kendi kendini acındırmalara koyuldu, çoğu kez Kutsal Kitap'tan alınma garip sözlerle sefil ve perişan halini gözlerimin önüne sermeye çalıştı hep, karısının toprağa verilmesi yetmiyormuş gibi, şimdi de oğlunu kaybedeceğini, onun gurbet ellere gidişine ister istemez seyirci kalacağını söyleyip durdu.

Kendisine tam cevap vermeye hazırlanmıştım ki, tuhaf bir şey oldu içimde. Küçüklükten bu yana düşündüğüm, arzuladığım ve özlediğim ne çok şey varsa, tümü bir araya sıkışmış olarak ansızın içimde açılan bir gözün önünde belirdi. Önemli ve güzel çalışmaların beni beklediğini gördüm, okunacak kitapların ve ayrıca yazılacak kitapların. Bir fön rüzgârının estiğini işittim ve uzaklarda güneyin renklerine bürünmüş, mutluluk içinde uzanmış yatan göller ve kıyılar gördüm. İnsanlar gördüm, ruhani bir hava esen zeki yüzlerle dolaşıyorlardı; güzel ve zarif kadınlar gördüm sonra, bir uçtan bir uca uzanıp giden caddeler ve insanları Alp Dağları'ndan aşırın geçitler, oradan oraya seğirten trenler gördüm, topluca gördüm hepsini, aynı zamanda tek tek ve açık seçik. Gördüklerimin arkasında da saydam bir ufkun sınırsız uzaklığı yer alıyor, oradan oraya gezinen serseri bulutlar ufku dilimliyordu. Öğrenmek, bir şeyler yapmak, seyretmek, gezip dolaşmak – tüm zenginliğiyle yaşam, gözümün önünde gümüşsü parıltılarla çakıp sönüyordu. Tıpkı çocukluk

günlerindeki gibi, içimde bir şey bilinçsiz bir gücün dürtüsüne uyarak uçsuz bucaksız dünyaya doğru kanat çırp-maya başlamıştı.

Susup cevap vermedim, babam konuştu, ben dinle-dim, yalnızca başımı salladım arada bir ve bekledim ki, hırçınlığı geçsin. Ancak akşamüzeri yatıştı babam. Ben de o zaman verdiğim kesin kararı kendisine açıkladım: Üniversite okuyacak, ileride kendime yurt edineceğim yeri tinin dünyasında, manevi dünyada arayacak, kendi-sinden de hiçbir maddi destek beklemeyecektim. Ben böyle konuşunca, babam fazla üzerime varmadı, yalnızca mahzun mahzun ve başını sallayarak bana baktı. Çünkü o da anlıyordu ki, bundan böyle kendi yolumda yürüyecek, çok geçmeden ona tümüyle yabancılaşacak-tım. Şimdi o günü anımsayıp yazıya dökerken, akşam pencerenin önündeki koltukta oturmuş haliyle babamı yeniden görür gibi oluyorum. Sağlam ve zeki köylü kafası, ince boynu üzerinde kımıldamadan duruyor, güdük saçları giderek ağarıyor, çekilen acılar ve üzerine çöken yaşlılık, hoyrat ve sert yüz hatlarında sırtı kolay yere gel-meyen bir erkeksilikle boğuşuyor.

Babam ve babamın yanında o zamanlar geçirdiğim günlerle ilgili önemsiz sayılmayacak küçük bir olay daha var anlatmak istediğim. Kasabadan ayrılacağım son haf-taydı, bir gün kasketini başına geçirip elini kapının tok-mağına uzattı babam. “Nereye gidiyorsun?” diye sor-dum. “Nereye gidersem giderim, sana ne bundan?” diye cevapladı. “Bir sakıncası yoksa, bana da söyleyebilirsin git-tiğin yeri,” dedim. Bunun üzerine babam güldü ve sesini yükselterek, “Sen de benimle gelebilirsin, nasıl olsa kü-çük sayılmazsın artık,” dedi. Böylece ben de babamla düştüm yola. Meyhaneye varıp girdik içeri. Birkaç köylü, bir testi Hallau şarabının başında oturuyordu; yabancı iki arabacı absent içiyor, masalardan birinde gençlerden

kalabalık bir grup “Jass” adında bir iskambil oyunu oynuyor, gürültülerinden geçilmiyordu.

Ara sıra bir bardak şarap içmeye alıştım ama durup dururken bir meyhaneye de ilk ayak atışımdı bu. Babamın yaman içki içen biri olduğunu sağdan soldan duyup işitmiştim. Çok içiyordu; bu yüzden evdeki işleri savsakladığı pek söylenemese de, evde bulunduğu zamanlar yok denecek kadar azdı. Meyhane sahibiyle müşterilerin babama gösterdiği saygının büyüklüğü dikkatimi çekti. Bir litre Vaud şarabı getirtti babam, sakiliği de benim yapmamı istedi ve bu işin nasıl yapılacağını öğretti bana. İlk şıseyi yaklaştıırıp şarabı bardaklara dökmeye başlayacaktım; derken şıseyi bardaklardan biraz uzaklaştıracak, sonunda da elden geldiğı kadar bardaklara yaklaştıırıp işi bitirecektim. Ben bardaklara şarap doldurduktan sonra bilip tanıdığı, seyrek fırsatlarda, diyelim kente indiğinde ya da İtalya’ya geçtiğinde içtiğı değışik şarapları anlatmaya koyuldu babam. Saygı dolu bir ciddilikle koyu kırmızı Valtellina şarabından söz açtı ve bu şarabın üç ayrı cinsini saydı. Ardından sesini biraz alçaltıp ısrarlı bir tonla bazı Vaud şışe şaraplarından konuşmaya başladı. En sonunda, adeta fısıldayarak masal anlatan birinin yüz ifadesiyle Neuchâtel şarabından söz etti. Söylediğine göre bu şaraptan öyle yıllanmışları varmış ki, daha bardağı konurken köpükten bir yıldız oluştururmuş. Ve işaretparmağını ıslatarak yıldızı masanın üzerine çizdi babam. Ardından şampanyanın niteliğı ve tadıyla ilgili olarak alabildiğine zengin varsayımlara daldı, hiç şampanya içmemişti kendisi ve öyle sanıyordu ki, bunun bir şışesi iki kişiyi körkütük sarhoş etmeye yeterdi.

Birden susup düşüncelere dalarak piposunu yaktı babam. Yanımda tüttürecek bir şey olmadığını görünce, elime birkaç kuruş tutuşturdu, beni puro almaya yolladı. Ben döndükten sonra karşılıklı oturduk; o pipo, ben puro

tüttürüp dumanı birbirimizin yüzüne üfledik; ağır ağır, sesli sesli yudumlayarak birinci litre şarabı boşalttık. Sarı renkteki burcu burcu Vaud şarabının tadına diyecek yoktu. Zamanla bitişik masadaki köylüler de çekingenliği bir yana bırakıp arada bir bizim konuşmamıza katıldı, sonunda ufak ufak öksürerek teker teker bizim masaya gelip oturdular. Çok geçmeden benden de söz edildi masada; anlaşıldı ki, dağa tırmanmada yaptığım ün henüz kasabada unutulmamış. Kelle koltukta dağa pek çok tırmanma olayı, uçurumlara dehşet verici yuvarlanmalar bir efsane havası içinde anlatıldı, anlatılanlardan bazıları yadsındı, bazısının da doğrulukları savunuldu. Bu arada babamla ikinci litre şarabı da neredeyse bitirmiştik. Gözlerimdeki kanın uğuldadığını işitiyordum. Hiç âdetim değilken bağıra çağıra böbürlenmeye başladım, Sennalpstock'un o sarp kayalığına nasıl pervasızca tırmandığımı ve Rösi Girtanner için orman güllerini koparıp döndüğümü anlatmaya koyuldum. İnanmak istemediler, ben yemin edip doğruluğu üzerinde direttim söylediklerimin, güldüler, ben de içerledim. Bana inanmayanlara hodri meydan dedim ve gerektiğinde hepsine birden pes dedirteceğimi açıkladım. Bunun üzerine yaşlı, kambur bir köylü tezgâha doğru yürüdü, kocaman bir testi alıp gelerek masanın üzerine yatırdı.

“Dinle şimdi söyleyeceklerimi,” dedi gülerek. “Eğer çok güçlüysen, yumrukla bu testi kırıp parçalarsın. Biz de sana testinin alacağı kadar şarap ısmarlarız. Ama başaramadın mı, şarabı sen ısmarlarsın bize.”

Babam hemen razı oldu. Ben de ayağa kalkıp elime bir mendil sardım ve yumruğumu indirdim testiye. İlk iki yumruk boşa gitti ama üçüncüsünde testi paramparça oldu. Babam, “İsmarlayın bakalım şarabı!” diye sesini yükseltti hemen, duyduğu sonsuz zevkten gözlerinin içi gülüyordu. Yaşlı köylünün de, öyle anlaşılıyor ki, bir iti-

razı yoktu buna. “Tamam,” dedi, “testinin alacağı kadar şarap ısmarlayacağım. Ama fazla bir şey olacağını sanmam bunun.” Gerçekten de kırık testiye fazla bir şarap sığacak gibi değildi. Elimdeki acı yetmiyormuş gibi, üstelik alay konusu olmuşum. Şimdi babam da benimle gülüp eğleniyordu.

“Pekâlâ, sen kazandın,” dedim ben, kırık testinin içine bizim şişeden şarap doldurup yaşlı köylünün başından aşağı boca ettim. Böylece işin içinden yine biz galip çıkmıştık, meyhanedeki müşteriler bizi alkışladı.

Buna benzer daha başka bir sürü şaka, muziplik o akşam birbirini kovaladı. Sonunda babam beni koltuklayıp sürükleye sürükleye eve götürdü, henüz üç hafta bile denemeyecek kadar kısa bir süre önce annemin tabutunun durduğu odadan paldır küldür, saygısızca geçtik. O gece bir ölü gibi yattım yatakta, sabahleyin uyandığımda perişan durumdaydım, her tarafım kırılıp dökülüyordu. Babam alaylı sözler söyledi bana, kendisinin zinde ve neşeli bir hali vardı, besbelli bana olan üstünlüğünü düşünerek seviniyordu. Ama ben ant verdim kendi kendime, bir daha ağzıma içki koymayacaktım. Özlemle yanıp tutuşarak kasabadan ayrılacağım günü beklemeye başladım.

Sonunda o gün çıkageldi, ben de kasabadan ayrıldım ama yeminimi tuttuğumu söyleyemem. Sarı Vaud, koyu kırmızı Valtellina, Neuchâtel köpüklü şarabı ve diğer pek çok şarap çeşidi o günden bu yana aşınadır bana ve iyi dostlarımdır.

3

Doğup büyüdüğüm kasabanın kuru ve bunaltıcı havasından çıkıp hızlı kanat çırpışlarıyla haz ve özgürlükler ülkesinde ilerlemeye koyuldum. Genel olarak yaşamda bazen avcumu yaladığım zamanlar olduysa da, gençlik çağının o acayip ve romantik hazzını tüm zenginliği ve saflığıyla tattım. Çiçeklerle kaplı bir orman kenarında dinlenen genç bir savaşçı gibi mutlu bir tedirginlik içinde savaş ve haz arasında yaşayıp durdum hep; içi sezgilerle dolu bir kâhin gibi karanlık uçurumların kenarında dikilmiş durdum, kulaklarım büyük ırmakların ve fırtınaların uğultusunda; ruhum nesneler arasındaki ve yaşamdaki uyumu tümüyle algılamaya hazır. Gençliğin dolu kadehlerini kafama diktim, mutluluk içinde mahcup, el üstünde tutulan güzel kadınlar uğrunda tatlı acılar çektim sessizlikler içinde, gençliğin en soylu mutluluğunu, erkeksi şen ve temiz bir arkadaşlığı tüm derinliğince yaşadım.

Sırtımda geyik derisinden yeni bir giysi, yanımda küçük bir sandık dolusu kitap ve daha başka öteberilerle trene binip okuyacağım kentin yolunu tuttum, dünyadan bir parçayı fethetmeye hazır ve en kısa zamanda kasabadaki uyuşuk insanlara benim diğer Camenzindlere benzemediğimi, değişik bir hamurdan yoğrulduğumu

kanıtlamaya istekli. Tavan arasındaki uzakları gören esintili bir odada olağanüstü üç yıl geçirdim, ders çalıştım, şiir yazdım, özlemlerde yaşadım ve yeryüzündeki tüm güzelliklerin sıcacık bir yakınlıkla beni sarıp sarmaladığını hissettim. Sıcak bir yemek bulup yiyemediğim günler oldu ama hiçbir gün, hiçbir gece, hiçbir saat yoktu ki, güçlü bir sevinçle dolup taşan yüreğim ezgiler mırıldanmasın, gülmesin, ağlamasın ve o sevimli yaşamı sıcacık ve özlemle bağrına basmasın.

Zürih ben acemi çaylağın gördüğü ilk büyük kentti, birkaç hafta gözlerimi açarak şaşkın şaşkın dolaşıp durdum sürekli. Kent yaşamına içtenlikle hayranlık duymak ya da ona gıptayla bakmak aklıma gelmedi, eh, bir köylüydüm ne de olsa ama türlü türlü cadde ve sokakları, evleri ve insanları görmek içimi kıvançla doldurdu. Arabaların şenlendirdiği yolları, gemilerin yanaştığı iskeleleri, meydanları, bahçeleri, parkları, görkemli yapıları ve kiliseleri gezip dolaştım; çalışkan insanların alay alay işlerine koştuğunu gördüm, avare avare volta atan üniversite öğrencileri, arabalarla gezintiye çıkmış soylu kişiler, çalım satıp kasılan züppeler, acele etmeksizin sağda solda gezinen yabancılar gördüm. Varlıklı beylerin moda-ya uygun giysiler içinde kurumlanıp böbürlenlen hanımlarını bir tavuk çiftliğindeki tavuskuşlarına benzettim; şirin, mağrur ve biraz da gülünç. Çekingen değildim aslında, yalnızca yeterli esneklikten uzak ve inatçıydım. Kentlerdeki o cıvıl cıvıl yaşamı doğru dürüst tanıyabilecek ve ileride bir gün bu yaşam içinde kendine sağlam bir yer edinecek biri varsa, onun da ben olduğumdan kuşku duymuyordum.

Gençlik, benimle aynı kentte okuyan ve benim oturduğum evin birinci katında kiraladığı sevimli iki odada kalan yakışıklı bir genç kılığında çıktı karşıma. Her gün onun aşağıda piyano çaldığını işitiyordum; yaşamımda

ilk kez müziğin, bu en kadınsal ve en tatlı sanatın büyü-
sünden bir şeyler sezinlemeye başlamıştım. Yakışıklı
genci evden çıkıp giderken görüyordum, sol elinde bir
kitap ya da bir nota defteri, sağ elinde bir sigara; sigarası-
nın dumanı, kıvrak adımlarla yürüyen ince, uzun boylu
gencin peşi sıra girdaplar çizerek yükseliyordu. Ürkek
bir sevgi beni ona çekiyor ama ben yine de uzağında tu-
tuyordum kendimi, onun rahatlık, özgürlük ve zenginlik
taşıyan yaşantısının yanında yoksulluğumun ve görgü ku-
rallarına gereği gibi aşına olmayışımın beni rezil etmek-
ten başka işe yaramayacağı biriyle ilişki kurmaktan çeki-
niyordum. Derken kendisi geldi bana. Bir akşam odamın
kapısı vuruldu, biraz irkildim çünkü o zamana kadar
kimse gelip odamda ziyaret etmemiştii beni. Yakışıklı öğ-
renci içeri girdi, elini uzattı bana, adını söyledi; öylesine
sere serpe ve neşeli davranıyordu ki, sanki eskiden beri
birbirini tanıyan iki kişiydik.

Güler yüzle, “Acaba benimle biraz bir şeyler çalmak
ister misiniz diye sormaya gelmiştim,” dedi. Ben hayatım-
da elime asla bir çalgı almamıştım. Kendisine açıkladım
bunu, ayrıca becerebildiğim tek şeyin Tır illüler gibi yo-
del tarzında şarkılar söylemek olduğunu belirttim; piya-
noda çaldığı eserlerin bütün güzellik ve çekiciliğiyle be-
nim yukarılara kadar geldiğini eklemeyi de unutmadım.

“İnsan nasıl da yanılabiliyor,” diye cevapladı o, şen
bir edayla. “Dış görünüşünüze dayanarak yemin edebili-
rim ki, siz bir müzisyensiniz. Tuhaf doğrusu! Ama dağcı
şarkıları söyleyebiliyorsunuz demek? Lütfen, bir şarkı
söyleyin o zaman! Yodel dinlemeye bayılırım.”

İyice afallamıştım; böyle istek üzerine ve bir odada
asla söyleyemeyeceğimi belirttim. Bunun için bir dağda
ya da en azından açıklık bir yerde olmam gerektiğini
açıkladım; o zaman istek üzerine değil, tamamen kendi
içimden gelerek söyleyebilirdim.

“Öyleyse siz de dağda söylersiniz! Yarın uygun mu? Çok rica edeceğim. Örneğin akşama doğru çıkarız evden. İlk biraz gezer dolaşır, çene çalarız, sonra siz dağda söylersiniz şarkınızı, ardından köyün birine gider, akşam yemeği yeriz. Bu kadarcık vaktiniz vardır sanırım?”

Evet, tabii, vaktim vardı. Öneriyi kabullenmiştim hemen. Derken ben de ondan bana bir şeyler çalmasını rica ettim. Birlikte indik aşağı, onun güzel ve geniş dairesine girdik. Modern çerçeveler içinde birkaç resim, piyano, tatlı bir dağınıklık ve hoş bir sigara kokusu sevimli odayı zarafet dolu bir çeşit özgürlük ve rahatlıkla donatıyor, benim için yepyeni sıcak bir atmosferin doğmasını sağlıyordu. Piyanonun başına geçen Richard bir melodi çaldı.

“Bunu biliyorsunuz, öyle değil mi?” diye sordu başını sallayarak. Piyano çalarken sevimli başcağızını bana doğru döndürüşü, gözlerinin içi gülerek bana bakışı harikuladeydi doğrusu.

“Hayır,” diye cevapladım, “bilmiyorum.”

“Wagner bu,” diye seslendi oturduğu yerden. “*Meistersinger*’de¹.” Ardından çalmaya devam etti. Hafif ve güçlü, özlem ve neşe dolu bir eda vardı çaldıklarında, ılık ve uyarıcı bir banyo gibi sarıp sarmalıyordu beni. Aynı zamanda gizli bir hazla onun zarif ensesini ve sırtını, beyaz müzisyen ellerini seyrettim, daha önceleri o siyah saçlı öğrenciye karşı beslediğim çekingenlik ve hayranlık taşan sevecenlikle saygı duygusu üzerime çöktü yine; öte yandan, belki bu yakışıklı ve soylu insanın sahiden benim dostum olacağını ve böyle bir dostluktan sonra benim o unutulmamış eski düşlerimin gerçekleşebileceğini ürkek bir sezgi halinde hissettim içimde.

Ertesi gün gidip aldım dostumu. Ağır ağır, konuşa

1. “Die Meistersinger von Nürnberg” (Nürnbergli Usta Şarkıcılar).

konuşa fazla yüksek sayılmayacak bir tepeyi tırmandık; yukarılardan kenti, gölü ve bahçeleri seyrettik, akşam öncesinin doygun güzelliğini tattık.

“Eh, söyleyin bakalım şimdi yodelinizi!” diye sesini yükseltti Richard. “Hâlâ sıkılıyorsanız, bana arkanızı dön timersiniz. Ama lütfen sesiniz çıksın biraz!”

Memnun olabilirdi dostum. Akşamsı uzakların pembe liği içine ortalığı birbirine katıp sevinçten uçarak haykırdım şarkımı akla gelen tüm akustik kırılmalar ve çeşitlemelerle. Ben tam şarkıyı bitirmiştım ki, dostum bir şey söyleyecek oldu ama tuttu kendini, kulak kabartarak karşı dağları gösterdi. Uzak bir tepeden cevap yollanmıştı şarkıma yavaştan, heceler yayılıp uzatılarak, gittikçe şişip kabaran bir sesle; bir çobanın ya da dağlarda gezip dolaşan bir başkasının selamıydı bu. Kulak verip dinledik konuşmadan, içimiz neşeyle dolup taşarak. Richard’la birlikte böyle karşıları dinlerken, ilk kez bir dostun yanında dikilmiş durduğumu ve tek başıma değil, yanımda biriyle yaşamın pembe bulutçuklara bürünmüş uzaklıklarına içimde haz dolu bir ürpertiyle baktığımı duyumsadım. Akşam saatinde göl yumuşak renk oyunlarına başlamıştı; güneş batmaya yüz tuttuğu sırada dağılıp çözülen sisler ve buğular arasından, pervasız çatallarıyla Alplerin birkaç asi tepesinin başını çıkardığını gördüm.

“Benim doğup büyüdüğüm yer işte orada,” dedim. “Şu ortadaki kırmızı Fluh Tepesi, sağdaki Geishorn, solda, biraz daha ilerideki de Sennalpstock. İlk kez bu tepeye tırmandığımda on bir yaşıma henüz basmıştım.”

Acaba güneydeki tepelerden birini daha görebilir miyim diye bütün dikkatimi toplayarak baktım. Az sonra Richard bir şey söyledi, anlamadım.

“Lütfen tekrarlar mısınız?”

“Sizin hünerinizin ne olduğunu biliyorum artık demiştim.”

“Neymiş peki?”

“Siz şairsiniz.”

Kızarıp bozardım, canım sıkıldı, bunu nasıl bildiğine şaşmıştım.

“Hayır,” diye cevapladım. “Şair değilim. Okuldayken birkaç bir şey çiziktirmiştim ama epeydir şiir falan yazdığım yok.”

“Yazdıklarınızı bir ara görebilir miyim?”

“Yaktım hepsini. Yakmasaydım bile, yine de onları göstermezdim size.”

“Fazla Nietzsche kokan hayli modern şeylerdi sanırım?”

“Kim bu Nietzsche?”

“O mu? Yapmayın Tanrı aşkına, tanımıyor musunuz sahi?”

“Hayır. Nereden tanıyayım?”

Nietzsche’yi tanımayışım dostumu pek keyiflendirmiş, benimse neşemi kaçırmıştı. Yaşamı boyunca o zamana kadar kaç buzul üzerinden yürüyüp geçtiğini sordum içerleyerek. “Hiç,” diye cevap verince, kendisinin bana yaptığı gibi, ben de onun bu cevabı karşısında şaşır-mış, alaylı bir yüz takındım. Kolumu tutarak pek ciddi bir ifadeyle, “Alıngan birisiniz bakıyorum,” dedi. “Ama ne kadar imrenilecek biri, bozulmamış, temiz bir insan olduğunuzun ve dünyada sizin gibi ne kadar az kişi bulunduğunun hiç farkında değilsiniz. Diyeceğim, bir ya da iki yıl içinde Nietzsche’yi ve diğer yazarları siz de tanıyacaksınız, hem de benden daha iyi çünkü siz daha dikkatli ve daha akıllı birisiniz. Ama ben şimdiki halinizle seviyorum sizi. Nietzsche’yi bilmiyorsunuz, Wagner’i de ama karlı dağların üzerinde çok gezip dolaştınız, yükseklerde yaşayan insanların sağlıklı yüzü var sizde. Ve şair olduğunuza da kalıbımı basarım. Ben, adamın gözlerinden ve alnından okurum bunu.”

Dostum Richard'ın büyük bir içtenlik ve teklifsizlikle bana bakıp kafasından geçen düşüncüyü çekinmeden söyleyişi de ayrıca beni şaşırtmış, bana alışılmadık bir şey gibi görünmüştü.

Ama hepsinden çok beni hayrette bırakıp mutluluğa boğan şey, Richard'ın bundan bir hafta sonra kalabalık bir birahane de kardeş olmamızı, birbirimize sen diye hitap etmemizi istemesi, bunun için benimle kadeh kaldırmasıydı. Ardından fırlayıp ayağa kalkmış, beni öpmüş, bana sarılıp aklını oynatmış gibi masanın etrafında dans ederek dönmüştü.

Kendisini uyarak, "Bizi görenler ne düşünür sonra?" dedim mahcup bir tavırla.

"İkimizin mutluluktan havalarda uçtuğunu ya da zilzurna sarhoş olduğumuzu," diye cevapladı. "Birçokları da hiçbir şey düşünmeyecektir," dedi.

Benden daha büyük, daha akıllı, daha iyi eğitilmiş, her konuda benden bilgili ve uyanık biri olmasına karşın, bana çoğu kez öyle geliyordu ki, benimle kıyaslandığında bir çocuktan geri kalır yanı yoktu. Yolda giderken yeniyetme okul kızlarına görkemli, alaylı bir şekilde kur yapıyor, piyanoda en ağır parçaları çalarken, beklenmedik bir anda düpedüz çocuksu bir davranışla yarıda kesiyordu. Bir ara iş olsun diye birlikte bir kiliseye gitmiştik, vaazın ortasında ansızın bana dönüp düşünceli bir edayla, önemli bir şey söyler gibi, "Rahip tıpkı kart bir ada-tavşanına benziyor, sence de öyle değil mi?" diye sordu. Benzetmeye diyecek yoktu ama bunu kiliseden çıktığımızda da bana söyleyebileceğini hatırlattım.

"Peki yalan mı söylediğim!" diyerek suratını astı Richard. "Sonraya saklasam, aklımdan çıkardı belki."

Esprilerinin her zaman pek de parlak olmayışı, hatta sık sık Wilhelm Busch'un bir dizesinin aktarılmasından ileri geçmeyişi beni de, başkalarını da fazla rahatsız et-

memekteydi çünkü Richard'da sevdiğimiz ve hayran kaldığımız şey, zekâsı ve parlak esprileri değil, aydınlık ve çocuksu yaradılışından taşan önüne durulmaz neşeydi; bu neşe her an patlak verebiliyor, onu uçarı ve şen bir atmosferle kuşatıyordu. Bir el kol hareketinde, alçak perdeden bir gülüşte, cıvıl cıvıl bir bakışta kendini açığa vurabiliyor, uzun süre saklı kalamıyordu. Eminim ki, uyusunda da bazen güldüğü ya da neşe ifade eden bir el kol hareketinde bulunduğu oluyordu dostumun.

Richard beni sık sık başka gençlerle bir araya getiriyordu, öğrenciler, müzisyenler, ressamlar, edebiyatçılar, değişik ülkelerden yabancılar; kentte boy gösteren ne kadar ilginç, sanatsever ve orijinal insan varsa, hepsiyle düşüp kalkmaktaydı. Aralarında hayli mücadeleci, vakur kişiler de yer almaktaydı bunların: filozoflar, estetikçiler ve sosyalistler. Pek çoğundan da doğrusu bir hayli şey öğreniyordum. Değişik uğraş alanlarından parça parça bilgileri kolaycacık mal ediyordum kendime; öte yandan kendim de bol bol okuyor, edindiğim bilgilerle başkalarından öğrendiklerimi tamamlamaya çalışıyordum. Böylece zamanın uyanık kişilerinin kafa yorduğu ve cazibesinden bir türlü kendilerini kurtaramadığı sorunlar üzerinde yavaş yavaş bir fikir edinip uluslararası düşün dünyasına bir göz atabiliyor, bu da gelişimim üzerinde kamçılayıcı bir etki yapıyordu. Söz konusu kişilerin isteklerini, sezgilerini, çalışmalarını ve ideallerini çekici ve akla yakın buluyordum ama içimden gelen ve beni bunlardan bazısını savunmaya, bazısına karşı çıkmaya zorlayan herhangi bir güçlü dürtü yoktu. Sözüünü ettiğim kişilerden pek çoğu, düşünce ve tutkularını olanca enerjileriyle devletin, bilimlerin, güzel sanatların, eğitim yöntemlerinin durum ve kurumlarına adamıştı; dıştaki bir amacı düşünmeksizin kendi kendilerini geliştirmeyi gereksin, zaman ve sonsuzlukla kişisel ilişkilerini açıklığa ka-

vuşturmaya çalışan pek az kişi vardı aralarında. Benim içimde de bu dürtü uyuklar durumdaydı henüz.

Kendime başka dostlar aradığım yoktu, tüm sevgimi Richard'a ayırmıştım ve kıskançlıkla seviyordum onu. Kendileriyle sıkı fıkı olup birlikte pek çok zaman geçirdiği kadınların elinden de koparıp almaya çalışıyordum onu. Onunla kararlaştırdığımız en küçük randevulara kılı kırk yaran bir titizlikle uyuyor, beni bekletecek olsa, küsüp güceniyordum. Bir keresinde kendisini belli bir saatte odasından almamı söylemişti bana, birlikte kürek çekmeye gidecektik. Ben de o saatte gittim ama odasında bulamadım Richard'ı, üç saat boş yere gelmesini bekledim. Ertesi gün gösterdiği bu savsaklığı sert bir şekilde başına kaktım.

Richard şaşırmış gibi gülerek, "Peki sen ne diye o zaman kalkıp tek başına gitmedin kürek çekmeye?" dedi. "Seninle buluşacağım aklımdan çıkmış tamamen. Bu da sanırım çok kötü bir şey olmasa gerek."

"Ben verdiğim söze titizlikle uymaya alışığım," diye cevapladım sertçe. "Ama beni bekletmenin senin için pek önem taşımamasına da alıştım kuşkusuz. İnsanın o kadar çok arkadaşı olursa."

Richard, hayretinden donakalmış, bana baktı.

"Demek öyle, küçük şeyleri bu kadar ciddiye alıyorsun?"

"Seninle dostluğum küçük bir şey değil benim için."

"Bu söz iyice işledi içine, söz verdi hemen düzeleceğine..." diyerek bir alıntılama bulundu. Richard tumturaklı bir edayla, başımı ellerinin arasına aldı, oryantal sevgi âdetine uyarak burnunun ucunu burnumun ucuna sürttü ve okşayıp sevdi beni ama ben yarı öfkeyle, yarı gülerек kendimi kaçırdım. Ne var ki, dostluğumuzdaki çatlak onarılmıştı.

Tavan arasındaki odamda çağdaş filozofların, şairle-

rin, eleştirmenlerin kitaptan ödünç aldığı değerli pek çok eseri, Almanya ve Fransa'dan gelmiş edebiyat dergileri, yeni tiyatro oyunları, Paris'te yayımlanan dergilerin sanat ve kültür sayfaları, Viyana'daki moda estetikçilerin yapıtları duruyordu. Bu bir solukta okunan şeyleri haydi haydi geride bırakan bir ciddiyet ve şevkle, kendimi benim eski İtalyan yazarlarına veriyor, tarih konusundaki bilgilerimi artırmaya çalışıyordum. Çok geçmeden filolojiyi bir yana bırakacak, yalnızca tarih okuyacaktım. Dünya tarihi ve tarihte yöntemle ilgili kitapların yanı sıra, İtalya ve Fransa'da geç Ortaçağ dönemine ilişkin kaynak kitaplar ve monografiler okuyordum daha çok. Bu arada yeryüzünde benim en sevdiğim insan olan Assisili Aziz Francesco'yu, tüm azizlerin bu en kutsal ve tanrısal olanını ilk kez yakından tanıdım. Böylece yaşamın ve ruhun zenginliklerini gözlerimin önüne seren düş, her geçen gün daha da gerçeklik kazandı; hırsıla, kıvançla ve gençliğin kendini beğenmişliğiyle ısıttı yüreğimi. Sınıfta ciddi, biraz buruk ve zaman zaman sıkıcı olabilen bilimle uğraşır, eve gelince Ortaçağ'ın dindarlık taşan rahat ya da tüyler ürpertici anlatılarına dalıyor, bazen güzel ve haz dolu dünyaları beni gölgeli, loş bir masal köşesi gibi sarıp kuşatan huzur verici eski yazarlarıma dönüyor, bazen de çağdaş ideallerin ve tutkuların azgın selinin üzerimden yuvarlanıp gitmesine izin veriyordum. Arada bir müzik dinliyor, Richard'la gülüp eğleniyor, dostlarının toplantılarına gidiyor, Fransızlar, Almanlar ve Ruslarla düşüp kalkıyor, acayip çağdaş kitaplarla ilgili olarak düzenlenen okuma saatlerini kaçırmıyor, arada bir de şu ya da bu ressamın atölyesinden içeri dalıyor, karanlıklar içindeki coşkulu genç dâhilerin hazır bulunup beni fantastik bir karnaval gibi sarıp kuşatan gece toplantılarına katılıyordum.

Bir pazar, Richard beni alıp yeni resimlerin sergilen-

diği bir galeriye götürdü. Dostum birkaç ke iyle dağdaki bir yaylayı canlandıran bir tablonun önünde durdu birden.  zerinde çok çalışılmış sevimli bir resimdi ama modası geçmişti biraz ve doğruyu söylemek gerekirse gerçek bir sanatsal  zden yoksundu. Hangi galeriye girilse, fazla değer taşımayan böyle sevimli resimlerle bol bol karşılaşılabilir. Ama yine de resim bizim oradaki otlakları aslına hayli sadık biçimde anlattığından hoşuma gitti. Richard’a, resimde kendisini cezbeden şeyin ne olduğunu sordum.

“İşte beni cezbeden şey,” dedi dostum, resmin bir köşesindeki adı göstererek. Ben, kırmızımsı kahverengi harfleri çıkaramadım. “Resim,” dedi Richard, “ yle büyük bir sanat eseri değil. Daha güzelleri vardır böyle çalışmaların. Ama bunu yapan kadın sanatçının güzellikte bir eşi daha gösterilemez. İsmi de Erminia Aglietti; istersen yarın gider, büyük bir ressam olduğunu söyleyebiliriz kendisine.”

“Onu tanıyor musun?”

“Elbette. Resimleri de kendisi gibi güzel olsaydı, şimdiye kadar çoktan varlıklı biri olup çıkar, başka resim yapmasına da gerek kalmazdı. Senin anlayacağın, gönülsüz yapıyor bu işi, tek nedeni de geçimini sağlayacağı bir başka meslek öğrenmemiş olması.”

Richard bu olayı unutmıştu; ancak aradan birkaç hafta geçtikten sonra aynı konuya döndü.

“D r  Aglietti’ye rastladım. Geçenlerde kendisini ziyaret edecektik hani. İşte şimdi sırası! Boynundaki yakalık temizdir umarım! Bu gibi şeylere dikkat eder de.”

Yakalığım temizdi, Richard’la kalkıp Aglietti’yi görmek üzere yola düştük; içimden pek de gitmek gelmiyordu çünkü Richard’la arkadaşlarının ressam kadınlar ve  ğrenci kızlarla biraz laubali, biraz teklifsizce düşüp kalkmasından hoşlanmıyordum. Davranışları oldukça

saygısızdı, bazen kaba, bazen alaycı olabiliyordu; kızlar ise pratik zekâ sahibi, akıllı ve yırtık şeylerdi, kadınların çevresinde görmeyi pek istediğim, onları baş tacı etmemi sağlayan o nurlu atmosferden hiçbir yerde eser yoktu.

Biraz çekinerek atölyeden içeri girdim. Resim atölyelerindeki havaya aşınaysam da, bir kadın ressamın atölyesine ilk girişimdi bu. Sade ve derli toplu bir görünümü vardı atölyenin. Bitirilmiş üç-dört resim çerçevelenip asılmıştı. Bir tanesi de sehpadaydı, tümüyle astarlanmış değildi henüz. Duvarların geri kalan bölümünü temiz bir şekilde yapılmış, gözü okşayan karakalem eskizler ve yarı yarıya boş bir kitap etajeri kaplamıştı. Ressam kadın, selamımıza soğuk bir şekilde karşılık verdi. Fırçayı bıraktı elinden, önlüğünü çıkarmadan kitaplığa yaslandı. Sanki bize ayıracak fazla vakti yokmuş gibi bir hali vardı.

Richard, sergide gördüğümüz resimle ilgili olarak akıl almayacak iltifatlar etti. Ressam kadın alaycı bir şekilde güldü, Richard'dan iltifatlarını kendisine saklamasını istedi.

"Ama hanımefendi, resmi satın almayı düşünebilirim. Hem resimdeki inekler öylesine gerçek ki..."

"İnek değil, keçi onlar," dedi ressam kadın.

"Keçi mi? Elbette keçi! Diyecğim, üzerlerinde öylesine titizlikle çalışılmış ki, hayranlık duymamak elde değil. Hepsi de canlı adeta, gerçek keçi. Dostum Cæmer-zind'e sorun isterseniz, kendisi dağların, yaylalarını çocuğudur, o da benim söylediklerimi doğrulayacak mutlaka."

Ben yarı neşelenmiş, yarı şaşırılmış, konuşurken aya kulak verirken, ressam kadının süzen bakışlarını üzerimde gezdirdiğini hissettim. Hayli zaman, hiç çekinmeden beni inceledi.

"Siz dağlık bölgeden misiniz?"

“Evet, hanımefendi.”

“Anlaşıyor. Evet, peki benim keçiler için ne diyorsunuz?”

“Keçiler mi, çok iyi çizildiklerine kuşku yok. En azından Richard gibi inek gözüyle bakmadım onlara ben.”

“Çok nazıksınız. Müzisyensiniz sanırım?”

“Hayır, öğrenci.”

Ressam kadın daha başka bir şey konuşmadı benimle, ben de rahat rahat kendisini incelemeye koyuldum. Üzerindeki uzun önlük vücudunu gizliyor, biçimsiz bir görünümle donatıyordu. Yüzü güzel gelmedi bana, keskin hatları vardı, gözlerindeyse biraz hoyrat bir ifade okunuyordu. Saçları gür, siyah ve yumuşaktı; beni rahatsız eden, adeta tiksindiren tek şey, yüzünün rengiydi. Düpedüz Gorgonzola'yı¹ anımsatıyordu bana, üzerinde yeşil yarıklar bulsam hiç şaşmayacaktım. O güne kadar böyle soluk bir yüzle hiç karşılaşmamıştım, o anda atölye içindeki elverişsiz sabah ışığında korkutucu derecede taşlaşmış bir yüzdü, öyle mermer gibi değil, ufalanıp dökülen, pek soluk bir taş gibiydi tıpkı. Öte yandan bir kadın yüzünü biçim yönünden incelemeye alışık değildim, genel olarak kadın yüzlerinde hâlâ çocuksu bir yaklaşımla, bir tazelik, bir körpelik arıyordum, bir pembelik, bir albeni arıyordum daha çok.

O günkü ziyaretimiz Richard'ın da keyfini kaçırmıştı. Bir süre sonra bana gelip Aglietti'nin resmimi yapmayı arzuladığını açıklaması, bu yüzden iyice şaşırtmıştı beni, daha doğrusu korkutmuştu. Topu topu birkaç eskiz çizmek istiyormuş Aglietti, yüzümle bir işi yokmuş ama kalıplı vücudumu tipik buluyormuş.

1. Bir çeşit küflü peynir.

İleride aynı konu yine gündeme geldi ama araya giren küçük bir olay tüm yaşamımı değiştirip geleceğime damgasını vurdu. Bir sabah uyandığımda, artık yazar olmuştum.

Richard'ın ısrarları üzerine, sırf üslup çalışmaları yapmak amacıyla zaman zaman bizim çevreden bazı tipleri, küçük yaşantıları, söyleşileri ve daha başka bazı konuları eskiz şeklinde, elden geldiğince aslına sadık kalarak yansıtmaya çalışmış, ayrıca edebiyat ve tarihle ilgili birkaç da deneme kaleme almıştım.

Bir sabah henüz yatakta yatıyordum ki, Richard odama geldi ve yorganın üzerine otuz beş frank bıraktı. "Bu para senin," dedi, sesinde bir işadama tonuyla. Ancak ben paranın kaynağı konusunda aklıma gelen bütün tahminleri sıralayıp susunca, cebindeki gazeteyi çıkarıp gösterdi, küçük öykülerimden birini basmışlardı Richard benim elyazmalarımdan birkaçını kopya ederek yazıişleri müdürü bir dostuna götürmüş ve benim adıma benden habersiz okutmuştu. O anda yayımlanmış ilk yazımı ve karşılığında ödenmiş ücreti elimde tutuyordum.

Öyle tuhaf bir duygu sardı ki içimi, anlatamam. Aslında Richard'ın benim için bir kader tanrıçası rolünü oynamak isteyişine içerlemiştim ama ilk kez yazar olmanın verdiği o tatlı gurur, paranın yüzünün sıcak oluşu ve ileride belki küçük çapta bir edebiyatçı ününe kavuşabileceğim düşüncesi ağır bastı sonunda, duyduğum içerlemeyi arka plana itip öne çıktı.

Dostum bir kahvede yazıişleri müdürüyle buluştu beni. Yazıişleri müdürü, öbür çalışmalarımın kendisinde kalmasını istedi, yeni yazılar kaleme aldıkça bunları da gazeteye yollamamı rica etti. Kendine özgü bir havası varmış yazdıklarımın, tarih konusundakilerde özellikle belli oluyormuş bu, söz konusu yazılardan daha başkalarının ellerinde olması kendilerini sevindirecek ve

karşılığında bana cömertçe ödemede bulunacaklarmış. Ancak o anda yaptığım işin önemini kavramıştım. Kazandığım parayla her gün doğru dürüst karnımı doyurmakla kalmayacak, gönülsüzce yaptığım öğrenime senin olsun deyip belki de çok geçmeden sevdiğim bir alanda çalışarak kendi ekmeğimi tümüyle kendim kazanabilecektim.

Kısa bir süre sonra yazışleri müdürü tarafından bir kucak kitap yollandı adresime; bunlarla ilgili eleştiriler, tanıtma yazıları kaleme almam isteniyordu. Dört elle sarıldım işe, haftalarca uğraşıp durdum. Ne var ki, alacağım ücret ancak üç ay sonunda ödenecekti; ben de bu ücreti düşünerek her zamankinden bol para harcayıp rahat yaşamaya başlamıştım, dolayısıyla günün birinde cebimdeki para suyunu çekti, meteliksiz kalıp ister istemez eskisi gibi açlık kürüne başladım. Birkaç gün kuru ekmek yiyip kahve içerek odamdan çıkmadım ama sonra açlık canıma tak deyince, bir lokantada aldım soluğu. Eleştireceğim kitaplardan üçünü de yanımda götürmüştüm, yiyip içeceklerime karşılık bunları lokantada rehin bırakacaktım. Yemek nefisti ama sade kahveyi içerken, yüreğimi biraz sıkıntı kapladı. Çekinerek garson kıza yanımda para olmadığını, yediklerime karşılık yanımdaki kitapları rehin bırakmak istediğimi açıkladım. Kız, kitaplardan birini eline aldı; bir şiir kitabıydı bu, sayfalarını merakla karıştırdı ve kitabı okumak için benden izin istedi. Okumaya bayılıyormuş ama kitaplara ayıracak parası olmamış şimdiye kadar. O anda kurtulduğumu hissetmiştim; bir öneride bulundum kıza, üç kitabın üçünü de kendisine verebileceğimi, buna karşılık ileride yiyeceğim yemeklerle ödeşebileceğimizi söyledim. O da kabul etti ve böylece yavaş yavaş on yedi frank tutarında kitap aldı benden. Küçük şiir kitapları için peynirle ekmek çıkarılıyordu önüme, romanlar için bunların yanına bir bardak da şa-

rap ekleniyordu. Tek öykü içeren kitaplar karşılığındaysa bir fincan kahveyle ekmek istiyordum yalnızca. Anımsadığım kadarıyla, çoğunlukla yeni moda üslupla adeta ıkınıp sıkınılarak kaleme alınmış fazla değer taşımayan ıvır zıvır kitaplardı, bunları okuyan garson kız kim bilir çağdaş Alman edebiyatı konusunda ne tuhaf bir izlenim edinmiştir. Kan ter içinde kalarak içlerinden birini bir solukta okuyup üzerinde birkaç satırlık bir eleştiri çiziktirdiğim, karşılığında da yiyecek bir şeye kavuşmak için öğleye kadar bu işi bitirmeye çalıştığım o günleri şimdi anımsamak bir haz duygusuyla dolduruyor içimi. Paraca sıkıntımı Richard'dan titizlikle saklamaya çalışıyordum çünkü gereksiz bir utanç duygusuyla dostumun parasal yardımını ancak gönülsüzce kabulleniyor ve aldığım parayı kısa süre sonra geri ödemeye bakıyordum.

Kendime bir şair gözüyle baktığım yoktu. Fırsat buldukça çiziktirdiğim şeyler magazin yazılarıydı daha çok, sanatsal bir değer taşıyorlardı. Ama içten içe bir umut besliyordum, saklayıp açığa vurmadığım bir umut, bir gün gelip bir sanat eseri yaratacağıma, özlem ve yaşamın görkemli ve atak şarkısını kaleme alacağıma inanıyordum.

Ruhumun neşeyle parıldayan berrak aynasında kimi zaman bir çeşit hüznün bulutları geziniyordu ama şimdilik endişe verici bir durum söz konusu değildi. Bazen bir gün ya da bir geceliğine çıkıp geliyor, düşler ve yalnızlıklar içinde bir hüznün kimliğine bürünerek açığa vuruyordu kendini, ardından yine iz bırakmadan çekip gidiyor, ancak haftalar ya da aylar sonra yeniden sesini duyuruyordu. Giderek alıştım bu hüzne, senlibenli olduğum bir kız arkadaşımı adeta, bana acı çektiren bir şey değil, kendine özgü bir tatlılığı olan sıkıntılı bir bezginlik gibi algılıyordum onu. Gece vakti üzerime çöktüğünde, uymayı bırakıp saatlerce pencere önünde dikiliyor, karanlıklar içindeki göle, dağların uçuk gökyüzüne çizilmiş

siluetlerine ve daha yukarılardaki güzelim yıldızlara bakıyordum. Böyle zamanlarda bütün bu gecemsi güzellikler haklı bir sitemle gözlerini bana dikmiş gibi, içimde korkuyla karışık tatlı ve güçlü bir duygu belirliyordu çoğu kez. Sanki yıldızlar, dağlar ve göl, suskun varoluşlarının tüm güzellik ve acılarını anlayıp bunları dile getiren birini gözlemekteydi ve bu kişi de bendim; sanki benim üstlenmem gereken asıl iş, yaratacağım sanat yapıtlarında suskun doğanın sesini duyurmasını sağlamaktı. Ama bunu ne yoldan gerçekleştirebileceğim üzerinde düşündüğüm yoktu hiç, güzel ve vakur gecenin suskun öylemler içinde sabırsızlıkla beni beklediğini hissediyordum, o kadar. Böylesi ruh durumlarında herhangi bir şey de çiziktiremiyordum. Ama karanlıklar içinden yükselen bu sesler karşısında bir sorumluluk duygusuna kapılıyor, böylesi gecelerin ardından her vakit tek başıma yollara düşüyor, günlerce gezip dolaşıyordum. Bana öyle geliyordu ki, suskun yakarışlarla kendisini bana peşkeş çeken yeryüzünü bu yoldan biraz olsun sevgiyle kucaklayabilecektim; ama sonradan bu düşünceme gülmeden duramıyordum. Tek başıma çıktığım gezmeler, ilerideki yaşamımın temelini oluşturdu; o zamanlardan bu yana yılların büyük bir bölümünü bir gezgin, bir göçebe olarak geçirdim, haftalar ve aylarca süren turlarla çeşitli ülkeleri dolaştım. Cebimde üç-beş kuruş ve çantamda biraz ekmek, hayli uzun yolları tepmeye, günlerce tek başıma yolları arşınlamaya, geceleri çoğu kez kırdaki bayırda uyumaya alıştım.

Yazıp çizmelere dalmış, ressam kadını büsbütün unutmuştum. Bir gün bir pusula aldım ondan:

Birkaç dostum perşembe günü bana çaya gelecek. Lütfen siz de buyrun ve arkadaşınızı da yanınızda getirmeyi unutmayın.

Perşembe günü Richard'la kalkıp gittik, üç-beş sanatçı çayda bir araya gelmiş, küçük bir topluluk oluşturmuştu. Neredeyse hepsi de tanınmamış, unutulmuş ya da kendi alanlarında dikiş tutturamamış kişilerdi; her ne kadar hallerinden pek memnun ve neşeli görünüyorsa da, kendilerine acımak geldi içimden. Yanında yağ sürülmüş ekmek, salam ve salatayla çay servisi yapıldı. Topluluktakiler arasında tanıdık biri yoktu, kendim de konuşkan biri değildim, dolayısıyla açlığını gidermeye çalışarak yaklaşık yarım saat durmadan sessiz sedasız yiyecek atıştırdım, ötekiler henüz çaylarını yudumluyor ve laf yarıştırıyorlardı. Derken onlar da biraz bir şeyler yemek isteyince, benim hemen bütün salamı tek başıma yiyip bitirdiğim anlaşıldı. Ben, yedekte en azından bir tepsi salam daha vardır sanmakla yanılmıştım. Birden alçak perdeden gülmeye başladılar, içlerinden birkaçı alaylı alaylı bana baktı; benim de tepem attı, salamına da, İtalyan ressamın kendisine de veriştirdim içimden. Ayağa kalkıp birkaç kelimeyle kendisinden özür diledim, bir dahaki sefere gelirken, akşam yemeğimi bizzat yanımda getireceğimi açıklayarak şapkama uzandım.

Ama Aglietti şapkayı elimden aldı, şaşırmış ve sakın gözlerle yüzüme baktı, ciddi ciddi gitmeyip kalmamı rica etti. Yüzüne bir abajurun yumuşak bir ışığı vurmuştu. O kızgınlığının arasında Aglietti'deki harikulade, olgun güzellik ansızın büyüledi beni. Ansızın kendimi çok huysuz ve aptal biri gibi gördüm, paylanıp azarlanmış bir okul çocuğu gibi kıyıda köşede bir yer bulup oturdum, Como Gölü'ne ilişkin eskizlerin yer aldığı bir albümün sayfalarını karıştırmaya başladım. Ötekiler çay içiyor, atölyenin içinde sağa sola gidip geliyor, gülüyorlardı; her kafadan bir ses çıkıyor, arkalarda bir yerden de akort edilen birkaç kemanla bir çellonun sesleri geliyordu. Ansızın bir perde açılıp dört genç insanın uyduruk nota

sehpaları önünde bir yaylı çalgılar dörtlüsünü çalmaya hazır oturdıkları görüldü. Tam bu anda ressam kadın bana doğru geldi, elindeki bir fincan çayı önümdeki sehpanın üzerine koydu, hatırşinas bir edayla başını sallayıp yanı başımdaki sandalyeye çöktü. Yaylı çalgılar dörtlüsü çalmaya başladı, hayli de uzun sürdü. Ama benim kulağım müzikte değildi, gözlerimi açmış güzelliğinden daha önce kuşku duyduğum, konukların önüne çıkardığı yiyecekleri tek başıma tıkındığım, bu sülün gibi nazenin ve şık giyimli kadına bakıyordum hayranlıkla. Ansızın içimde bir sevinç, aynı zamanda bir korkuyla benim resmimi yapmak istediğini anımsadım. Rösi Girtanner geldi aklıma, orman güllerinin yetiştiği o sarp kayalığa tırmanışım, Karlar Kraliçesi'nin öyküsü sonra; bütün bunların hepsi bana o gün olup bitenlere bir hazırlık gibi göründü.

Müzik sustu, ressam kadın korktuğum gibi kalkıp gitmemiş, benimle sakın sakın sohbet etmeye koyulmuştu. Gazetede görüp okuduğu bir öykümden dolayı kutladı beni. Başına birkaç genç kız üşüşen, hiçbir şeyi umursamaksızın kahkahalar atan ve kahkahaları bütün öbür sesleri bastıran Richard'la ilgili esprilerde bulundu. Sonra resmimi yapmak için bir kez daha izin istedi benden. O anda aklıma parlak bir fikir geldi. Söyleşimizi hemen İtalyanca sürdürmeye başladım, bu da Aglietti'nin cıvılcı Güneyli gözlerinin içi gülerek hayretle bana bakmasını sağlamakla kalmadı, onun kendi dilini konuştuğunu işitmek gibi paha biçilmez bir hazla doldurdu içimi; ağzına, gözlerine ve boyuna bosuna yaraşan bir dildi bu, biraz o büyüleyici Ticino şivesine kaçan ahenkli, zarif, hızla akıp giden Toscana'nın diliydi. Oysa kendi konuşmam için ne güzel ne de akıcı denebilirdi ama bu beni hiç rahatsız etmiyordu. Ertesi gün yine gelmemi istedi Aglietti, resmimi yapacaktı.

Giderken, “*A rivederla*,”¹ dedim ve eğilebildiğim kadar eğildim önünde.

“*A rivederci domani*,”² diye cevapladı gülümseyerek ve başını eğdi.

Evden çıkınca yürüdüm, durmadan yürüdüm, yol beni götüre götüre bir tepeye çıkardı, ansızın önümde karanlık çevrenin gecemsi güzellikler içinde yattığını gördüm. Kırmızı feneriyle tek bir kayık, göl üzerinde kayıp gidiyor, yer yer gümüşsü matlıkta bir dalgacığın incecik bir siluetle karanlıktan sıyrılıp çıktığı siyah sular üzerine erguvan rengi birkaç titrek ışık serpiyordu. Yakındaki bahçeli bir gazinodan mandolin ve kahkaha sesleri gelmekteydi. Gökyüzünün yarıya yakını bulutlarla kaplıydı, tepelerin üzerinden sert ve sıcak bir rüzgâr esiyordu.

Rüzgâr meyve ağaçlarının dallarını ve kestanelerin siyaha bürünmüş doruklarını nasıl okşuyor, üzerlerine saldırıp onları dize getiriyor, sızlanmalarına, gülmelerine ve sarılıp titremelerine yol açıyorsa, içimdeki tutku da benimle öyle oynuyordu. Tepenin sırtında diz çöktüm, yere uzandım, sonra yine fırlayıp kalktım, göğüs geçirdim, ayaklarımla yeri dövdüm, şapkamı kaldırıp havaya attım, yüzümü otlara gömdüm, ağaçların gövdelerini sarsıp silktim, ağladım, güldüm, hıçkırdım, kudurmuş gibi davrandım, mutluluk içinde yüzdüm, sonra hafakanlar bastı birden, ölecek gibi oldum. Bir saat kadar sonra içimdeki her şey pörsüyüp gevşedi, kasvetli ve bunaltıcı bir hava içinde boğulup gitti. Hiçbir şey düşünemez, hiçbir şeye karar veremez, hiçbir şey hissedemez oldum; bir uyurgezer gibi tepeden aşağı indim, kentin bir yarısını arşınladım; sapa bir sokakta bu geç vakit küçük bir

1. (İt.) Görüşmek üzere.

2. (İt.) Yarın görüşmek üzere.

meyhanenin açık olduğunu görünce, adeta istemim dışında girdim içeri, iki litre Vaud şarabı yuvarladım. Ancak sabaha karşı feci halde sarhoş bir şekilde eve döndüm.

Ertesi gün öğleden sonra Signorina Aglietti'ye gittim; Aglietti beni görünce dehşete kapıldı.

"Neyiniz var kuzum? Hasta mısınız yoksa? Çok berbat görünüyorsunuz."

"Önemli değil," dedim. "Sanırım dün gece içkiyi biraz fazla kaçırdım, o kadar. Lütfen, siz başlayın çalışmaya!"

Signorina Aglietti beni bir sandalyeye oturttu, sakın durmamı, sağa sola kıpırdamamamı rica etti. Ben de öyle yaptım çünkü uyuyakalmıştım çok geçmeden ve bütün öğleden sonrayı atölyede uyuyarak geçirdim. Resim atölyelerine özgü terebentin kokusundan olacak, bizim kasabadaki evde kayığa yeni boya çekildiğini gördüm düşümde. Kayığın yanı başında çakıllar üzerine uzanmış, elinde boya kutusuyla fırça, babamın çalışmasını izliyordum. Annem de yanımdaydı ama sen ölmemiş miydin diye sorduğum zaman, alçak sesle şöyle cevap verdi: "Hayır. Çünkü ölsem, yanınızda olmasam, sen de baban gibi sonunda derbeder biri olup çıkardın."

Daldığım uykudan uyanırken, sandalyeden düştüm, kendimi Erminia Aglietti'nin atölyesinde görerek şaşırdım. Ama Aglietti'nin kendisi ortada yoktu, bitişikteki küçük odadan fincan sesleri, çatal bıçak gürültüsü geliyordu; anladım ki akşam olmuş, yemek vakti gelmişti.

"Uyandınız mı?" diye seslendi Aglietti bitişik odadan.

"Evet. Çok uyudum mu?"

"Tam dört saat," diye cevapladı Aglietti. "Ayıp, ayıp!"

"Haklısınız. Ama öyle güzel bir düş gördüm ki."

"Anlatın da dinleyelim!"

"Peki. Ama siz önce gelip beni bağışladığınızı söyleyin, öyle."

Aglietti mutfaktan çıkıp geldi ama gördüğüm düşü anlatmadan beni bağışlamaya yanaşmadı. Ben de anlatım, anlatırken unutulmuş çocukluk günlerimin derinliklerine dalıp gittim. Sustuğumda ortalık çoktan karar-mıştı, Aglietti'ye gerilerde kalan tüm çocukluk hikâyemi anlatmış, kendim de bunları bir kez daha yaşamıştım. Aglietti elimden tuttu, ceketimin kırıışmış yerlerini düzeltti, ertesi gün için yine atölyesine çağırdı beni, resmi yapmaya devam edecekti. Öyle hissettim ki, benim bugünkü yakışksız davranışımı da anlayışla karşılamış ve hoş görmüştü.

Sonraki günler uzun saatler boyunca karşısına geçip poz verdim ona. O resim yaparken neredeyse hiç konuşmuyorduk. Ben büyülenmişçesine hiç kımıldamadan sandalyede oturuyor ya da ayakta dikiliyor, karakalemle çizilen yumuşak çizgilerin sesini işitiyor, hafif yağlıboya kokusunu soluyor, gönlümü kaptırdığım bir kadının yanı başında bulduğum ve kadının gözlerinin sürekli bana baktığı duygusundan başka bir duyguya içimde yer vermiyordum. Atölyedeki beyaz ışık duvarlarda yansıyor aşağı dökülüyor, camlarda birkaç sinek uykulu uykulu vızıldıyordu; bitişikteki küçük mutfakta yanan bir isparto ocağının sesi gelmekteydi, her çalışmadan sonra Aglietti bana bir fincan kahve ikram ediyordu.

Eve, odama dönünce ikide bir Aglietti'ye gidiyordu aklım. Sanatkârlığına pek hayranlık duyamayışım, ona karşı içimdeki tutkuyu etkilemiyor ya da azaltmıyordu. Kendisi işte öylesine güzeldi, öylesine iyi kalpli, aydınlık ve güven verici; bana neydi onun resimlerinden! Hatta azimli çalışmasında yiğitçe bir hava esiyordu. Yaşam savaşında bir kadın, ortalığı velveleye vermeyen, her şeyi göğüsleyen yürekli bir kadın. Üstelik sevilen bir kimse üzerine kafa yormaktan daha saçma bir şey yoktur. Sevilen bir kimse üzerindeki düşünmeler, bazı halk türküle-

riyle asker marşlarına benzer, binlerce şeyden söz edilir bunlarda ama nakarat dönüp dolaşıp inatla öne çıkar, uygun düşmediği yerde bile boy gösterir.

Güzel İtalyan ressamının belleğimdeki görüntüsü saydamlıktan yoksun değilse bile, yabancılarda çoğu kez yakınımızdaki kimselerden daha iyi algıladığımız o bir sürü ayrıntıyı kendisinde barındırmıyor. Saç modelinin nasıl olduğu, nasıl giyindiği ve daha pek çok şey çıkıp gitti belleğimden. Uzun boylu muydu, yoksa kısa boylu mu, bu kadarını bile anımsamıyorum artık. Aglietti ne zaman aklıma gelse, siyah saçlar ve soylu bir biçimle donatılmış bir kadın başı canlanır hayalimde, hayat fişkırان uçuk benizli bir yüzde pek de iri olduğu söylenemeyecek keskin bakışlı bir çift göz görürüm, eşsiz güzellikte kavislerin çevrelediği ince dudaklı, buruk bir olgunluğu sergileyen bir ağız ayrıca. Ne zaman onu, o aşk dolu günleri düşünsem, hep tepedeki akşamı anımsarım; gölden doğru sıcak bir rüzgâr, bir dalga gibi kabararak esip gelmiş ve ben bazen ağlayıp bazen sevincimden uçarak olmayacak davranışlarda bulunmuştum. Ve başka bir akşam daha var anımsadığım. İşte o akşamdan söz edeceğim şimdi.

Ne yapıp edip Signorina Aglietti'ye itirafta bulunmam, onu sevdiğimi kendisine söylemem gerektiğini anlamıştım. Diyelim uzağımda bulunsa, ileride de sesimi çıkarmadan taparcasına onu sever, uğrunda çektiğim acıları içime atardım, olur biterdi. Ama hemen hemen her gün kendisini görmeye, konuşmaya, elini sıkmaya, yüreğimde hep o gönül yarasıyla yaşamaya daha çok katlanamadım.

Aglietti'nin dostlarıyla kimi sanatçıların katıldığı küçük bir yaz şenliği düzenlenmişti. Göl kenarında, şirin bir bahçeli gazinodaydık; yaz ortasında yumuşak ve ılık bir akşamdı. Şarap yudumladık, buzlu su içtik, müzik

dinledik, ağaçlar arasında uzun şeritlere asılı kırmızı kâğıt fenerleri seyrettik. Laf yarıştırdık, alay edip eğlendik birbirimizle, güldük ve sonunda şarkılar söyledik. Miskin bir ressam oğlan romantik havalara girdi, başına bir bere geçirmişti, pervasızca korkuluğa sırtını dayayıp yere uzanmış, uzun boyunlu gitarını tıngırdatıyordu. Kentteki topu topu birkaç önemli sanatçı ya partiye gelmemişti ya da göze görünmeden bir kenarda yaşlı kimselerin arasında oturuyordu. Genç kızlardan birkaçının üzerinde açık renk yaz giysileri vardı; ötekiler, alışılmış pasaklı giysileriyle sağda solda dolanıyordu. Yaşlı ve çirkin üniversiteli bir kız dikkatimi çekti özellikle, bende tiksinti uyandırdı; kırpılmış saçlarının üzerine hasırdan bir erkek şapkası oturtmuştu, sigara tüttürüyor, bol bol şarap içiyor, bağırarak konuşuyor, lafebeliği yapıyordu. Richard, her zamanki gibi genç kızların arasındaydı. Ben, bütün heyecanıma karşın sakın görünmeye çalışıyordum; az içiyor, Aglietti'yi bekliyordum; bana söz vermişti, kendisini kayıkta gezdirebilecektim bugün. Ve sonunda geldi Aglietti, elime birkaç çiçek tutuşturdu ve benimle küçük kayığa bindi.

Yağ gibi kaygandı küçük göl ve gece gibi renksiz. Küreklere sarılıp hafif kayığı bir solukta kıyıdan uzaklaştırmış, sessiz gölün hayli açıklarına gelmiştim. Gözüm, karşımda dümen başında arkasına yaslanmış rahat ve memnun oturan zarif vücutlu Aglietti'deydi. Gök yüksekti, maviliğini yitirmemişti henüz, peş peşe donuk yıldızlar bu mavilikten ağır ağır çıkarıyordu başını. Kıyıdan yer yer müzik sesleri geliyor, bahçeli gazinolarda kutlanan şenliklerin uğultusu duyuluyordu. Kürekler miskin suların içine hafif cumburtularla dalıp çıkmaktaydı. Gölün üzerinde karanlıklar içinde yer yer başka kayıklar yüzüyor, suyun durgun yüzünde artık zar zor seçilebiliyorlardı. Ama ben buna dikkat etmiyor, gözlerimi dik-

miş, dümen başındaki Aglietti'ye bakıyordum hep, tasarladığım aşk ilanı demir bir cendere gibi ürkek kalbimi sıkıştırıp duruyordu. Bu akşam saatindeki bütün güzellik ve şiirsellik, bir kayık içinde oturuşum, yıldızlar, uyuşuk ve durgun göl, bütün bunlar beni kaygılandırıyor, sanki bir tiyatro dekorunun ortasındaymışım da duygusal bir sahneyi oynamam gerekiyormuş gibi bir hisle doluruyordu içimi. O korkuyla, çevremizi kuşatan derin sessizlikten adeta bunalarak –ikimiz de konuşmuyorduk çünkü– ha bire var gücümle küreklere asılıyordum.

Birden ressam kadın, “Ne kadar da güçlüsünüz,” dedi düşünceli bir tonla.

“Şişman mı demek istiyorsunuz?” diye sordum.

“Hayır, kaslarınızı kastediyorum,” diyerek güldü Aglietti.

Bu, kafamda tasarladığım söyleşi için uygun bir başlangıç değildi. Üzgün ve sinirli, kürek çekmeye devam ettim. Bir süre sonra biraz kendisinden söz etmesini rica ettim ondan.

“Peki, ne öğrenmek istersiniz?”

“Her şeyi,” dedim. “En iyisi başınızdan geçen bir aşk hikâyesini anlatın. Ben de size benim yaşadığım bir aşk hikâyesini, biricik hikâyeyi anlatırım. Pek kısa ve güzel bir hikâyedir, sizi eğlendirecektir kuşkusuz.”

“Ciddi misiniz? Anlatın öyleyse, haydi anlatın!”

“Hayır, ilkin siz başlayın. Zaten siz benim hakkımda daha çok şey biliyorsunuz. Hiç gerçekten sevdiniz mi, yoksa benim korktuğum gibi bunu yapmayacak kadar fazla akıllı ve kibirli misiniz, bilmek isterdim.”

Aglietti bir an için düşüncelere daldı.

“Yine o romantik düşüncelerinizden biri bu,” dedi ardından. “Gece vakti karanlık sular üzerinde bir kadına aşk hikâyesi anlattırıp dinlemek. Ama ne yazık ki isteğinizi yerine getiremeyeceğim. Siz şairler alışkınsınız, her

şey için güzel güzel sözcükler bulur, kendi duygularından fazla söz açmayan kadınlara hemen kalpsiz damgasını yapıştırırsınız. Ama beni böyle biri gibi görmekle yanıldınız; çünkü öyle sanıyorum ki, benden daha ateşli, daha güçlü bir sevgiyle sevebilen kimse yoktur. Başka bir kadına bağlı bir erkeği seviyorum, o da beni, benim kendisini sevdiğim kadar seviyor ama ileride bir araya gelip gelemeyeceğimizi ikimizin de bildiği yok. Birbirimize mektuplar yazıyoruz, bazen buluştuğumuz da oluyor..”

“Bu sevgi mutlu mu kılıyor sizi, yoksa bedbaht mı ya da her ikisi de mi söz konusu bunların, sorabilir miyim?”

“Tanrım! Sevginin amacı bizi mutlu kılmak değildir. Benim inancıma göre, sevgi acı çekmelerde, çilelere katlanmalarda ne kadar güçlü olduğumuzu bize göstermek için vardır.”

Söylemek istediği şeyi anlamıştım, cevap yerine ağızımdan hafif bir iç çekişe benzer bir sesin çıkmasını önleyemedim.

Aglietti işitmişti bunu.

“Ah,” dedi, “siz de bu duyguyu tattınız mı yoksa? Henüz öyle gençsiniz ki! Haydi siz de bana şimdi içinizi dökün bakalım! Ama gerçekten istiyorsanız tabii.”

“Başka bir sefer olmaz mı, Signorina Aglietti? Bugün kafam biraz karışık da. Kim bilir, belki bu halimle sizin de keyfinizi kaçırmışımdır, özür dilerim bunun için. Dönelim mi?”

“Nasıl isterseniz. Kıyıdan ne kadar uzaktayız acaba?”

Cevap vermedim, hışırdayan suya daldırdım kürekleri, kayığın başını kıyıya döndürüp sanki az sonra bir poyraz çıkacakmış gibi küreklere asıldım. Kayık, su üzerinde hızla kayıyordu. İçimde kaynayan umutsuzluk ve utanç girdabının ortasında terlerin boncuk boncuk yanaklarımdan aşağı yuvarlandığını ve hemen buz kestiğini

hissediyordum. Diz çöküp yalvaran ve bir annenin sevecenliğiyle ricası geriye çevrilen bir âşık rolünü oynamama ramak kalmış olduğunu düşündükçe, iliklerime kadar ürperiyordum. Böyle bir duruma düşmekten kurtulduğuma göre, işin geri kalan içler acısı yanına da alışmam gerekiyordu. Aklımı oynatmış gibi asılıyordum küreklere.

Güzel Aglietti, kıyıda bir-iki sözle veda ettikten sonra kendisini yalnız bırakarak çekip gitmemi yadırgamıştı biraz. Göl önceki gibi yine öyle sütliman, müzik yine öyle neşeli, kâğıt fenerler yine öyle şenliksi kırmızıydı. Ama bunların hepsi de artık bana salakça ve gülünç şeylermiş gibi geliyordu. Hele müzik. Hâlâ gitarı geniş ipek askısından sarkan kadife ceketli oğlanı bir güzel ıslatsam, dünyalar benim olacaktı adeta. Üstelik bir de fener alayı yapılacaktı. Ne kadar da çocukçaydı, Tanrım!

Richard'dan birkaç frank borç aldım, şapkamı arkaya yatırıp başladım yürümeye. Kent geride kaldı; durmadan yürüdüm, saatler geçti yolda, üzerime bir mahmurluk çökmüştü. Bir çayıra uzandım ama bir saat kadar sonra çiyden ıslanmış, kaskatı kesilmiş bir vücutla ve üşüyerek yine uyanıp kalktım ayağa, kendimi en yakın köye attım. Sabahın erken saatiydi. Yonca biçen köylüler tozlu sokaktan geçiyor, ahırların kapılarında uykulu gözlerle bakan işçiler görülüyor, yaz mevsiminde köylülere özgü hamaratlık dört bir yanda kendini açığa vuruyordu. Ne diye bir köylü olarak kalmadın sanki, dedim kendi kendime, utana sıkıla köy içinden geçtim; yorgun argın yeniden düştüm yola. Güneşin ilk sıcaklığını hisseder hissetmez, mola verdim, genç bir kayın koruluğunun kenarındaki kuru otlar içine attım kendimi, güneşin sıcak ışınlarının altında neredeyse akşama kadar uyudum. Uyandığımda başıma otların kokusu sinmişti, ellerim ve kollarımda ancak Tanrı'nın bu bereketli toprakları üzerinde uzun süre yatmalardan sonra hissedilebilecek tatlı

bir ağırlık duydum, akşamki parti, kayık gezisi ve diğer bütün olaylar bana çok gerilerde kalmış gibi geldi, aylar önce okunmuş bir roman gibiydi tıpkı.

Tam üç gün uzak kaldım evden, güneşi başımın üzerinde hissettim; bir kez yola düşmüşken kasabamıza gitsem, ikinci ekinin kaldırılmasında babama yardım etsem, nasıl olur acaba, diye düşündüm kendi kendime.

Kuşkusuz bu beni içimdeki acıdan pek kurtaramayacaktı. Sonunda kente döndüm, başlangıçta vebadan kaçır gibi kaçtım Signorina Aglietti'den, onu görmek istemedim ama çok sürmedi bu durum. Sonraları ne zaman yüzüme bakıp bana bir şey söylese, içimdeki tüm umutsuzluk gelip gırtlığıma düğümlendi.

Babamın bir zamanlar başaramadığı şeyin, gönül yarısı üstesinden gelmiş, beni içkicinin biri yapıp çıkmıştı.

Yaşamım ve varlığım için buraya kadar anlattığım her şeyden daha önemliydi bu. O güçlü ve tatlı tanrı, vefakâr dostum olmuştu, bugün de yine sürüyor bu dostluk. Onun gücüyle kim boy ölçüşebilir? Kim onun kadar güzel, hayalperest, romantik, şen ve melankolik olabilir? Bir kahraman ve bir sihirbazdır o. Bir baştan çıkarıcıdır, Eros'a kardeş biridir. İmkânsız diye bir şey tanımaz; insanların zavallı gönüllerini olağanüstü güzellikte şiirlerle donatır. Benim gibi bir münzeviyi, benim gibi bir köylüyü bir krala, bir şair ve bir bilgeye dönüştürmüştür. Yaşamın boşalmış teknelerini yeni yazgılarla doldurur ve karaya vuruları gerisingeri alıp o görkemli yaşamın baş döndürücü seline bırakır.

İşte böyledir şarap. Ne var ki, tüm eşsiz bağışlarda, hüner ve marifetlerde nasılsa durum, onda da öyledir. O da seilmeyi, aranıp sorulmayı, anlaşılmayı ve zahmetlere göğüs gerilerek ele geçirilmeyi ister. Bunu da pek çok kişi beceremez, o da binlerce ve binlerce kişinin başını yer, canından eder. İhtiyarlatır onları, sağ bırakmaz ya da içlerinde yanan manevi ışığı söndürür. Ama sevdiklerini şenliklere buyur eder, mutlu adacıklara götüren gökku-

şğından köprüler kurar onlara. Yorgun düştüklerinde başlarının altına yumuşacık yastıklar sürer, hüznün olta-sına yakalandıklarında bir dost ve avutan bir anne gibi rahat ve sevecen bir kucaklamayla onları bağrına basar. Yaşamın karmaşalarını büyük mitlere dönüştürür ve kocaman arpında evrenin ezgisini dile getirir.

Bazen de bir çocuk olur, ipek gibi uzun bukleleri, dar omuzları, nazenin kol ve bacakları vardır. Göğsüne dayar başını, küçük yüzünü kaldırıp yüzüne bakar, kocaman tatlı gözleriyle şaşırmış ve düşsü, seni seyreder, gözlerinin derinliklerinde kaybedilmiş cennetin anılarıyla Tanrı'ya yakınlık, ormanda yerden henüz kaynayan bir pınar gibi ıslak ıslak ışıldar, kabarıp dalga dalga.

Ve tatlı Tanrı bir ırmağa benzer ayrıca, derinden ve çığıl çığıl, bahar gecelerinin içinden vurup gider. Bir deniz gibidir, güneşi ve rüzgârı serin dalgalarının beşiğinde sallanır durur.

Sevdikleriyle konuştuğunda, gizlerin, anıların, sezgilerin fırtınalı denizi esrikliklerden bir sağanak, bir sel gibi çöker tepelerine. Aşına dünya küçülür, kaybolur giderek, ürkek sevinçler içinde insanın ruhu bilinmeyen yolsuz enginliğine dalar, her şey insana yabancısıdır burada ve her şey aşına; müziğin dili konuşulur, şiirlerin ve düşlerin dili konuşulur.

Ama ben yine anlatımı sürdüreceğim kaldığım yerden.

Bazen öyle oluyordu ki, kendimden geçerek saatlerce neşe içinde yüzüyor, okuyor, yazıyor, Richard'ın müziğini dinliyordum. Ama hiçbir gün yoktu ki, acısız geçip gitsin. Bazen geceleyin yatakta yakalıyordu beni; inleyip sızlanarak yerimden fırlıyor, ancak geç vakit gözyaşlarıma boğulmuş olarak uykuya dalıyordum. Ya da Aglietti'yle karşılaştığım zaman gözlerini açıyordu içimde. Ama çoğu kez o güzelim, ılık, insanı yorgun düşüren yaz

günleri başladığında, akşamüzerleri çıkıp geliyordu ansızın. Böyle zamanlarda göle iniyor, bir kayık kiralıyor, kanter içinde kalıp yorgun düşene kadar kürek çekiyordum. Ardından eve dönmeyip bir meyhanede ya da bahçeli bir gazonoda alıyordum soluğu. Değişik şaraplar içiyor, arpacı kumrusu gibi düşünüyor, bazen ertesi sabah yarı hasta kalkıyordum. Kaç kez kendimi öylesine berbat hissettim, öylesine bir tiksinti duygusuna kapıldım ki, bir daha ağzıma içki koymamaya karar verdim. Ama sonra yine içtim gidip. Yavaş yavaş şarapları birbirinden ayırmayı ve her şarabın insan üzerindeki etkisini öğreniyordum, bilinçli bir şekilde tadına vararak yudumlamaya başlamıştım onları, genelde kuşkusuz henüz toyca ve yeterince kaba ve hoyrat bir şekilde. Sonunda koyu kırmızı Valtellina şarabında karar kıldım. İlk kadehte buruk ve uyarıcıydı tadı; zamanla düşüncelerimin üzerine bir örtü çekip beni sessiz ve sürekli bir düş dünyasından içeri salıyor, ardından sihirbazlığı ele alıyor ve yaratmaya, kendisi şiirler düzmeye koyuluyordu. O zamana kadar sevip hoşlandığım yerlerin harikulade ışıklar içinde kuşattığını görüyordum çevremi; bu yerlerde dolaşıp şarkılar söylüyor, düşlere dalıyor, yüce ve sıcak bir yaşamın damarlarımda dolaştığını duyuyordum. Ve her seferinde bu durum alabildiğine tatlı bir hüznle sona eriyordu, bir yerlerde halk şarkıları çalan kemanların sesini işitiyordum adeta; sanki bir yerde büyük bir mutluluk varmış da ben savsaklayıp onu elimden kaçırmış, önünden geçip gitmiştim.

Giderek iş kendiliğinden öyle bir durum aldı ki, meyhanelerde tek başıma oturmaz oldum, kendime birbirinden değişik bir sürü arkadaş edindim. Çevrem insanlarla sarılır sarılmaz, içtiğim şarap bir başka türlü etkiliyordu beni. Bunun üzerine çenem açılıyordu ama coştüğüm falan yoktu, tersine kendimi soğuk ve acayip

bir humma nöbetine yakalanmış gibi hissediyordum. Varlığımın o zamana kadar pek bilmediğim bir yanı bir gecede çiçeklenip açıyor ama bahçelerde yetişen çiçeklere ya da süs bitkilerine benzemeyip devedikenlerini ve ısırgan otlarını anımsatıyordu daha çok. Dilimin çözülmesiyle birlikte serinkanlı keskin bir zekâ içimde sesini duyuruyor, beni kendinden emin, ötekilerden üstün, her şeye eleştirel gözle bakan esprili biri yapıyordu. Çevremde bulunmaları beni rahatsız eden kişiler mi vardı, bu kişileri bazen nazik ve kurnazca, bazen de kaba ve inatla o kadar çok alaya alıyor ve kızdırıyordum ki, sonunda dayanamayarak yanımdan kalkıp gidiyorlardı. Genellikle insanlara çocukluğumdan bu yana ne fazla sevgiyle bağlanmış ne de onları fazlaca gereksinmiştin; şimdi de onlarda kusurlar buluyor, kendileriyle alay edip eğleniyordum. Kafamdan küçük hikâyeler uydurup anlatmak hoşuma gidiyordu; bu hikâyelerde insanların birbirleriyle ilişkisi hoyrat bir şekilde ve sözde tarafsızlıkla eleştiriliyor, acımasızca alay konusu yapılıyordu. Bu aşağılayıcı tavrı nereden edindiğimi kendim de bilmiyordum, olgunlaşmış bir çıban gibi varlığımda açığa vurmuştu kendini ve yıllar yılı bu çıbandan yakamı kurtaramadım.

Arada tek başıma oturduğum bazı akşamlar yine dağların, yıldızların ve hüznün taşan müziğinin düşünü yaşıyordum.

Bu haftalar içinde çağımızın toplumu, kültürü ve sanatı üzerine bir dizi yazı yazdım, doğumunu meyhane söyleşilerine borçlu olan gözünü kan bürümüş küçük bir kitapçık. Tarih konusunda canla başla sürdürdüğüm incelemelerin ürünü sayılan pek çok materyalden de yararlandım bu yazılarda, böylece yergilerim bir çeşit sağlam temele oturdu.

Bu çalışmam büyücek bir gazetenin yazı kurulunda

sürekli yer almamı sağladı, kazandığım parayla iyi kötü geçinebiliyordum. Çok sürmedi, sözünü ettiğim taslaklar sonradan başlı başına küçük bir kitap olarak yayımlandı ve az çok da ilgi gördü. Bunun üzerine filoloji öğrenimini düpedüz savsakladım. Üst sınıflardan birinde bulunuyordum artık. Almanca yayımlanan gazetelerle aramda kurulan ilişkiler, beni o zamana kadarki gizliliğimden ve sefilliğimden alıp toplumda saygın kişiler aşamasına yükseltti. Geçimimi kendim sağlayabiliyordum, almakta olduğum can sıkıcı bursa lanet olsun dedim ve pupa yelken küçük bir profesyonel yazarın aşağılık yaşamına doğru ilerlemeye koyuldum.

Kazandığım başarıya ve büyüklenmeme, yergilere ve gönül yarasına karşın, başımın üzerinde gençliğin neşe ve hüznü sıcacık parıldayıp duruyordu. Tüm alaylara ve küçük çapta masum bir büyüklenmeye karşın, düşlerimde hep bir amaç görüyordum karşımda, bir mutluluk, bir gelişme. Bunun ne olabileceğini bildiğim yoktu. Yalnızca şu kadarını seziyordum ki, yaşamın seli bir gün olağanüstü bir mutluluğu sürükleyip getirerek ayaklarının dibine bırakacaktı. Bir ündü, bir sevgiydi belki bu, içimdeki özlemin doyuma kavuşturulması, varlığında bir yücelmenin gerçekleşmesiydi. Soylu hanımların, şövalyelik unvanının ve büyük onurların düşünüyü gören bir uşaktım henüz.

Giderek yukarılara doğru yükselen bir yolun başında bulunduğumu sanıyordum. O zamana kadar yaşadıklarımın rastlantılardan başka şeyler sayılamayacağını, varlık ve yaşamımın henüz o derin ve kendine özgü temele kavuşmadığını bilmiyordum. İçimi bir özlemin yakıp kavurduğunun ve sevginin de, şöhretin de böyle bir özlem için sınır ve amaç oluşturmayacağını farkında değildim.

Böylece gençliğin tüm hevesiyle, biraz da buruk

olan küçük ünümün keyfini çıkarmaya bakıyordum. Kaliteli şaraplar yudumlayıp akıllı ve kültürlü insanlar arasında oturmak, konuştuğum zaman onların yüzlerinin açgözlülük ve dikkatle bana çevrildiğini görmek, bir haz duygusuyla dolduruyordu içimi.

Bugünün bütün bu insanların ne büyük bir özlemle esenliği aradığı ve bu özlemin onları ne acayip yollara sürüklediği bazen dikkatimi çekiyordu. Tanrı'ya inanmaya aptalca, neredeyse yakışksız bir gözle bakılıyor, Tanrı'dan başka bir sürü öğretiye, isme, örneğin Schopenhauer'e, Buddha'ya, Zerdüşt'e ve daha pek çoklarına inanmakta sakınca görülüyordu. Kendilerine henüz bir isim yapmamış genç şairler vardı, stilize evlerde kimi heykel ve tabloların önünde görkemli ayinler düzenliyorlardı. Tanrı'nın önünde baş eğmekten utanç duyuyor ama Otricoli Zeus'unun önünde dize gelebiliyorlardı. Riyazet ehli kişiler vardı sonra, perhizle kendilerine eza ve cefayı reva görüyor, öte yandan süslerinden geçilmiyordu. Tanrıları Tolstoy'du bunların ya da Buddha. Öyle sanatçılarla karşılaşırıyordum ki, zarif ve seçkin duvar kâğıtlarının, müziğin, yedikleri yiyeceğin, içtikleri şarabın, sürdükleri parfümün, tutturdükleri puroların cazibesiy-le ayrı bir havayı soluyorlardı. Cerbezeli bir şekilde, yapay bir doğallıkla müzik alanındaki akımlardan, renk armoni'lerinden ve benzeri konulardan söz ediyor, her yerde "kendi orijinallikleri"ni açığa vuracakları bir fırsat kolluyorlardı, bu orijinallik de çoğu kez küçük çapta masum bir kendini aldatıştan ya da zıvrıklıktan oluşuyordu. Aslında bütün bu zoraki komedi bana eğlenceli ve gülünç geliyor, öte yandan ne çok özlemin ve gerçek manevi gücün bu komedide alevlenip kısa sürede söndüğünü, sık sık içimde tuhaf bir ürpertiyle algılıyordum.

O zamanlar kendileriyle tanışmanın bende hayranlık uyandırdığı, bana zevk verdiği bütün o kendini be-

ğenmiş yeni moda şairlerden, sanatçılardan ve filozoflardan birini bile ileride önemli kişiler arasında göremedim. Aralarında benim yaşlarımda bir Kuzey Almanyalı vardı, hoş bir çocuktuk, narin ve sevimli bir kişi, sanatsal konularda ince ve duyarlı bir insandı. Geleceğin büyük ozanlarından biri sayılıyordu. Birkaç kez okuma saatlerinde şiirler dinlemiştim ondan, alabildiğine nefis, hayat dolu güzel şeyler olarak hâlâ belleğimde yaşıyor bunlar. Belki de aramızda, ileride gerçek şairliğe yükselecek tek kişi oydu. Sonradan başından geçenler bir rastlantı sonucu kulağıma geldi. Edebiyat alanında uğradığı bir başarısızlıktan ürken bu aşırı duyarlılıktaki kişi, toplumsal yaşamdan kendini tümüyle soyutlamış, sanatçıları sözümona himaye eden rezil bir herifin eline düşmüş, adam onu teşvik edecek ve aklını başına toplamasına çalışacak yerde, bir an önce uçurumu boylamasına yol açmıştı. Genç şair, sanatçıların koruyucu para babasının villalarına girip çıkan bir sürü çıtkırıldım hanımla düşüp kalkmış, yavan sanat söyleşileriyle vakit geçirmeye koyulmuştu; kendine değeri bilinmeyen bir dâhi gözüyle bakmaya başlamış, yanlış yollara saparak kendini aşırı derecede Chopin müziği ve Ön-Raffaellocular¹ estetizmine kaptırıp yavaş yavaş bir cinnetin kucağına sürüklenmişti.

Bu acayip kılıklı, tuhaf saç tuvaletleriyle sağda solda dolaşan şair ve sanatçıları bir dehşet ve acıma duygusuyla anımsayabiliyorum ancak, çünkü onlarla düşüp kalkmanın ne sakıncalı bir şey olduğunu çok sonradan anlayabilmiştim. Evet, dağlık bir bölgeden gelişim, köylülüğüm, söz konusu kişilerin arasına katılmaktan beni esirgemişti.

Ne var ki ünden, şaraptan, sevgiden ve bilgelikten

1. XIX. yüzyıl ortalarında Kraliyet Akademisi'nin yaratıcılıktan uzak geleneksel tavrına karşı çıkan bir grup genç İngiliz ressamın verilen ad.

daha soylu ve beni daha mutlu kılan bir şey varsa, o da Richard'la olan dostluğumdu. Benim miskinlikten kurtulup ayağa kalkmama yardım eden, gençlik yıllarımla tazeliğini ve şafaksı kızılığını korumasını sağlayan, sadece ve sadece bu dostluktu. Bugün bile dünyada erkekler arasındaki dürüst ve temiz bir dostluktan daha güzel bir şey bilmiyorum. Düşünceli günlerimde bazen gençlik özlemi gibi bir şey gelip üzerime çöktüğünde, biliyorum ki üniversite yıllarında Richard'la sürdürdüğüm dostluğa duyduğum özlemdir bu.

Erminia'ya gönlümü kaptırdım kaptıralı dostum Richard'ı biraz ihmal etmişim. İlk pek bilincine varmamıştım bunun ama birkaç hafta sonra vicdanımda bir rahatsızlık duymaya başladım. Richard'a gidip içimi döktüm; bana söylediğine göre, Aglietti'yle ilişkimin böyle kötü şekilde sonuçlanacağını önceden sezmişti. İçten bir dostlukla yeniden bağlandım ona, eskisi gibi başkalarından onu kıskanıyordum yine. Yaşam sanatı konusundaki küçük, şen ve özgür bütün becerileri ondan edindim. Yakışıklıydı Richard, gerek beden gerek ruh açısından neşeyle dolup taşan biriydi, yaşamın onun için gölgeli, karanlık bir yanı yokmuş gibi görünüyordu. Akıllı ve hareketli bir insan olarak çağın tutku ve saplantılarını biliyordu kuşkusuz ama bunlar ona zarar veremiyor, onun üzerinde pek tutunamıyordu. Yürüyüşünde, konuşmasında, bütün hal ve tavrında bir esneklik, bir uyum ve sevimlilik vardı. Tanrım, nasıl da gülebiliyordu!

Dostumun benim şaraba düşkünlüğümü pek de anlayışla karşıladığı söylenemezdi. Zaman zaman meyhaneye benimle geldiği oluyor ama iki kadehten sonra yeter deyip benim kendisinden kat kat fazla şarap içişimi saf bir şaşkınlıkla izliyordu. Ne var ki, acı çektiğimi ve çaresiz kalıp hüznüme yenik düştüğümü anladığında, bana piyanoda bir şeyler çalıyor ya da bir şeyler okuyor,

beni alıp gezmeye götürüyordu. Küçük gezintilerimizde çoğu zaman tıpkı iki çocuk gibi coşuyor, sevincimizden kabımıza sığamıyorduk. Bir keresinde öğle sıcağı bastırmıştı, ağaçlıklı bir ovada mola verdik, çam kozalaklarıyla bombardımana tuttuk birbirimizi, içli melodiler eşliğinde *Fromme Helene*'den¹ şiirler okuduk. Hızlı hızlı akan berrak çayın serin ve baştan çıkarıcı şırıltısını hayli uzun bir süre dinledikten sonra, sonunda dayanamayıp giysilerimizi çıkardık, suyun içine uzandık. Birden Richard'ın aklına bir komedi oynamak geldi, yosunlarla kaplı bir kayanın üzerine oturup Lorelei oldu, ben de yelkenli küçük gemimle kayanın önünden geçtim. Bu arada Richard tıpkı genç bir kız gibi öyle mahcup tavırlar takındı, yüzünü gözünü öyle komik bir şekilde oynattı ki, katıksız bir hüznü sergileyecek olan ben kendimi tutamayarak katıla katıla gülmeye başladım. Derken sesler geldi kulağımıza, patikada bir turist kafilesi görüldü, biz de çıplaklığımızdan utanıp suların kıyıda oyduğu bir çukurun içine apar topar attık kendimizi. Kafile, hiçbir şeyden habersiz, önümüzden geçip giderken Richard acayip sesler çıkardı, homurdandı, viyakladı, tısladı. Turist kafilesindekiler duraksayıp çevrelerine bakındılar, suya diktiler gözlerini; tam bizi ele geçirmek üzereydiler ki, dostum oyuktan yarı vücudunu ansızın çıkarıp içerlemiş turistlere bakarak pes perdeden ve bir rahip edasıyla şöyle dedi: "Selametle gidin!" Sonra hemen yine çukurun içine çekip aldı vücudunu, kolumu çimdikleyip şöyle söyledi: "Bu da bir oyundu."

"Nasıl bir oyun?" diye sordum.

"Pan çobanları korkutuyor," dedi gülerek. "Ama ne yazık ki çobanlar arasında hanımlar da vardı."

1. "Dindar Helene"; Wilhelm Busch'un (1832-1908) bir yapıtı.

Dostum Richard, tarih konusundaki çalışmalarımı pek umursamaz görünüyordu. Ne var ki, Assisili Aziz Francesco'ya karşı duyduğum neredeyse sevdâ olarak nitelenebilecek yakınlığı benimle çok geçmeden paylaştı ama onunla da ilgili olarak zaman zaman beni çileden çıkaran espriler yapmaktan geri kalmadı. Tanrı'nın rahmetine kavuşmuş, onca çileye sabırla göğüs germiş bu azizin yürekten bir hayranlıkla, sevimli koca bir çocuk gibi Umbria topraklarında gezip dolaştığını görüyorduk. Tanrısının kıvancını içinde taşıyarak, tüm insanlara alçakgönüllülükle bağlı. Dostumla Assisi'nin ölümsüz *Cantico delle Creature*'sini¹ birlikte okuduk, adeta ezberledik kitabı. Bir keresinde buharlı bir gemiyle gölde yaptığımız bir gezintiden dönüyorduk, altın renginde sular akşam rüzgârıyla kıpır kıpırdı, dostum alçak sesle sordu: "Baksana, bizim aziz bu konuda ne diyor?"

*"Laudato si', mi' Signore, per frate vento et per aere et nubilo et sereno et onne tempo!"*²

Bazen kavga edip de birbirimize çirkin sözler söylediğimizde, dostum, her seferinde bana, şakayla karışık, tıpkı okul çocukları gibi şaklabanca bir sürü lakap yağıdırıyor, ben de çok geçmeden dayanamayıp gülüyor, öfkem de geçiyordu. Ancak sevdiği müzisyenleri dinleyip çalarken biraz ciddileşiyordu dostum. Böyle zamanlarda bile işine ara verip şaka yapabiliyordu. Ama yine de sanata yürekten ve katıksız bir özveriyle bağlıydı, neyin gerçek, neyin önemli olduğunu şaşmaz bir duyguyla ayırt edebilen biriydi.

Bir kimseyi avutup teselli etmenin, bir kimsenin acı ve sevinçlerini paylaşmanın ya da moralini güçlendir-

1. (İt.) Yaratılanlar Şarkısı.

2. (İt.) "Kardeşim rüzgâr ve bulut, hava ve tüm zamanlar için, sana şükürler olsun Tanrım!"

menin incelikli sanatına vâkıftı dostum; arkadaşlarından birinin başı sıkıştığında, hemen yardımına koşuyordu. Beni biraz keyifsiz görse, grotesk çekicilikte bir sürü küçük anekdot bulup anlatıyor, sesinde seyrek karşı durabildiğim yatıştırıcı ve neşelendirici bir edayla konuşabiliyordu.

Benden çekiniyordu biraz çünkü kendisinden daha ağırbaşlıydım ama dostumu bundan daha çok etkileyen bir şey varsa, o da benim güçlü kuvvetli biri olmamdı. Başkalarının önünde benimle iftihar ediyor, kendisini tek eliyle tuttuğu gibi soluksuz bırakacak bir dostu olduğu için koltukları kabarıyordu. Bedensel yetenek ve becerilere çok önem vermekteydi; bana tenis oynamasını, kürek çekmesini öğretmişti; benimle birlikte yüzüyor, ata binmeye giderken beni de yanına almayı unutmuyordu; bana bilardo öğretmeye çalıştı bir ara, bu oyunu neredeyse kendisi gibi ustalıkla oynamasını öğretimeye kadar da peşini bırakmadı işin. Bilardo en sevdiği oyundu; bu oyunu büyük bir hüner ve ustalıkla oynuyor, oynarken de her vakit gayet zinde, şakacı ve neşeli biri olup çıkıyordu. Çoğu kez üç bilardo topundan her birine bildik tanıdık kimselerin adlarını veriyor, ıstakayla her vuruşta topların aldığı konumdan, birbirlerine yakınlık ve uzaklığından şakalar, imalar, kinayeli sözler, alaylı benzetmelerle dolup taşan öyküler uydurup koyuyordu ortaya. Öte yandan serinkanlı, kendini sıkmadan ve alabilmesine zarif bir şekilde oynuyordu bu oyunu; oyun oynarken onu seyretmek doğrusu bir zevkti.

Yazıp çizmelerime, benden daha çok değer verdiği yoktu dostumun. Bir ara şöyle dedi: "Bak, sana hep bir sanatçı gözüyle baktım, hâlâ da o gözle bakmaktayım ama bir gazetenin eğlence ve kültür sayfasındaki yazılarını beğendiğimden değil, senin içinde güzel ve derin bir şeylerin saklı yattığını sezdiğim için. Er geç kendini açığa

vuracak sendeki bu güzellik.  şte o zaman gerçek sanat eserini yaratacaksın.”

Bu arada s mestrler bozuk para gibi parmaklarımızın arasından kayıp gidiyordu. Derken Richard'ın yurduna dönme zamanı gelip çattı. Biraz yapmacık bir coşkuyla teker teker eriyip giden haftaların tadını çıkarmaya çalıştık ve üzücü ayrılık saatinden önce, birlikte geçirdiğimiz güzelim yılları neşe ve vaatlerle dolu bir şekilde noktalamak isteyip parlak ve görkemli bir girişimde bulunmaya karar verdik. Ben, Bern Alplerinde bir tatil gezisi yapmamızı önerdim ama bahar henüz tam anlamıyla yüzünü göstermiş sayılmazdı ve dağlarda gezip dolaşmak için vakit kuşkusuz çok erkendi. Ben kafa yorup  oneceğim başka seçenekler arayadurayım, babasına mektup yazan Richard sessiz sedasız çalışıp bana büyük ve sevindirici bir sürpriz yaptı. Günün birinde elinde hayli yüklü bir parayla çıkıp geldi ve Kuzey İtalya'ya yapacağı geizde kendisine rehberlik etmemi istedi benden.

Birden kalbim ürküntü ve sevinçle çarpmaya başladı. Çocukluğumdan bu yana ruhumda beslediğim, binlerce kez tüm ayrıntılarıyla d şleyip  zlemlerimde yaşattığım en büyük isteklerimden biri gerçekleşmek üzereydi. Adeta bir sıtma nöbeti içinde gerekli ufak tefek hazırlıkları yapmaya koyuldum, dostuma birkaç kelime İtalyanca öğrettim, en son güne kadar bu girişimin fiyatıyla sonuçlanmasından korkup durdum.

Bagajımızı  nden yollamıştık; kompartımanda oturuyor, yeşil kırların ve bayırların gözlerimizin önünden ışıl ışıl geçip gidişini seyrediyorduk, Uri G l 'n , ardından Gotthard kentini, sonra Ticino'nun dağ köylerini, çaylarını, çakıl kaplı yamaçlarını, karlı tepelerini geride bıraktık. Derken düzlükteki ilk siyahımsı taştan bağ evlerinin, g llerin kenarından, Lombardiya'nın verimli toprakları içinden insanı acayip şekilde kendine çekip ken-

dinden uzağa iten cıvıl cıvıl Milano'ya doğru içimizi beklentilerle dolduran bir yolculuk.

Richard'ın Milano'daki katedralle ilgili hiçbir fikri yoktu, ünlü ve büyük bir mimari yapı olduğunu biliyordu, o kadar. Uğradığı hayal kırıklığını görmek ömürdü doğrusu. Kapıldığı ilk dehşeti atlatıp alaycı tavrına yeniden kavuşur kavuşmaz, tavana çıkıp mermer heykellerin akıllara durgunluk veren karmaşası içinde gezip dolaşmamızı önerdi.

Gotik kulecikler üzerindeki yüzlerce mutsuz aziz heykeline pek de üzülmemek gerektiğini çünkü bunlardan çoğunun, hiç değilse yeni olanlarının sıradan fabrikasyon eserler olduğunu görmek içimizi rahatlattı biraz. Güneşli bir nisan gününün sessizce yakıp kavurduğu geniş, meyilli mermer yüzeyler üzerinde neredeyse iki saat uzanıp yattık. İtiraf yollu açıkladı Richard: "Biliyor musun, aslında bu fantastik katedraldeki gibi daha pek çok hayal kırıklığına uğramaya bir itirazım olmazdı. Bütün yolculuk boyunca görüp seyrettiğimiz, bizi adeta altlarına alıp ezmeye çalışan o harikulade eserler karşısında doğrusu birazcık korkmadım değil. Oysa şimdi iş pek sevimli, insani, komik bir şekle bürünüyor bakıyorum!" Derken ortalarında uzanıp yattığımız taştan figürler karmaşası, Richard'ı olmadık barok hayallere sürükledi.

"Belki de," dedi, "orada, öteki kulelerin hepsinden yüksek koro kulesinin üzerindeki aziz, ötekilerin hepsinden yüce ve soyludur. Mermerden bir cambaz olarak dünya durdukça bu sivri kulecikler üzerinde dengesini korumaya çalışmak hiç de zevk verici bir şey sayılmayacağından, zaman zaman en yüce azizin Tanrı'nın inayetine mazhar olup Cennet'e kabulü uygun düşer. Düşün şimdi sen, böyle bir şey her seferinde nasıl bir karmaşaya yol açacaktır. Çünkü en yüce aziz gidince, doğal olarak bütün ötekiler de rütbe sırasına göre bir ileriye geçecek,

azizlerden her biri yaradana sığınıp sığradığı gibi önündeki azizin yerini alacak, hepsi büyük bir telaşla yapacak bu işi, yine her biri kendi önündekilere kıskançlıkla bakacak.”

O zamandan bu yana ne zaman Milano’dan geçsem, Richard’la yaşadığımız o öğleden sonra aklıma gelmiştir, mermerden yüzlerce azizin atak sıçrayışlarını hüzünlü bir gülüşle görür gibi olmuşumdur.

Cenova’da büyük bir aşk, yaşantı dağarcığımı zenginleştirdi. Aydınlık, rüzgârlı bir gündü, vakit öğleyi biraz geçmişti. Kollarımı duvardan geniş bir korkuluğa dayamıştım, arkamda rengârenk Cenova duruyor, altımda kabarıp coşan diri sularıyla kocaman mavi deniz. Karanlık bir uğultu ve anlaşılmaz bir istekle, dünya durdukça duracak bu hiç değişmeyen doğa gücü karşıdan gelip üzerime atılıyor, içimde bu mavi, bu köpürüp duran sularla ömür boyu sürecek bir dostluk kuruluyordu.

Denizin hayli uzaklarda gökyüzüyle birleştiği yer karşısında da yine içim içime sığmıyordu. Tıpkı çocukluk günlerindeki gibi o burcu burcu kokan mavi uzaklıkların önümde açılmış bir kapı gibi beni beklediğini görüyordum. Yine belli bir duygu kaplamıştı içimi; ben şu ya da bu yeri kendine sürekli yurt edinmek, sürekli insanlar arasında, kentlerde, evlerde yaşamak için değil, bilip tanımadığım yerleri dolaşmak, gemilerle oradan oraya yolculuk etmek için yaratılmıştım. Karanlık bir dürtüyle beni hüzne boğan o eski özlem yine baş kaldırmıştı ruhumda, kendimi Tanrı’nın kucığına atmak, kendi küçük yaşamımı sonsuz olana, zamansız olana kardeş kılmak istiyordum.

Rapallo’da ilk kez denize girdim, yüzerek boğuştum sularla, buruk tuzlu suyun tadını, dalgaların gücünü hissettirdi. Dört bir yanıma mavi berrak dalgalarla, kahverengi, sarı kayalıklarla, derin ve sessiz gökyüzüyle ve o ezeli,

o görkemli uğultuyla sarıldı. Uzaklarda, suyun üzerinde süzülüp giden gemilerin, siyah gemi direklerinin ve ışıl ışıl yelkenlerin manzarası ya da çok ileride seyreden bir vapurun havada bir kurdele gibi uzayıp giden küçük dumani heyecanlandırıp coşturdu beni. Sevgililerim olan dur durak bilmez bulutlar dışında, çok uzaklarda yol alan, k   le k   le sonunda ufkun derinliklerine dalarak kaybolan böyle bir vapurdan,  zlem ve g  ebeliklere simge oluşturacak daha güzel ve daha ağırbaşlı hiçbir şey bilmiyorum.

Sonra Floransa'ya geldik. Kent, yüzlerce resimden ve binlerce d şten tanıdığım gibi, uzanmış yatıyordu önümüzde, içinde yeşil yeşil akan ırmağı ve ırmağın üzerinde köprüleriyle aydınlık, geniş, konuksever ve çevresi bulutsuz tepelerle kuşatılmış. Palazzo Vecchio'nun gözü kara kulesi bir pervasızlıkla pırıl pırıl gökyüzünü delip geçiyor, her zamanki yüksek yerinde güzelim Fiesole tüm beyazlığı ve sıcacık güneşiyle duruyordu, tepeleri meyve ağaçlarının beyaz ve g l kırmızısı çiçekleriyle donanmıştı. Toscana, cıvıl cıvıl, neşe içinde yüzen, kendi halindeki yaşamıyla bir mucize gibi karşımda belirdi derken, sanki burası benim kendi yurdummuş gibi bir duyguya kapıldım, doğup büyüdüğüm yerlerden bile güçlü bir duyguydu bu. Gündüz kiliseleri ziyaret ediyor, meydanlarda, sokaklarda, kemer altlarında ve pazaryerlerinde gezip dolaşıyor, geceleri ise limonların çoktan olgunlaşmaya başladığı yamaçlardaki bahçelerde hayallere dalarak geçiriyor ya da o sade koltuk meyhanelerinde Chianti içip onunla bununla laf yaşıştırıyordum. Arada resim galerilerini dolaşıyor, Bargello'da, manastırlarda, kitaplıklarda, kiliselerin rahip odalarında,   le sonraları ise Fiesole'de, San Miniato'da, Settignano'da ve Prato'da beni mutlu kılan zengin saatler yaşıyordum.

Evdeyken yaptığımız anlaşmaya uyarak Richard'ı bir hafta gibi bir süre tek başına bıraktım, Umbria'nın o zengin ve yeşil engebeli topraklarını arşınlamaya koyuldum, çocukluğumun bu alabildiğine yüce ve eşsiz hazzını tattım yeniden. Bir zamanlar Assisili Aziz Francesco'nun teptiği yollarda yürüdüm, kimi zaman onun da yanı başımda benimle yürüdüğü hissine kapıldım; ruhum uçsuz bucaksız bir sevgiyle dolu, gördüğüm her kuşu, karşıma çıkan her pınarı, rastladığım her gül ağacını bir şükran duygusuyla, içim içime sığmayarak bağrıma bastım. Güneşte ılık ılık parıldayan bahçelerden limon koparıp yedim, küçük köylerde geceledim, şarkılar söyledim, şiirler düzdüm içimden ve Paskalya'yı Assisi'de, benim Aziz Francesco'nun kilisesinde kutladım.

Umbria'da sağı solu dolaşarak geçirdiğim bu bir hafta, gençlik çağımın başına kondurulmuş bir taç, gençlik çağımdaki nefis bir akşam kıvrıklığı gibi görünür bana hep. Bu bir hafta her gün pınarlar fışkırdı içimde, baharla sarmaş dolaş olmuş aydınlık ve görkemli Umbria topraklarına, Tanrı'nın sevecen gözlerinin içine bakar gibi bakıp durdum.

Umbria'da Assisili Francesco'nun, "Tanrı'nın bu müzisyeni"nin ayak izlerinin peşine düştüm; Floransa'da Quattrocento dönemini hayal edip durdum sürekli. Daha bu geziye çıkmadan günümüzdeki yaşam biçimleri üzerine yergiler kaleme almıştım. Ama ilk kez Floransa'da çağdaş uygarlığın bütün pespaye gülünçlüğüne görüp yaşadım. Günümüz toplumunda benim her zaman bir yabancı olarak kalacağımı ilk kez Floransa'da sezdim; yaşamımı bu toplumun dışında, başarabilirsem güneyde bir yerde geçirme arzusu ilk kez burada gözlerini dünyaya açtı. Güneyde insanlarla ilişki kurabilir, attığım her adımda yaşamın açık yürekli doğallığını ve bu doğallığın altında onu adeta soylulaştırıp inceliklerle donatan kla-

sik kültür ve tarih hazinesinin yattığını hissederek kıvanç duyabilirdim.

İşıltılar içinde, mutluluklar bağışlayarak güzelim haftalar geçip gitti; Richard'ın da şimdiki gibi böyle romantik hayranlıklara kapıldığını hiç görmemiştim. Güzellikleri ve hazları coşku ve kıvançla kadeh kadeh dikiyorduk kafamıza. Tepelere tırmanıp güneş altında yanan sapa köyleri dolaşüyor; meyhane sahipleriyle, keşişlerle, köylü kızlarıyla ve halinden memnun yaşayıp giden küçük köy rahipleriyle dostluklar kuruyor, basit ve sade serenatlar dinliyor, şirin yüzlü esmer çocukların eline ekmek ve meyveler tutuşturuyor, güneşli tepelerden ilkbaharın pırıltıları içinde yatan Toscana'ya ve uzaklarda ısıllı ısıllı parıldayan Liguria Denizi'ne bakıyorduk. Yaşadığımız mutluluğa layık kişiler olarak ikimizin de içinde yeni ve zengin bir yaşama doğru ilerlediğimize ilişkin güçlü bir duygu vardı. Çalışma, mücadele, haz ve ün öylesine yakınımızdaydı, öylesine kesin olarak bizi bekliyordu ki, hiç acele etmeden mutlu günlerin tadını çıkarmaya bakıyorduk. Çok geçmeden birbirimizden ayrılacak oluşumuza da üstesinden kolay geleceğimiz geçici bir ayrılık gözüyle bakıyor, birimizin öbürümüz için gerekliliğini ve ömür boyu birbirimizden kopamayacağımızı her zamankinden güçlü bir şekilde hissediyorduk.

İşte benim çocukluk ve ilk gençlik öyküm. Üzerinde düşününce, bana öyle geliyor ki, bir yaz gecesi kadar kısaydı. Biraz müzik, biraz düşünme, biraz sevgi, biraz büyülenme – ama güzeldi, bir Eleusis¹ şenliği kadar zengin ve renkliydi.

1. Eski Yunan'da Tanrıça Demeter adına düzenlenen ayin.

Ve rüzgârda bir mum alevi gibi çarçabuk ve hazin bir şekilde sönüp gitti.

Zürih'te Richard benden ayrıldı. Trene binmişken iki kez aşağı inip beni öptü, tren kalktığında pencereden sonuna kadar sevecenlikle el salladı bana.

İki hafta sonra da Almanya'nın güneyinde el kadar bir ırmakta yüzerken boğuldu. Zürih'ten ayrıldıktan sonra bir daha görmedim onu, toprağa verildiğinde de ben orada değildim, olup bitenleri ancak birkaç gün sonra öğrendiğimde dostum çoktan tabutun içinde, toprağın altında bulunuyordu. Küçük odamda yere uzandım boy-lu boyunca; Tanrı'ya, yaşam denen şeye, ağza alınmaya-cak çirkin sözlerle veriştirdim, ağladım, kıyametleri ko-pardım. Beraber olduğumuz yıllarda elimdeki güvenebi-leceğim tek şeyin Richard'la aramdaki dostluk olduğunu düşünmemiştim hiç. Elim böğrümde kalakalmıştım.

Her Tanrı'nın günü bir sürü anının belleğime üşü-şüp beni soluksuz bıraktığı kentte daha fazla kalamaz-dım. Öyle olmuş, böyle olmuş, artık hiçbir şey fark et-mezdi benim için; ruhum can evinden yara almıştı ve yaşayan, diri her şey karşısında dehşete kapılıyordu. Yı-kıma uğramış varlığımın yeniden belini doğrultacağı ve yelkenlerini açarak erkeklik çağının daha bir buruk mut-luluğuna doğru yola koyulacağı umudu şimdilik zayıf görünüyordu. Tanrı, varlığımdaki en değerli şeyleri saf ve güler yüzlü bir dostluğa armağan etmemi istemişti. Hız-lı iki tekne gibi dostumla ileri atılmıştık; gözümü üzerin-den ayırmadığım, beni güzel hedeflere çekip götüreceği-ne güvendiğim Richard'ın teknesi rengârenk, hafif, mut-lu ve sevilen bir tekneydi. Ve şimdi kısa bir çığlıkla sula-rın dibini boylamıştı bu tekne, ben de ansızın kararan sularda bir dümenden yoksun serseri serseri dolaşmaya başlamıştım.

Çetin sınavı vermek, yıldızlara bakarak yönümü be-

lirlemek ve yeniden yolculuğa koyulup yaşamın başıma geçireceği taç uğrunda bir o yana bir bu yana yalpalar vurarak savaşmak, benim kendime kalmıştı artık. Dostluğa, kadın sevgisine, gençliğe inanmıştım o zamana kadar. Madem bunlar bir bir beni terk edip gitmişti, ne diye Tanrı'ya inanmıyor, kendimi onun güçlü ellerine teslim etmiyordum? Gelgelelim, bir çocuk gibi ürkek ve inatçıydım, kendime özgü bir yaşamın özlemi içindeydim, bu yaşamın bir fırtınayla gelip beni bulmasını, beni aklı başında ve zengin biri yaparak kocaman kanatlarına alıp olgun bir mutluluğa doğru taşıyıp götürmesini bekliyordum.

Ama bilge ve hesabını bilen yaşam susuyor, benim sular da sürüklenmeme ses çıkarmıyordu. Bana ne fırtınalar ne de yıldızlar yolluyor, benim yine boynumu büküp sabırlı birine dönüşmemi, inadımın kırılmasını bekliyordu. Kendini beğenmişlik ve bilgiçlik komedisini oynamama aldırmayarak bunu görmezden geliyor, kaybolmuş çocuğun, annesini bulmasını bekliyordu.

5

Şimdi yaşamımın o zamana kadarkinden daha hareketli ve renkli bölümü, kesinlikle moda romanlardan birine konu olabilecek dönemi başlıyor. Aslında Almanca yayımlanan bir gazetenin nasıl olup bana yazarları arasında yer verdiğini anlatmalıydım. Kalemime ve şom ağızıma gereğinden çok özgürlük tanıdığımı, bu yüzden eleştirilere uğrayıp dersimi aldığımı ayrıca. Daha sonra adımın nasıl ayyaşa çıktığını, derken bir sürü kavga patırtıdan sonra yazı kurulundaki işimden ayrılıp Paris'e muhabir olarak yollandığımı, bu lanet kentte nasıl bir bohem hayatı yaşadığımı, sağda solda sürttüğümü, olmadık işlere burnumu soktuğumu anlatmalıydım.

Okuyucularım arasındaki müstehcen hikâyelerden hoşlanabilecek kişilere burun kıvrarak bu kısa dönemi atlayıp geçiyorsam, ödleğliğimden değil. Ne yalan söyleyeyim, eğri yollardan birini bırakıp birine saptım; görüp yaşamadığım, içine gömülmediğim pislik kalmadı. O gün bu gün bohem hayatının romantizmine duyduğum hayranlık kaybolup gitti; şimdi izin verirsiniz benim yaşamımda da var olan temiz ve iyi şeyleri dile getireyim, kaybolup giden zamanı kaybolmuş ve defteri dürülmüş olarak bir kenara bırakayım.

Bir akşam tek başıma Boulogne Ormanı'nda otur-

muş, yalnızca Paris'ten mi çekip gitsem, yoksa en iyisi bu yaşamdan mı, diye düşünüp duruyordum. Uzunca bir zamandan bu yana ilk kez o güne kadar sürdüğüm yaşamı baştan sona gözden geçirdim, yaşamdan çekip gitmekle fazla bir şey kaybetmeyeceğim sonucuna vardım.

Ama ansızın çoktan geçmişe karışmış ve unutulmuş bir günün anısı dipdiri canlandı belleğimde. Bir pazar sabahının erken saatiydi, bizim dağlık kasabada gördüm kendimi; bir yatağın başında diz çökmüştüm ve yatakta annem yatıyor, ölümle pençeleşiyordu.

İrkildim birden, epeydir o sabahı aklıma getirmedim için utanç duydum. O sersemce intihar düşüncesi silindi kafamdan. Çünkü öyle inanıyorum ki, tümüyle batağa saplanmamış bir kimse yaşamında bir kez esenlik ve iyilik dolu bir yaşamın sönüp gidişine tanık olmuşsa, asla canına kıyamaz. Annemin ölümünü yeniden gözümün önünde canlandırdım; annemin yüzünde, bu yüzü bir soyluluk ifadesiyle donatan ölümün vakur ve sessiz çalışmasını yeniden izledim. Buruk bir görünümü vardı ölümün, öte yandan alabildiğine güçlüydü, yolunu şaşırmış evladını yeniden elinden tutup eve götüren temkinli bir baba gibi iyi yürekliydi.

Ölümün bizim akıllı ve iyi yürekli kardeşimiz olduğunu, bizim her birimiz için uygun saati bildiğini, kendisini gönül rahatlığıyla bekleyebileceğimizi bir kez daha anlamıştım ansızın. Ve şunu da anlamaya başlamıştım ki, dünyada acılar, hayal kırıklıkları ve hüznün varsa, bizi bezginliğe sürüklemek, bizi değerden düşürmek, onurumuzu beş paralık etmek için değil, tersine bizi olgunlaştırmayı yüceltmek içindi.

Aradan sekiz gün geçmişti ki eşyalarımı önden Basel'e yolladım. Kendim yaya düştüm yola, Güney Fransa'da hayli yer gezip dolaştım ve anısı pis pis kokarak peşimden koşturan o uğursuz Paris yaşamının her geçen

gün biraz daha sararıp solarak bir sise dönüştüğünü hissettim. Bir *Cour d'amour*'da¹ hazır bulundum. Saraylarda, değirmenlerde, samanlıklarda geceledim, esmer ve çenebaz oğlanlarla bir arada oturup sıcacık, güneşli şaraplarını içtim.

Üst baş perişan, güneşte yanmış, içten değişmiş, iki ay sonra Basel'e vardım. Yaya çıktığım ilk büyük yolculuktu bu, pek çok yolculuktan biri. Locarno ile Verona, Basel ile Brzeg, Floransa ile Perugia arasında henüz hiçbirisi gerçekleşmemiş hayaller peşinde, ayağımda tozlu çizmeler, her birinden iki-üç kez geçmediğim köy, kasaba parmakla sayılacak kadar azdır.

Basel'in banliyösünde bir oda kiraladım, eşyalarımı sandıklardan çıkarıp yerleştirdim, kolları sıvayıp çalışmaya başladım; kimsenin beni tanımadığı sessiz bir kentte yaşamak sevinçle doldurdu içimi. Birkaç gazete ve dergiyle ilişkilerim hâlâ sürüyor, çalışıp karnımı doyurabiliyordum. İlk haftalar iyi ve rahat geçti, derken eski hüznün yeniden çöktü üzerime, günlerce, haftalarca kalıp gitmedi, çalışırken de bırakmadı yakamı. Hüznün denen şeyin ne olduğunu, yaşamayan anlamaz. Nasıl anlatsam bilmem ki? Tüylerimi diken diken eden bir yalnızlık duygusu ruhumu kaplamıştı. Benimle insanlar arasında, benimle kentteki yaşam, meydanlardaki, evlerdeki ve caddelerdeki yaşam arasında derin bir uçurum varlığını sürekli koruyordu. Bir yerde büyük bir felaket mi baş göstermiş, gazetelerde önemli haberler mi var, hiçbirisi il-

1. (Fr.) Aşk Mahkemesi: Ortaçağ'da Fransa'da, soylu kadınlar, ozanlar, yazarlardan oluşan bir grup insanın aşk ve ilişki konularını, bunların kuralınca nasıl yaşanması gerektiğini, uygun davranış biçimlerini konuşup tartıştıkları bir mahkemeyi taklit eden salon oyunu.

gilendirmiyordu beni. Şenlikler düzenleniyor, bu dünyadan göçenler gömülüyor, pazarlar kuruluyor, konserler veriliyor, benim için bunlar hiçbir anlam taşımıyordu. Kendimi kentten dışarı atıyor, ormanlarda, tepelerde, bayırlarda, şoselerde dolanıp duruyordum. Çevremdeki çayırlar, ağaçlar, tarlalar yakınmasız bir hüzün içinde susuyor, seslerini çıkarmadan yalvaran gözlerle bana bakıyor, adeta bana bir şey söylemek, beni karşılamak, beni selamlamak istiyorlardı. Ne var ki, oldukları yerden bir yere kıpırdayamıyor, ağızlarını açıp bir şey söyleyemiyorlardı. Onların dertlerini anlıyor, acılarını paylaşıyordum çünkü onları esenliğe kavuşturmak elimde değildi.

Bir hekime göründüm, ayrıntılı bir şekilde yazıp çizerek kendisine hastalığımı anlatmaya çalıştım. Yazdıklarımı okudu, sorular sordu bana, beni muayene etti.

“Turp gibisiniz,” diyerek beni pohpohladı ardından. “Vücutça hiçbir şeyiniz yok. Kitap okuyun, müzik dinleyin, içiniz açılsın biraz.”

“Mesleğim gereği, her gün yeni çıkmış bir sürü kitap okurum.”

“Öyleyse açık havada gezip dolaşın, hareket edin biraz.”

“Her gün üç-dört saat gezip dolaşırım, pazarları bunun iki katı hatta.”

“O zaman toplumun içine karışmaya bakın. İnsan görünce kaçan yabancı biri olup çıkarsınız bu gidişle.”

“Bu çok önemli mi?”

“Elbette. Başkalarıyla görüşüp konuşmayı canınız ne kadar istemezse, kendinizi o kadar zorlayıp insanların arasına karışmaya bakacaksınız. Şu andaki durumunuz hastalık olarak nitelendirilemez, bana göre şimdilik ciddi bir tehlike söz konusu değil. Ama öyle tek başınıza avare dolaşmaları sürdürürseniz, bir gün gelir ister istemez dengeyi kaybedersiniz.”

Hekim anlayışlı ve iyi bir adamdı. Halime üzüldü. Bir tavsiye mektubu yazarak evine pek çok kişinin girip çıktığı, entelektüellere ve edebiyatçılara kapıları açık, aydın bir kişiye yolladı beni. Ben de gittim. Adım yabancı değildi evdekilere, beni güler yüzle karşıladılar, neredeyse candan bir yakınlık gösterdiler. Daha sonra da sık sık uğradım aynı yere.

Bir keresinde güz sonuydu, soğuk bir akşamdı. Evde genç bir tarihçi ile ince, uzun boylu, esmer bir kızla karşılaştım, başka konuk yoktu. Çay hazırlayan kız çok konuşuyor, genç tarihçiye iğneleyici sözler söylüyordu. Sonradan biraz piyano çaldı bize. Bir ara benim taşlamalarımı okuduğunu ama beğenmediğini söyledi. Bana zeki ama biraz fazla zeki bir kız gibi göründü. Çok geçmeden oradan ayrılıp eve döndüm.

Bu arada benim meyhanelere gereğinden çok zaman ayırdığımı, aslında gizli alkoliklerden biri olduğumu duyup öğrenmişlerdi. Bu da hiç şaşırtmadı beni çünkü dedikodunun her yerden güerce yeşerip boy atacağı bir yer varsa, o da kadın ve erkeklerden oluşan akademisyen çevreleriydi. İçkiye düşkünlük gibi utanç verici bir alışkanlığımın keşfedilmesi, eve girip çıkmamı asla olumsuz yönde etkilememişti çünkü alkolle savaş o sıralarda pek bir rağbet görüyordu, eve gelen beyler ve hanımlar kendilerine bunu iş edinmiş derneklere üyeydi, ellerine benim gibi günahkâr kişilerin düşmesi onları sevindiriyordu. Günün birinde ilk nazik saldırıya hedef oldum. Meyhane yaşamının rezilliğinden, alkolizm lane-tinden söz açtılar, duruma sağlık yönünden, ahlaki ve sosyal açıdan bakmamı salık verdiler; derneklerden biri tarafından düzenlenecek toplantıya davet edildim derken. Donakalmıştım çünkü bütün bu derneklerden ve çalışmalarından o zamana kadar hiç haberim yoktu. Derneğin dinî bir hava esen müzikli oturumu tatsız de-

recede komikti, üzerimde bıraktığı bu izlenimi de saklamayıp açığa vurdum. Haftalar boyu usandırıcı bir dostluk gösterisiyle üzerime düştüler, derken iş pek sıkıcı bir durum aldı. Bir akşam yine benim nefsimi ıslah edeceğim özlem ve umuduyla aynı nakarata başlamaları üzerine tepem attı, sert bir dille bu şarlatanlığa son vermelerini rica ettim. Evde o genç kız da vardı. Can kulağıyla beni dinledikten sonra yürekten, "Bravo!" diye yükseltti sesini. Ama ben öylesine içlerime sığmış ki, fazla üzerinde duramadım bunun.

Ne var ki, alkolle savaşın görkemli bir şenliğinde baş gösteren komik bir tersliği zevkten bayılarak izledim. Sayısız konuklarıyla Alkolle Savaş Derneği kendi binasında yemekli bir toplantı düzenlemişti. Değişik kişiler konuşuldu toplantıda, üyeler arasında dostluklar kuruldu, hep birlikte şarkılar söylendi ve dernekçe savunulan hayırlı davada kaydedilen ilerleme sevinç naralarıyla kutlandı. Yürüyüşte bayrağı taşımak için tutulmuş biri, bu arada, konuşmaların fazla uzadığını görerek toplantıdan sıvışmış, kendini yakındaki bir meyhaneye atmıştı. Derken kentin sokaklarındaki o görkemli gösteri ve kutlama yürüyüşü başlamış, içi coşkuyla dolu kalabalığın başında neşe içinde yüzen içkili birinin yer aldığını ve bu kişinin Alkolle Savaş Derneği bayrağını elinde kazaya uğramış bir geminin seren direği gibi salladığını görmek, o hınzır içkici günahkârları zevkten kırıp geçirmişti.

Sarhoş bayraktar dernekten uzaklaştırılmış ama birbiriyle rekabet halindeki dernek ve komisyon üyeleri arasında patlak verip giderek serpilip alabildiğine insani denecek büyüklenmeler, kıskançlık ve entrikalar uzaklaştırılmadan kalmıştı. Alkolle savaş hareketi parçalanmış, işin şan ve şerefini tümüyle sahiplenmek isteyen açgözlü birkaç kişi, kendi dernekleri adına nefsini ıslah edememiş günahkârlara veryansın etmişti. Üyeler arasın-

da eksik olmayan soylu ve özgecil kişiler saygısızca sömürölmüş, çok geçmeden işin biraz içinde olanlar alkolle savaş hareketi adına işlenen pisliklerin ayyuka çıktığını görmüştü. Üçüncü kişiler aracılığıyla kulağıma gelen bütün bu gülünç rezaletler içten içe beni sevindirmiş, meyhanede kafayı çekip eve dönerken bazı geceler yolda şöyle düşünmüştüm: Görüyorsun ya, biz iflah olmaz kişiler onlardan daha iyiyiz.

Rhein Irmağı'na bakan küçük, yüksek ve etrafı açık odamda çok okuyor, çok düşünüyordum. Yaşamın burnumun ucunda akıp gittiğini görmek, deli dolu bir ırmağın beni önüne katıp sürüklediğini, güçlü bir tutku ya da ilginin içimi coşkuyla doldurup beni bunaltıcı kâbusların elinden çekip almadığını düşünmek gönlümü karartıyordu. Gerçi her günkü zorunlu çalışmaların yanı sıra ilk Fransiskanların yaşamını anlatacak bir eserin hazırlıklarıyla uğraşıyordum; ne var ki, her türlü yaratıcılıktan uzak bir uğraştı, alçakgönüllülükle sürekli malzeme devşiriyordum, bu da içimdeki özleme cevap vermiyordu. Zürih'te, Berlin'de ve Paris'te geçen günlerimi anımsıyor, çağdaşlarımın önemli istek, tutku ve ideallerini kafamda canlandırıyordum. Bunlardan biri o zamana kadar kullanılagelen mobilyaları, duvar kâğıtlarını ve kostümleri kaldırıp atarak insanları daha özgür, daha güzel bir çevrede yaşamaya alıştırmayı, diğeri Haeckel'in monizmini popüler yazı ve konferanslarla yaymayı amaçlıyordu. Bazıları da, sonsuza dek sürecektü dünya barışını sağlamayı ideal bellemiştir kendine. Ve yine bazıları toplumda geçim sıkıntısı çeken alt tabakaların mutluluğu için savaşıyor ya da halkın gidebileceği tiyatro ve müzelerin açılabilmesi için bağış toplayıp konuşmalar yapıyordu. Benim bulunduğum Basel'de ise içkiyle savaşılmaktaydı.

Bütün bu çabalarda yaşam vardı, dinamizm ve dev-

nim vardı; gelgelelim, ben hiçbirini önemsemiyordum bunların, hiçbirini gerekli bulmuyordum. Varılmak istenen bütün amaçlara varılmış olsaydı, benim yaşamımda yine de hiçbir şey değişmeyecekti. Kolum kanadım kırık, sandalyeye bırakıyordum kendimi; kitapları, kâğıtları önümden itip uzaklaştırıyor, düşüncelere dalıyor, ha bire düşünüp duruyordum. Pencerelerin altında akan Rhein Irmağı'nın uğultusunu, dışarıda esen rüzgârın iniltisini işitip duyulanıyor, dört bir yanda pusuda bekleyen büyük bir hüznün ve özlemin konuştuğu dile kulak veriyordum. Soluk renkli gece bulutlarının tıpkı ürkütülmüş kuşlar gibi büyük kümeler halinde gökyüzünde uçuştüğünü görüyor, ırmağın yolu tutmuş gidişinin sesini işitiyordum; annemin ölümünü anımsıyor, aklım Aziz Francesco'ya, karlı dağları ve tepeleriyle doğup büyüdüğüm kasabaya, ayrıca ırmakta boğulan Richard'a gidiyordu. Kayalıklara tırmanıp Rösi Girtanner için orman gülleri koparıırken görüyordum kendimi; Zürih'teydim sonra, çevrem kitaplarla, müzikle ve söyleşilerle çevrilmiş, coşkular içinde. Aglietti'yle gölün gecemsi sularında kayıkta giderken görüyordum kendimi; Richard'ın ölümünden duyduğum üzüntüyle nasıl bir umarsızlığa kapıldığımı, gezilere çıktığımı, yeniden dönüp geldiğimi, iyileştığimi, sonra bir kez daha sefaletin kucağına sürüklendiğimi görüyordum. Neden? Niçin? Aman Tanrım, yoksa bütün bunlar yalnızca bir oyun, bir rastlantı mıydı, tuvale çiziktirilmiş renkli bir resim miydi? Savaşmış değil miydim yeterince, manevi değerlerin, dostlukların, güzelliklerin, gerçeğin ve sevginin özlemiyle yanıp tutuşmamış, acılar çekmemiş miydim? Özlem ve sevginin coşup kakan dalgalarını hâlâ yüreğimde hissetmiyor muydum? Ve bütün bunlar bir hiç için miydi? Dostlar üzölsün, düşmanlar sevinmesin diye mi?

Bir an geliyor, kalkıp meyhaneye gitmeden duramı-

yordum. Lambayı üfleyip söndürüyor, dik ve eski döner merdivenden el yordamıyla iniyor, Valtellina ya da Vaud şarabı içilen bir meyhanede soluğu alıyordum. Beni seçkin bir müşteri olarak saygıyla karşılıyorlardı, oysa genellikle küstah ve pek kaba davranıyordum meyhanede. Beni her seferinde sinirlendiren *Simplizissimus* gazetesini okuyor, şarabımı yudumluyor, şarabın beni avutmasını bekliyordum. Derken tatlı şarap kadınsı yumuşak eliyle beni sıvazlıyor, tüm vücudumu yorgun düşürüp rahatlatıyordu, şaşkın ruhumu güzelim düşlerin ülkesinde ağırılıyordum.

Meyhanedekilere nasıl öyle hoyrat davrandığıma, onlara bağırıp çağırmaktan nasıl bir çeşit haz duyduğuma bazen kendim de şaşıyordum. Sık sık uğradığım meyhanelerdeki garson kızlar her şeye durmadan kusur bulup mızumsuzlanan görgüsüzün biri olarak baktıkları benden çekiniyor, bana lanet okuyorlardı. Başka müşterilerle konuşurken alaycı ve kaba bir tavır takınıyordum, konuştuğum kimseler de doğrusu bunu hak etmiyor değildi. Öyleyken yaşlanmaya yüz tutmuş iflah olmaz içkicilerden birkaçı vardı ki, bazen kendileriyle bütün bir akşam oturup sohbet ediyordum, aramız oldukça iyiydi. İçlerinde yaşlıca, kaba saba biri bulunuyordu, bir desinatör; kadın düşmanıydı, müstehcen şakalardan hoşlanan birinci sınıf bir ayyaş. Akşamları meyhanenin birinde ona rastladığımda, birlikte oturup patlayıncaya kadar içiyorduk. İlk gevezelik edip şakalaşıyor, bu arada küçük bir şişe kırmızı şarap yudumluyorduk. Yavaş yavaş içki ön plana çıkıyor, sohbet uykuya yatıyordu; suspus karşılıklı oturuyor, her birimiz purosunu tütürüp kendi getirttiği şişeleri kendisi boşaltıyordu. İçkiye dayanıklılık bakımından birimiz diğerinden geri kalmıyordu; boşalan şişeleri hep aynı zamanda doldurtuyor, yarı saygılı, yarı hınzırca birbirimize bakıp duruyorduk. Bir ara güz so-

nuydu, yeni hasat vakti, şarap üretilen birkaç köyü birlikte dolaştık; Kirchen'deki "Geyik" meyhanesinde adam bana yaşamöyküsünü anlattı. Sanırım, ilginç ve acayip bir öyküydü ama ne yazık ki tümüyle çıkıp gitti belleğimden. Aklımda yalnızca son yıllardaki bir içki âlemiyle ilgili olarak anlattıkları kaldı. Taşra köylerinin birinde düzenlenen bir şenlikte geçmiş olay. Yörenin ileri gelenlerinin masasında konuk olarak bulunuyormuş; rahiple muhtarı ayartıp vaktinden önce zilzurna sarhoş etmiş. Gelgelelim, rahibin bir konuşma yapması gerekiyormuş; güçbela adamı sürükleyerek kürsünün başına götürüp dikmişler. Rahip burada öyle rezilce şeyler söylemeye başlamış ki, hemen yine alıp götürmüşler kendisini. Bunun üzerine muhtar fırlayıp gediği kapatmak istemiş. Görkemli bir edayla doğaçlamadan nutuk atmaya başlamış. Ancak konuşurken yaptığı sert el kol hareketleri iyi gelmemiş kendisine, konuşması alışılmadık ve çirkin bir şekilde sona ermiş.

Sonradan bu ve benzeri hikâyeleri tekrar tekrar anlattırıp dinlemiştim adamdan. Ne var ki, bir akşam keskin nişancılar şenliğinde amansız bir kavgaya tutuşmuş, birbirimizin saçını sakalını yolacak kadar işi ileriye vardırmış, öfkemizden kudurarak birbirimizden ayrılmıştık. Olaydan sonra birkaç kez aynı meyhanede birbirimize rastlamış, düşman kişiler olarak ayrı masalarda oturmuştuk. Ama eski alışkanlıktan birbirimize sessizce bakıp durmuş, aynı tempoyla içkilerimizi içmiş, meyhanede bizden başka kimse kalmayıncaya, bizlerin de sonunda meyhaneyi terketmemiz isteninceye kadar masalarımızdan kalkmamıştık. Bir daha asla barışmadık birbirimizle.

Hüznümün ve yaşama yeteneğinden yoksunluğumun nedenleri üzerinde bir türlü arkası gelmeyen düşünüp durmalarım sonuç vermiyor, beni yoruyordu. İşimin bittiği, gücümün tükendiği gibi bir duygu benden uzak-

tı, yüreğimde karanlık dürtüler kaynaşıyordu daha çok, zamanı gelince şöyle derin ve eli yüzü düzgün bir şeyler yaratacağıma, kuru ve yavan yaşamın elinden hiç değilse bir lokma mutluluk koparıp alacağıma inanıyordum. İyi ama zamanı gelecek miydi? İçimde bir burukluk, kendilerini binlerce yapay uyarılarla sanatsal çalışmalara heveslendiren asabi mizaçlı çağdaş beylere gidiyordu aklım; oysa bendeki azımsanmayacak güçler harcanmadan varlığımda saklı yatıyordu. Derken benim kabına sığmayan vücudumda nasıl bir engelin ya da şeytanın yuvalanıp ruhumu eli ayağı bağlı duruma soktuğunu ve giderek daha da hantallaştırdığını düşünmeye başlıyordum. Üstelik başkalarına benzemeyen, nasılsa kendinde doğuştan bir eksikliği barındırıp çektiği çileleri kimsenin bilmediği, anlamadığı ya da paylaşmadığı biri olduğum düşüncesi kafama yerleşmişti. Hüzün denen şeyin lanet olası bir yanı varsa, o da adamı hastalandırmakla kalmayıp aynı zamanda kendini beğenmiş, burnunun ucunu göremeyen, hatta neredeyse kibirli biri yapmasıdır. İnsan kendini öyle görür ki, tıpkı Heine'nin "Atlas"ı gibi sanki dünyanın tüm acı ve bilmeceleri sırtına yüklenmiştir, sanki aynı acılara göğüs geren ve aynı labirent içinde yitip giderek çıkar yol bulamayan binlerce başka kişi yoktur. Ayrıca bendeki özelliklerin ve kendine özgülüklerin pek benim sayılamayacağı, Camenzind soyundan devralınmış bir miras ya da hastalık olduğu, yurdumdan uzak soyutlanmış durumumda hiç aklıma gelmiyordu.

Birkaç haftada bir yine o konuksever profesörün evine gidiyordum. Eve girip çıkanların hemen hemen tümünü tanımıştım zamanla. Büyük çoğunluğu genç akademisyenlerdi, bir hayli de Alman vardı aralarında: her fakülteden kişiler, birkaç ressam, birkaç müzisyen, eşleri ve kızlarıyla kentsoylu bazı kimseler. Çoğu kez hayretle izliyordum bu insanları, beni eşine az rastlanır

değerli bir konuk gibi karşılıyorlardı, onların birbiriyle haftada bilmem kaç kez buluşup görüşüklerini biliyordum. Böyle sık sık ne konuşur, ne yaparlardı aralarında? Büyük çoğunluğu *homo socialis* tipinin kopyasıydı. Hepsi de birbirine biraz akraba görünürdü bana, hepsi de meclis adamıydı, entelektüel bakımdan biraz üstün düzeyde kişilerdi, yalnızca bende yoktu bu özellikler. Aralarında kibar ve önemli bazı kişiler de vardı, başkalarıyla sürekli bir arada bulunmak zindeliklerinden ve kişisel güçlerinden besbelli bir şey kaybettirmiyordu, içlerinden bazılarıyla uzun uzun ve ilgiyle sohbet edebiliyordum. Gelgelelim, birini bırakıp öbürüne yollanmak, her birinin yanında bir-iki dakikacık durmak, hanımları rastgele iltifatlara boğmak, dikkatimi aynı anda bir bardak çay, iki ayrı söyleşi ve piyanoda çalınan bir parçaya yöneltmek, bu arada coşkulu ve neşeli bir görünüm sergilemek, işte bunun üstesinden gelemiyordum. Edebiyattan ve sanattan söz açmam gerektiğinde, dehşetle irkiliyordum. Bu gibi konularda pek az düşünülüp pek çok palavra sıkıldığını, en azından tarifsiz ölçüde boşboğazlıklarda bulunulduğunu görüyordum. Ben de kafamdan bir şeyler uydurup uydurup söylüyor ama yaptığımdan zevk almıyor, işe yaramaz bir sürü gevezeliği sıkıcı ve onur kırıcı buluyordum. Çocuklarından söz eden bir kadını dinlemekten daha çok hoşlanıyordum örneğin ya da gezip dolaştığım yerlerden, küçük güncel yaşantılarımdan ve diğer gerçek nesnelerden söz ediyordum. O zaman içimde aşına, neredeyse şen bir hava esiyordu. Bu gibi akşam toplantılarının ardından genellikle soluğu bir meyhanede alıyor, boğazımdaki kuruluğu, ruhumdaki miskin can sıkıntısını Valtellina şarabıyla silip atmaya çalışıyordum.

· Böyle bir toplantıda yine o esmer genç kızı gördüm. Hayli kalabalıktı ev; çalıp söylüyor, alışık oldukları eski

şamatalarını sürdürüyorlardı. Ben, elimde bir albüm, kenardaki bir lambanın başında oturuyordum. Toscana'yla ilgili manzara resimleri yer alıyordu albümde ama bunlar o zamana kadar binlercesi görülmüş, sıradan resimler değil, daha bir sıcak, kişisel bir perspektiften bakılarak çiziktirilmiş eskizlerdi, çoğu ev sahibi beyin birlikte geziye çıktığı dost ve ahbablarının armağanlarıydı. Derken o ıssız San Clemente Ovası'nda dar pencereleriyle taştan küçük bir evin resmiyle karşılaştım, ovayı tanıdım hemen, burada hayli gezip dolaşmıştım. Ova, Fiesole'nin az ilerisindeydi ama turistlerin pek uğradığı bir yer değildi, gezilip görülecek eski eser yoktu burada. Buruk ve tuhaf bir güzelliği içeren bir ovaydı, pek fazla kimsenin oturmadığı kuru bir ova, yüksek, çıplak ve asık suratlı dağların arasına sıkışmış, sırt çevirmiş dünyaya, hüzne gömülmüş, ayaklar altında fazla çiğnenmemiş.

Esmer kız, yanıma yaklaşıp omuzlarımın üzerinden bana baktı.

"Ne diye hep böyle yalnız oturuyorsunuz, Herr Camenzind?"

Canım sıkıldı. Salondaki beylerden gerekli ilgiyi görmediği için kalkıp bana geldi herhalde, diye geçirdim içimden.

"Ee, soruma cevap vermeyecek misiniz?"

"Bağışlayın, hanımefendi. Ama ne cevap versem bilmem ki? Yalnız oturuyorum çünkü hoşlanıyorum yalnızlıktan."

"Yani sizi rahatsız ediyorum şimdi, öyle mi?"

"Tuhafsınız."

"Teşekkür ederim. Aynı şeyi ben de sizin için düşünüyorum."

Bunun üzerine yanı başıma oturdu. Resmi ısrarla elimde tutmuş, bırakmıyordum.

"Sanırım, dağlık bölgedensiniz," dedi. "Geldiğiniz

yerden biraz söz etmek istemez misiniz? Erkek kardeşimin dediğine göre, sizin kasabada bir tek soyadı varmış, sırf Camenzindler yaşıyormuş orada. Doğru mu?"

"Biraz öyle," dedim homurdanır gibi. "Ama bir fırıncı da var, soyadı Füssli. Sonra bir meyhaneci, onun da soyadı Nydegger."

"Ötekilerin soyadı Camenzind ama! Peki, hepsi birbiriyle akraba mı bunların?"

"Az çok."

Ona elimdeki eskizi uzattım. Aldı eskizi; baktım, böyle bir şeyi elinde nasıl tutacağını biliyordu. Kendisine de söyledim bunu.

Gülerek, "Beni şımartıyorsunuz," dedi, "ama bir öğretmen gibisiniz tıpkı."

"Eskize siz de bir göz atmak istemez misiniz?" diye sordum kabaca. "Yoksa yerine koyacağım da."

"Adı ne bu ovanın?"

"San Clemente."

"Nerede bu San Clemente?"

"Fiesole'nin yanı başında."

"Oraya gittiniz mi hiç?"

"Evet, pek çok kez."

"Nasıl bir ova? Bu eskiz bir kesit sadece."

Düşünceye daldım. Buruksu güzellikteki vakur San Clemente Ovası hayalimde canlandı. Görüntünün kaybolup gitmemesi için yarı yumdum gözlerimi. Ancak aradan bir süre geçtikten sonra konuşmaya başladım. Onun bu arada sesini çıkarmadan beklemesi hoşuma gitti. Düşüncelere dalmamı anlayışla karşılamıştı.

San Clemente'yi tanıtmaya koyuldum, onun yaz ikindisinin yangını içine uzanmış nasıl suskun, kara kuru ve görkemle serilip yattığını anlattım. Yakınında Fiesole vardır, sanayi kenti; hasırdan şapka ve sepetler örülür burada, hatıra eşyalar ve portakallar satılır, turistler alda-

tılır ya da dilencilerle sarılır çevreleri. Daha aşağılarda Floransa bulunur, eski ve yeni bir yaşam selini barındırır sinesinde. Ama her iki kent de Clemente'den görülemez. San Clemente'de ressamlar yaşamamıştır, Romalılardan kalma bir yapıya rastlanmaz ayrıca, tarih bu talihsiz ova-yı unutmuştur. Ne var ki, San Clemente'de güneş ve yağmur toprakla pençeleşir, üç-beş servi ağacı, cılız kafalarını boşluğa uzatmış, susuzluktan kavrulan kökleriyle sarılıp bırakmadıkları bir lokmacık yaşamlarını daha da kısaltacak hain bir fırtınanın yakında patlayıp patlamayacağını sezmeye çalışır. Arada bir, yakındaki mandıralardan gelen bir öküz arabası geçip gider kentin önünden ya da Fiesole'ye doğru taban tepen bir köylü ailesi görülür. Ama bunlar işte nasılsa San Clemente'ye yolu düşen konuklardır, köylü kadınların şen şakrak kırmızı giysileri keyfini kaçırr San Clemente sakinlerinin, bunların eksikliğine seve seve katlanırlar.

Henüz bir delikanlıyken bir dostumla bu vadide gezip dolaştığımı, servilerin dibinde uzanıp yattığımı, sıska gövdelerine arkamı yasladığımı, bu garip vadinin hüznülü bir güzellik taşan yalnızlık büyüsünün nasıl bana doğup büyüdüğüm kasabadaki uçurumları anımsattığını anlattım.

Bir süre sustuk.

"Siz bir şairsiniz," dedi kız.

Yüzümü gözümü çarpıttım.

"Öyle demek istememiştim," diye sürdürdü konuşmasını. "Öyküler ve benzeri şeyler yazdığınız için söylemedim bunu. Şairsiniz demem, doğayı anladığınız, sevdiğiniz için. Bir ağacın hışırtısı ya da bir dağın güneşte yangını başkaları için nedir ki? Ama siz bunlarda bir yaşam bulur, bu yaşamı onlarla paylaşmak istersiniz."

Ben, hiç kimsenin "doğayı anlayamayacağı"nı söyledim; insan ne kadar inceleyip araştırırsa, onu anlamak için

ne kadar çaba harcarsa, yine eline bilmecelerden başka şey geçmez, dolayısıyla kendisini bir hüzne kaptırır. Güneşte dikilmiş duran bir ağaç, zamanla dağılıp dökülen bir kaya parçası, bir hayvan, bir dağ, bir tepe, hepsinin kendine özgü bir yaşamı vardır, hepsinin bir tarihi; hepsi acı çeker, kafa tutup diretir, yaşadıklarının tadını çıkarır ve ölür sonunda ama biz anlamayız bütün bunları.

Bir yandan konuşup onun sabırla, sesini çıkarmadan kulak verip beni dinlemesi içimi kıvançla doldururken, bir yandan da onu incelemeye koyulmuştum. Gözlerini dikmiş yüzüme bakıyordu, gözlerini gözlerimden kaçırdığı yoktu. Pek sakın bir ifade okunuyordu yüzünde, teslimiyet dolu, aşırı dikkatten biraz gergin bir yüzdü bu. Karşımda beni dinleyen bir çocuk vardı sanki. Ama hayır, sanki büyük biri vardı da beni dinlerken kendinden geçmiş, farkına varmadan gözleri çocuk gözlerine dönmüştü. Onu inceleyip dururken yavaş yavaş onun çok güzel biri olduğunu anlamış, içimi bir kâşifin saf kıvancı kaplamıştı.

Konuşmam bitti, sustum, o da ağzını açıp bir şey demedi. Ama irkildi birden, lambanın ışığına çevirip gözlerini kırıştırdı.

“Adınızı öğrenebilir miyim acaba?” dedim işte öylesine.

“Elisabeth.”

Sonra kalkıp gitti yanımdan, az sonra da oradakilerin ısrarına dayanamayarak piyanonun başına geçti. Güzel çalıyordu. Ben de yürüyüp dinleyicilerin arasına karıştım; Elisabeth deminki kadar güzel görünmedi gözüme.

Eve gitmek üzere eski moda rahat merdiveni iniyordum ki, antrede paltolarını giyen iki ressamın konuşmasından bazı sözler kulağıma çalındı.

“Öyle işte, bütün akşam o Lisbeth yosmasıyla ilgilendi,” dedi biri gülerek.

“Durgun sular derin olurmuş,” dedi öbürü. “Ağzının tadını da biliormuş.”

Anlaşılan şimdiden dedikoduya başlamışlardı rezil herifler. Birden aklıma geldi, tanımadığım bu genç kıza mahrem anılarımı ve iç yaşamımdan koca bir parçayı neredeyse istemeyerek peşkeş çekmiştim. Nasıl yapmıştım bunu? İşte şimdi de bu fesat kişilerin ağzına düşmüştüm! Haydut sürüsü!

Çıkıp gittim evden ve aylarca bir daha uğramadım. Nasıl olduysa, iki ressamdan biri bir gün yolda gördü beni ve sordu: “Ne diye artık gelmiyorsunuz bizim toplantılara?”

“O lanet olası dedikodulara katlanamıyorum da ondan,” diye cevap verdim.

“Öyle, bizim hanımlar işte!” diyerek güldü.

“Hayır,” diye cevapladım. “Hanımları değil, erkekleri kastediyorum, özellikle de ressam beyleri.”

Profesörün evinden uzak kaldığım aylar içinde Elisabeth’e ancak bir-iki kez sokakta rastlamıştım, bir keresinde bir mağazada, bir keresinde de bir sanat galerisinde. Genel olarak sevimli biriydi ama güzel sayılmazdı. Fazlasıyla ince uzun vücudunun devinimlerinde bir tuhaflık vardı, çoğu zaman onu bir mücevher gibi süsleyip bir üstünlükle donatıyor ama bazen de bir aşırılık ve yapmacıklık izlenimi uyandırıyordu. Ne var ki sanat galerisinde güzeldi, bir içim suydu adeta. Beni görmemişti; ben bir kenarda oturmuş dinleniyor, bir katalogun yapraklarını karıştırıyordum. Yanı başımda, Segantini’nin büyük bir tablosunun önünde dikilmiş duruyordu Elisabeth, tamamen resme dalmıştı. Resimde cılız çayırılar üzerinde çalışan birkaç köylü kızı görölüyordu; arkada sivri tepeleriyle yalçın dağlar yer alıyor, Stockhorn Sıradağları’nı anımsatıyorlardı. Dağların üstündeki serin ve aydınlık gökyüzünde dâhice resme geçirilmiş fildişi ren-

ginde bir bulut seçilmekteydi. Tuhaf bir şekilde yumak olmuş, iç içe geçmiş manzarasıyla ilk bakışta şaşırtıyordu insanı; az önce rüzgârda tortop olup yoğrulduğu ve şimdi yükseklerle doğru sürüklenip gittiği görülüyordu. Belli ki Elisabeth anlıyordu bulutun dilinden, kendini büsbütün onun seyrine vermişti. Ve gizli saklı ruhu yüzünde yeniden açığa vurmuştu kendini; büyümüş gözlerinde usulcacık gülüyor, küçük ağzını çocuksu bir yumuşaklıkla donatıyordu, kaşlarının arasında yer alan o buruk, fazla bilmiş kırışığı düzelmişti. Büyük bir sanat yapıtındaki güzellik ve gerçeklik, Elisabeth'in ruhunu da örtülerinden soyunarak güzel ve gerçek bir biçimde görünmeye zorlamıştı.

Ben sesimi çıkarmadan yanı başında oturuyor, zarif Segantini bulutuna ve kendini bulutun büyüüne kaptıran güzel Elisabeth'e bakıyordum. Birden korktum, belki arkasına dönüverir, beni görür, benimle konuşur ve güzelliğini yine yitirebilir diyerek salondan usulcacık çıkıp gittim.

İşte o günlerde suskun doğa içimi kıvançla doldurmaya başladı, doğayla ilişkim bir değişim geçirdi. Kentin olağanüstü güzellikteki çevresinde sık sık gezmeye çıkıyor, hele Jura'dan içerilere sokulmaya bayılıyordum. Sık sık ormanları, dağları, otlakları, meyve ağaçlarını ve çalılıkları görüyordum, hepsi de durmuş, bir şeyler bekliyordu adeta. Belki de bendim bekledikleri ama ne olursa olsun, sevgiyi bekledikleri kuşkusuzdu.

Böylece adı geçen nesneleri sevgiyle kucaklamaya başladım. Onların suskun güzelliklerine karşı yüreğimde susuzlukla yanıp kavrulan güçlü bir özlem uyanmıştı. Kendi içimin derinliklerinde de bir yaşam ve hasret henüz karanlıklar içinde boy veriyor, bilinmeyi, anlaşılmayı istiyor, sevgiyi arıyordu.

Pek çok kimse "doğayı sevdiğini" söyler. Bununla za-

man zaman doğanın kendilerine buyur ettiği güzelliklerin tadını çıkarmaya karşı olmadıklarını söylemek isterler. Doğanın içinde gezip dolaşır, yeryüzünün güzelliği karşısında yüzleri güler, çayır çimenleri ezerler ayakları altında; bir demet çiçek, birkaç dal koparır, sonra da kaldırıp atarlar bunları ya da eve götürür, sararıp solmaya bırakırlar. Onların doğayı sevmeleri böyledir işte. Hava güzelse, pazar günleri anımsarlar bu sevgiyi ve altın gibi bir kalbe sahip olduklarını görmek, kendilerini duygulandırır. Çünkü davrandıkları gibi davranmaları gerekmez asla, değil mi ki, “İnsan doğanın başındaki taçtır.” Öyle ya, taç!

Diyeceğim, nesnelerin uçurumsu derinliğine gittikçe büyüyen bir hırsla gözlerimi dikmiş bakıyordum. Ağaçların doruklarında rüzgârın çoksesli uğultusunu işitiyor, çayların derbentler içinden gümbürtüyle geçişini, ırmakların ortalığı velveleye vermeden ovada sessiz sedasız akışını dinliyordum, Tanrı’nın bu seslerle konuştuğunu seziyor, bu karanlık, bu dünya kadar eski, güzel dili anlamamanın Cennet’i yeniden ele geçirmekle bir olduğunu biliyordum. Kitapların pek haberi yoktur bundan; yaratıkların o “dile gelmez iç çekişi”nden yalnızca Tevrat’ta söz edilir. Ama ben seziyordum, her dönemde benim gibi bu içyüzü kavranılmaz güzelliğin büyüüne kapılıp günlük işlerini bir yana bırakan ve kendilerini sessizliğin kucağına atıp evrenin şarkısına kulak veren, bulutların gökyüzünde gezinmesini seyreden, hiç dinmeyen bir özlem içinde kollarını taparcasına ebedi olana uzatan insanlar yaşamıştı; münzeviler, çile dolduran tövbekârlar ve azizler.

Hiç Piza’da bulundun mu, Camposanto’da? Orada evlerin duvarlarını geçmiş yüzyılların sararttığı resimler süsler. Bu resimlerin birinde de Teb Çölü’ndeki keşişlerin yaşamı anlatılır. Soluk renkleriyle o naif resimden

bugün bile öylesine esenlik dolu bir huzurun büyüğü fıskırır ki, ansızın bir sızı duyarsın yüreğinde, dünyanın uzak, kutsal bir köşesinde akıtacağın gözyaşlarıyla günah ve kirlerinden arınmayı, orada kalıp bir daha dönmeme-yi dilersin. Sayısız sanatçı, nostalji duygularını esenlik dolu resimlerde dile getirmiştir. Ludwig Richter'in fırçasından çıkmış sevimli küçük bir çocuk resmi, Piza fresklerinin söylediği aynı ezgiyi söyler. Neden Tiziano, gerçeğin ve somutun dostu olan bu sanatçı, aydınlık ve somut resimlerinden pek çoğunun arka planına uzakların o alabildiğine tatlı mavisini yerleştirmiştir? Koyu mavi, bu sıcak renk salt bir fırça vuruşuyla oturtulmuştur resme, uzaktaki dağları mı, yoksa sınırsız bir uzamı mı anlattığı bilinmez. Tiziano, bu gerçekçi ressamın kendisi de bilmemiştir bunu, sanat tarihçilerinin söylediği gibi, renk armonisini düşünerek böyle bir yola başvurmuş da değildir. Tiziano gibi şen ve mutlu bir insanın bile ruhunda gizlice yaşamını sürdüren o dindirilmez özleme ödenmiş bir haraştır bu daha çok. Bana öyle gelmiştir ki, her dönemde sanat, içimizdeki Tanrısala karşı duyulan suskun özlemin sesini duyurduğu bir dil olmuştur.

Bunu daha olgun, daha güzel ama daha bir çocuksu açığa vurmuş biri varsa, o da Aziz Francesco'dur. Bu azizi tümüyle ancak o günlerde anlayabilmişim. Bütün dünyayı, bitkileri, yıldızları, ayı, güneşi, hayvanları, rüzgârları ve suları Tanrı sevgisinin kapsamı içine çekip alan Assisili Aziz Francesco, Ortaçağ'ı hızla atlayıp geçmiş, Dante'yi bile geride bırakarak zamanla sınırlı olmayan insanlığın dilini keşfetmiştir. Tüm doğa güçlerine ve olaylarına sevgili kardeşleri gözüyle bakmış, ilerlemiş yaşında hekimler onu alnını akkor halindeki demirle dağlamaya mahkûm ettiklerinde, işkence gören ağır hastanın korkuları içinde bile dehşet verici demire "sevgili kardeşi" olarak, "ateş" olarak kucak açmıştır.

Bundan böyle doğaya kişisel bir sevgiyle bağlanmam, bir dost, yabancı bir dil konuşan yol arkadaşı olarak ona kulak vermem hüznümü gidermedi ama onu yüceltip arındırdı. Eskisinden de iyi işitir, daha iyi görür duruma getirdi beni. İnce nüans ve ayrımları algılamayı öğreniyor, yaşamın nabzını daha yakından ve daha açık seçik duyabilmek için can atıyor, gün gelip onu anlayabilmeyi, yaratacağım sanat yapıtlarında onu dile getirecek güce kavuşmayı özlüyordum. Böylece ona başkalarının da yaklaşmasını, cana can katan serinliklerinin, arınmalarının ve çocukluklarının pınarlarında eskisinden daha olgun bir anlayışla dolaşmalarını sağlayabilecektim. Şimdilik bir özlemde bu, bir düştü, ileride gerçekleşebilir miydi, bilmiyordum. Bu yüzden, yakın çevremde görebildiğim her nesneyi sevgiyle kucaklıyor, hiçbir şeye umursamazlıkla ya da küçümseyerek yaklaşmamaya kendimi alıştıırıyordum.

Karanlıklara gömülmüş yaşamım üzerinde böyle bir tutumun nasıl yenileştirici ve yatıştırıcı bir etki yaptığını anlatamam! Suskun, sürekli, tutkusuz bir sevgiden daha soylu, insanı daha mutlu kılan başka bir şey bilmiyorum yeryüzünde. Ve bu sözlerimi okuyanlardan birkaçının ya da sadece iki, olmazsa bir kişinin benim özendirici sözlerime uyup bu saf ve mutlu sevgiyi öğrenmeye çalışması kadar canıgönülden istediğim başka bir şey yoktur. Kimilerinde doğuştan vardır bu sevgi, ömür boyu onu yaşar dururlar da farkına varmazlar, Tanrı'nın sevgili kullarıdır böyleleri, insanlar arasında temiz yürekli kişilerdir, çocuklardır. Bazıları da çektikleri binbir çileden sonra öğrenmiştir bu sevgiyi. Sakat ve sefil kimseler arasında gözleri bir üstünlük ifadesiyle sessiz ve ısl ısl parıldayarak size bakanlarla hiç karşılaşmadınız mı? Bana kulak vermek, benim kırık dökük sözcüklerimi dinlemek istemezseniz, bunlara gidin; bunlar öyle kimselerdir ki, hırstan arınmış

sevgileri acıları yenmiş, onları bir yücelikle donatmıştır.

Bazı zavallı çilekeşlerde görüp önünde saygıyla eğildiğim bu mükemmellik, şimdi bile acınacak derecede uzak benden. Ne var ki, bugüne kadar beni ona ulaştıracak yolda yürüdüğüm inancını, içime su serpen bu inancı yitirdiğim seyrek görülmüştür.

Sözünü ettiğim yolda sürekli ilerlediğimi de söyleyemem doğrusu. Yolda karşıma çıkan banklara çöküp oturdum sık sık, bazı uğursuz dolambaçlı yollara saptıktan da geri kalmadım. İçimde bencil ve güçlü iki tutku, gerçek sevgiyle boğuştı hep. İçkicinin biriydim, ayrıca insandan kaçan yabani biri. Gerçi şarap tüketiminde hayli kısıntıya gitmiştim ama, insanın yüzüne gülüp yaltaklanan o tanrı birkaç haftada bir beni kandırıyor, kendimi tutup kollarına atmaya razı ediyordu. Ne var ki, içip içip de sokakta sızıp kaldığım ya da daha meyhanede buna benzer çirkin durumlara düştüğüm hiç olmadı gibi bir şey çünkü şarap beni seviyordu, beni ayartıp kendi ruhunun benimkiyle yürekten bir ikili söyleşiye koyulacağı yere kadar götürüyordu ancak. Ama böyle de olsa her içki âleminin ardından vicdan azabı yapıştı yakama. Ne çare ki, şarabı sevmekten bir türlü vazgeçemiyordum; ne de olsa bu içkiye karşı babamdan kalıtım yoluyla geçmiş güçlü bir eğilim yaşıyordu içimde. Yıllar yılı bu kalıtımsal mirası titizlik ve sadakatle besleyip korumuş, büsbütün kendime mal etmiştim. Dolayısıyla kendi kendimin yardımına koşup içgüdüleriyle vicdan arasında yarı ciddi, yarı şaka bir sözleşme imzaladım. Assisili Aziz'in övgüsünün içine "sevgili kardeşim şarap"ı da dahil ettim.

6

Öbür tutkum daha kötüydü bundan. İnsanlarla görüşüp konuşmaktan pek zevk almıyor, bir münzevi yaşamı sürüyor, başkalarına hep alay ve küçümsemeyle bakıyordum. Yeni yaşamımın başında bunu kendime hiç dert ettiğim yoktu. İnsanları insanlara bırakmayı, içimdeki tüm sevecenliği, özveriyi ve ilgiyi yalnızca doğanın suskun yaşamına adamayı uygun buluyordum. Öte yandan doğa şimdilik içimde kendisinden başka şeye yer bırakmıyordu.

Gece yatağa uzandığımda, ansızın bir tepe geliyor-du aklıma, bir orman kenarı ya da epeydir ziyaretine gitmediğim güzelim bir ağaç. O anda ağacın rüzgârda diki-lip durduğunu düşünüyordum, düşler kurduğunu, belki de uyukladığını, inilmediğini ve dallarını oynattığını. Ne haldeydi ağaç şimdi, merak ediyordum. Evden çıkıp gidiyor, ağacı buluyor, onun gecenin içinde belli belirsiz bir karaltı halinde durduğunu görüyor, hayranlık dolu bir sevecenlikle ona bakıyor, onun silik siluetini içimde taşıyarak dönüp eve geliyordum.

Benim bu yaptığıma gülüyorsunuzdur. Belki de he-definden sapmış bir sevgiydi bu; ancak boşa harcandığı söylenemezdi. İyi ama, insan sevgisine götüren yolu nasıl bulacaktım?

Eh, ilk adım atılsın yeter ki, gerisi kendiliğinden gelir. Yaratmayı düşündüğüm büyük sanat yapıtının düşüncesi giderek bana yaklaşıyor, giderek daha da büyük bir olasılık kazanarak gözlerimin önünde süzülüyordu. Doğaya olan sevgim, günün birinde benim bir yazar olarak ormanların ve ırmakların dilini konuşmamı sağlarsa, kimin için olacaktı bu? Benim doğada sevdiğim nesnelerin yanı sıra en başta insanlar için, sevgide kendilerine bir yol gösterici, bir öğretmen olmayı istediğim insanlar için değil mi! Oysa bu insanlara karşı kaba, alaycı ve sevgisiz davranıyordum. Varlığımdaki çelişkiyi duyumsuyor, insanlara karşı içimdeki hoyrat yabancılıkla savaşım onları da kardeş gibi kucaklamam gerektiğini seziyordum. Bu ise güç bir işti, yalnızlığım ve başımdan geçenler, özellikle bu noktada beni katı yürekli ve hain biri yapmıştı.

Evde ve meyhanede insanlara pek katı davranmamak, sokakta rastlayacağım birini güler yüzle başımı eğip selamlamak için ne kadar çaba harcarsam harcayayım, para etmiyordu. Açıkça belliydi ki, insanlarla ilişkimin düpedüz canına okumuştum çünkü dostluk girişimlerim kuşku ve soğuklukla karşılanıyor ya da alay olarak algılanıyordu. İşin en kötüsü, o aydın profesörün, bildik tanıdık bu tek kişinin evine neredeyse bir yıldır uğramaktan kaçınmış olmamdı. Özellikle bu evin kapısını yeniden çalmam, bir yol bulup oradaki dostluk ve ahbablıklara ayak uydurmam gerektiğini görüyordum.

İşte bu noktada alay konusu yapılmış kendi insanlığım hayli yardım etti bana. Söz konusu evin aklıma gelmesiyle, Elisabeth'in gözlerimin önünde canlanması bir olmuştu, Segantini'nin bulutu önünde dikilmiş dururken olduğu gibi güzeldi Elisabeth. İçimdeki özlem ve hüzünde onun ne çok payı olduğunu ansızın fark etmiştim. Ve ilk kez bir kadınla evlenmeyi ciddi ciddi düşünmeye başladım. O güne kadar bir evlilik için gerekli ko-

şullardan tümüyle yoksun olduğuma öylesine inanmış-
tım ki, acı bir ironiyle kaderime razı olup boyun eğmiş-
tim. Bir yazardım, göçebe, içkici, başına buyruk biriy-
dim! Ama artık yazgımın benden ne istediğini bildiğimi
sanıyordum: Yazgım, karşıma bir aşk evliliği çıkarıyor, bu
yoldan benimle insanların dünyası arasında köprü kur-
mayı amaçlıyordu. Her şey öylesine çekici ve güven ve-
riciydi ki! Elisabeth'in bana ilgi duyduğunu hissedip gör-
müştüm; ayrıca duyarlı ve soylu bir kişiliği olduğunu da.
San Clemente hakkında kendisiyle konuşurken, sonra da
Segantini'nin tablosunun önünde güzelliğinin nasıl bir
dirimsellik kazandığını düşündüm. Bana gelince; yıllar
yılı sanat ve doğayla ilgilenmiş, zengin bir hazinenin içim-
de birikmesini sağlamıştım; ona dört bir yanda uyukla-
yan güzelliği görmesini öğretecektim, böylece çevresinin
güzel ve hakiki olanla kuşatılmasını, yüzünün ve ruhu-
nun tüm bulanıklığından sıyrılarak yeteneklerinin çiçek
çiçek açılmasını sağlayacaktım. Ne tuhaf, ansızın değiş-
memdeki komikliği asla sezdiğim yoktu. Ben yalnızlıkla-
rın insanı, ben antika adam akşamdan sabaha aşk ateşiyle
yanan züppenin biri olup çıkmıştım, evlenmenin ve
bir ev açmanın mutluluğunu düşünüyordum sürekli.

Durmayıp o konuksever evin kapısını çaldım, evde-
kiler güler yüzlü sitemlerle karşıladı beni. İleride de pek
çok kez uğradım aynı yere. Sonunda Elisabeth'e yeniden
rastladım. Tanrım, ne kadar da güzeldi! Kendisini sevgi-
lim olarak hayalimde canlandırdığım gibiydi tıpkı; güzel
ve mutlu. Tam bir saat onun neşe saçan güzelliğinin haz-
zını yaşadım. Beni nazikçe karşıladı, hatta candan bir
tavırla, beni mutlu kılan senlibenli bir dostlukla.

Göldeki, kayıktaki akşam hatıranızda mı hâlâ? Kırmızı
kâğıt fenerli, müzikli akşam, benim o akşam henüz ya-
şama gözlerini açmadan soluksuz kalan aşk ilanım? Sev-
dalanmış bir delikanlının acıklı ve gülünç öyküsüydü bu.

Sevdalanmış erkek Peter Camenzind'in öyküsü ise ondan daha gülünç, daha acıklıydı.

Laf arasında Elisabeth'in kısa bir süre önce nişanlandığını öğrenmiştim. Kutladım kendisini, onu sonradan almaya gelen nişanlısıyla tanıştım ve nişanlısını da kutladım. Bütün akşam iyilik saçan ve babacan bir gülümsemeyi rahatsızlık duyarak bir maske gibi taşıdım yüzümde. Evden ayrıldıktan sonra ne ormana seğirttim ne de meyhaneye; odamda yatağın üzerinde oturup lambaya diktim gözlerimi, şaşkın ve işlediği bir kabahatten dolayı cezalandırılmış; pis bir koku çıkararak sönene kadar da lambaya bakıp durdum. Sonunda kendime geldim yeniden. Bir kez daha acı ve umutsuzluk kara kanatlarıyla üzerime çöktü; küçülmüş, güçsüz, kırılıp dökülmüş bir halde yatağa uzandım, bir çocuk gibi hıçkırarak ağlamaya koyuldum.

Sırt çantamı hazırladım ardından; sabah olunca da istasyona gidip evin yolunu tuttum. Bir özlem vardı içimde, Sennalpstock'a tırmanacak, çocukluk günlerimi anımsayacak, babamın hâlâ hayatta olup olmadığına bakacaktım.

Birbirimize yabancılaşmıştık babamla. Saçı sakalı iyice ağarmış, beli biraz bükülmüştü, süklüm püklüm bir hali vardı. Bana yumuşaklıkla, çekinerek davrandı, hiçbir şey sormadı, yatağını bana verecek oldu; ziyaretim onu şaşırtmış, ne yapacağını, ne edeceğini bilemez duruma getirmişti. Ev duruyordu ama otlakları ve sığırları satmıştı babam, az bir emekli maaşı alıyor, sağda solda hafif bir iş olduğunda birazcık çalışıyordu, o kadar.

Bir ara beni evde yalnız bırakıp çıktı; ben de ölmeden önce annemin yatağının durduğu köşeye yaklaştım, geçmiş durgun ve geniş bir ırmak gibi akıp gitti gözlerimin önünden. Artık genç sayılmazdım, yılların rüzgâr gibi geçtiğini, bir gün benim de saçımın sakalımın ağarıp

belimin bükülerek bücür bir adamcağıza dönüşeceğimi, sonunda yatağa düşüp buruk acılar içinde ölümü tadacağımı düşündüm. Çocukluğumu yaşadığım, Latince öğrendiğim ve annemin ölümüne tanık olduğum neredeyse hiç değişmemiş, yoksul ve eski odada kafamda beliren bu düşüncelerde huzur verici bir doğallık saklıydı. Bir şükran duygusuyla ilk gençliğimin zenginlik dolu yıllarını anımsadım, Lorenzo de'Medici'nin Floransa'da öğrendiğim bir şiiri geldi aklıma:

*"Quant'è bella giovinezza,
Ma si fugge tuttavia.
Chi vuol esser lieto, sia:
Di doman non c'è certezza."*¹

İtalya'ya, tarihe ve düşüncelerin engin ülkesine ilişkin anılarımı doğup büyüdüğüm kasabadaki bu eski odaya taşıyıp getirmem şaşırtmıştı beni.

Babamın eline birkaç kuruş tutuşturdum. Akşam olunca da meyhanenin yolunu tuttuk; her şey eskisi gibiydi; değişen tek şey, içtiğimiz şarabın parasını benim ödeyecek olmamdı; ayrıca babam Stern şarabından ve şampanyadan söz açtığında, beni tanık gösteriyor, artık benim kadar da içki kaldıramıyordu. Bir ara kırık testideki şarabı kel kafasına boca ettiğim ihtiyar köylünün ne olduğunu sordum. Şakacılıkta üstüne yoktu adamın ama çoktan bu dünyadan göçüp gitmiş, şaklabanlıklarını anımsayan kalmamıştı. Vaud şarabı içtim meyhanede, söyleşileri dinledim, ben de lafa karıştım, anlattım biraz. Derken babamla evin yolunu tuttuk; mehtap vardı; babam, kafası dumanlı, meyhaneden çıktıktan sonra da el-

1. (İt.) "Ne kadar güzel gençlik / Ama hemen kaçıveriyor / Mutlu ve huzurlu olmak isteyen öyle olsun / Yarın ne olacağı bilinmez."

lerini kollarını oynatarak sürdürdü konuşmasını; kendimi o zamana kadar hiç bilmediğim bir tuhaf büyüğü hava içinde buldum: Geride kalmış yıllara ilişkin anılar üşüştü belleğime, dayım Konrad'ın, Rösi Girtanner'ın, annemin, Richard'ın ve Aglietti'nin hayali gözlerimin önünde belirdi, bir resimli kitabı karıştırır gibi tek tek seyrettim hepsini; öyle bir kitap ki, içlerindeki nesnelerin güzelliğı ve uyumu karşısında şaşır kalıyordu insan, oysa gerçekte bu güzellik ve uyumun yarısı bile yoktu söz konusu nesnelerde. Bütün bunlar nasıl da önümden çığıl çığıl akıp gitmiş, geçmişe karışmış, neredeyse unutulmuştu. Öyleyken belirgin ve temiz çizgilerle içime nakşedilmiş duruyordu hepsi: Ömrümün yarısı, benden habersiz, belleğimde saklanıp korunmuştu.

Eve döndük; konuşması geç vakit sona eren babam sonunda uykuya dalmıştı ki, aklım Elisabeth'e gitti yeniden. Daha dün profesörün evinde selamlaşmıştık kendisiyle, daha dün ona hayranlık duymaktan kendimi alamamış, nişanlısına mutluluklar dilemiştim. Düünden bu yana dünya kadar zaman geçmişti sanki. Ansızın bir acı baş kaldırdı içimde, ürkütölmüş anıların seline karıştı, kırık dökük bir kulübeye yüklenen fön rüzgârı gibi benim bencil ve gereğince gözetilip korunamamış kalbimi sarsıp silkmeye başladı. Evde kalamadım daha fazla. Alçacık pencereden atladım aşağı, küçük bahçeden geçip göl kıyısına inerek bakımsız sandalımızı suya indirdim, ağır ağır kürek çekip gölün üzerine inmiş soluk gecenin koynunda ilerlemeye başladım. Çevredeki gümüşsü sislerle kuşatılmış dağlar ve tepeler görkemle susuyordu. Dolunay vardı; ay, mavimsi gecede sarkıyordu gökyüzünden ve Schwarzenstock'un tepesi adeta aya dokunuyordu. Sessizlik öylesine büyüktü ki, uzaktaki Sennalpstock çağlayanının hafif uğultusunu işitebiliyordum. Doğup büyüdüğüm bu yerlerin ve ilk gençlik yıllarımın

görüntüleri soluk kanatlarıyla bana dokunuyor, küçük tekneye üşüşüyor, ellerini uzatıp acılı ve anlaşılmaz jestlerle bana yakarıyorlardı.

Yaşamım ne anlam taşımıştı, bunca sevinç ve acının üzerimden geçip gitmesinin hikmeti neydi? Şimdiye kadar içimde hissettiğim, hâlâ da hissetmekte olduğum hakikate ve güzelliğe karşı bu susamışlığım nedendi? Ne diye o şuh ve dilber kadınlar uğruna inatla, gözyaşları akıtarak sevdalar ve acılar çekmiştim? Niçin bugün de başım hazin bir sevgi uğruna yine utanç ve gözyaşlarıyla eğilmişti? Madem yalnızlıklar içinde pek sevilmeden yaşayıp gitmek alnıma yazılmıştı, o işine akıl ermez Tanrı, sevginin yakıp kavurucu özlemini ne diye yüreğime yerleştirmişti sanki?

Kayığın burnunda sular boğuk sesler çıkarıyor, gümüşten damlalar halinde küreklenden dökülüyordu. Dört yanımı dağlar sarmıştı, uçurumlardaki sisler üzerinde ayın serin ışığı geziniyordu, elimi uzatsam tutulacak kadar yakın ve suskundu. Gençlik yıllarımdan hayalleri seslerini çıkarmadan çevremde dikilmiş duruyor, derin gözlerinin sessiz ve soran bakışlarıyla bana bakıyorlardı. Aralarında güzel Elisabeth de varmış gibi geldi bana; sanki elimi çabuk tutsam, beni sevecek ve benim olacaktı.

Bir ara, gölün soluk sularına sessiz sedasız gömülüp gitsem ve kimse çıkıp beni arayıp sormasa diye geçirdim içimden. Köhne kayığın su aldığı fark eder etmez, yine de küreklere asılmadan duramadım. Ansızın bir üşümedir almıştı beni, kendimi bir an önce eve, yatağıma atmak istiyordum. Evde yorgun argın uzandım yatağa, yaşamım üzerine düşüncelere daldım, bende neyin eksik olduğunu, daha mutlu ve daha derinliğine yaşamak, kendimi varlığın özüne yakın hissetmek için neyin gerektiğini bulup çıkarmaya çalıştım. Tüm iyiliklerin ve kıvançların özünde sevginin yattığını, Elisabeth uğrunda

çektiğim acının henüz tazeliğine aldırmayıp insanları ciddi olarak sevmeye koyulmam gerektiğini biliyordum. Ama nasıl yapacaktım bunu? Ve kimi sevecektim?

Birden babam geldi aklıma, şimdiye kadar onu asla gereği gibi sevmediğimin ilk kez farkına vardım. Çocukken yaşamı zehir etmişim ona, büyüyünce de yanında kalmayarak çekip gitmişim. Annemin ölümünden sonra da onu yalnız bırakmış, sık sık ona kızıp içermiş, en sonunda da onu neredeyse büsbütün unutmuştum. Babamı ölüm döşeginde yatarken gözlerimin önünde canlandırmaktan alıkoyamadım kendimi; ben de bir yalnızlık ve öksüzlük içinde yatağın başucunda dikiliyor, babamın bana hep yabancı kalmış, sevgisini kazanmak için en ufak bir çaba göstermediğim ruhunun bedeninden çıkıp gittiğini görüyordum.

Böylece güzel ve büyüleyici bir sevgili değil de, iyice yaşlanmış kaba bir ayyaş üzerinde sevmenin çetin ve tatlı sanatını talim etmeye koyuldum. Artık babama kaba cevaplar vermeyerek elden geldiği kadar kendisiyle ilgilenip ona çeşitli almanaklardan öyküler okuyor, Fransa ve İtalya bağlarında yetişen üzümlerden söz açıyor, buralarda içilen şarapları anlatıyordum. Görmekte olduğu birazcık işi üstlenmeyi istemiyordum çünkü bunu yaptığım da babamın iyiden iyiye çökeceğini biliyordum. Akşam içkisini meyhanede değil de benimle evde içmeye alıştıramamıştım kendisini. Birkaç akşam denedik bunu. Ben şarap ve puro alıp geldim, yaşlı adamcağızın evde sıkılmamasına çalıştım. Dördüncü ya da beşinci akşam durgun ve aksi bir hali vardı, neyi olduğunu sorduğumda, bana yakınlıkla şöyle dedi: “Galiba artık babanı bırakmayacaksın meyhaneye gitsin.”

“Ne münasebet,” dedim, “sen babamsın, ben de senin oğlun; bu konuda karar vermek sana düşer, bana değil.”

Gözlerini kırpıştırıp yoklayarak bana baktı, ardın-

dan keyifli keyifli şapkasını aldı, birlikte meyhanenin yolunu tuttuk.

Her ne kadar ağzını açıp bir şey söylemiyorsa da, uzun süre bir arada kalmamızı istemediği açıkça görülüyordu. Öte yandan içimden bir dürtü kasabadan ayrılıp yabancı bir yerde çelişik durumumun düzelmesini beklemeye itiyordu beni. "Ne diyorsun, bu günlerde yola çıksam mı?" diye sordum babama.

Babam kafasını kaşıdı, eski genişliğini yitirmiş omuzlarını silkti; kurnazca, ihtiyatı elden bırakmayarak, "Sen bilirsin!" dedi. Kasabadan ayrılmadan önce konu komşudan birkaçını dolaştım, manastırdaki rahipleri ziyaret ettim, ben yokken babama göz kulak olmaları için ricada bulundum kendilerine. Ayrıca güzel bir günü fırsat bilip Sennalpstock Tepesi'ne tırmandım. Tepedeki yuvarlak geniş düzlükten dört bir taraftaki dağlarla yeşil vadileri, ıslıl ıslıl suları ve uzak kentlerin üzerindeki sis ve buğuyu kuşbakışı görebiliyordum. Bütün bunlar çocukluğumda yüreğimi güçlü bir özlemle doldurmuştu; derken doğup büyüdüğüm yerden ayrılmış, o güzelim uçsuz bucaksız dünyayı fethetmeye çıkmıştım. İşte şimdi yine ayaklarımın altında serilmiş yatıyordu bu dünya, yine bir zaman ki gibi alabildiğine güzel ve yabancıydı. Bir kez daha bu dünyanın içine dalmaya, bir kez daha mutluluklar ülkesini aramaya hazırdım.

Çoktan kararımı vermiştim, araştırma ve incelemelerim için bir ara Assisi'ye gidecek, uzunca bir süre orada kalacaktım. Kasabadan çıktıktan sonra Basel'e döndüm ilkin, yeni satın aldığım bir-iki şeyle evdeki birkaç parça eşyayı bavula yerleştirip önden yolladım Perugia'ya. Floransa'ya kadar trenle gittim, oradan yayan yola koyulup yavaş yavaş, zevkini çıkara çıkara güneye doğru ilerledim. Güneyin insanlarıyla dostça düşüp kalkmak için beceri sahibi olmaya gerek yoktur; buradaki insanların

yaşamı hep yüzeysel bir seyir izler ve öylesine sade, özgür ve saftır ki, gittiğiniz her kentte rahatlıkla dostluk kurabileceğiniz yığınla insan bulursunuz. Kendimi yine esenlik içinde, adeta kendi yurdunda hissediyordum ve ileride Basel'e döndüğüm zaman, insan yaşamının sıcak yakınlığını eskisi gibi sosyete mensupları içinde değil, halktan basit kişiler arasında aramayı kafama koydum.

Perugia'da ve Assisi'de tarih konusundaki çalışmalarımdan yeniden canlılık kazandı, ilginç gelmeye başladı bana. Buralardaki günlük yaşam da haz vericiydi, benim yaralar almış benliğim giderek tekrar sağlığına kavuştu, yaşamla aramda yeni köprüler kuruldu. Assisi'de oturduğum evin konuşkan ve dindar bir manav olan sahibesi, Santo üzerindeki birkaç söyleşimize dayanarak benimle içten bir dostluk kurdu ve çevrede dini bütün bir Katolik olarak tanınmamı sağladı. Her ne kadar böyle bir şeyi hak etmemişsem de, söz konusu onurlandırıcı durum, buradaki insanlarla daha da senlibenli görüşüp konuşabilmek gibi bir avantaj sağladı bana, yabancılara karşı beslenen dinsizlik kuşkusundan beni korudu. Ev sahibemin adı Annunziata Nardini'ydi, otuz dört yaşında, dul, aşırı derecede şişman, kibar bir kadındı. Pazarları sırtına geçirdiği renk cümbüşü içindeki dallı çiçekli giysisiyle öyle bir görünümü vardı ki, sanki bu tatil günü onun şahsında somut olarak açığa vuruyordu kendini. Pazarları boynuna küpelerden ayrı bir de altın zincir takıyor, zincirin ucunda bir dizi altın kaplama madalyon şingirtılı sesler çıkarıp ıslıl ıslıl parılıyordu. Ve yine pazar günleri yanında taşıması hayli zahmetli gümüş kaplama ağır bir dua kitabı, ayrıca ustalıkla kullandığı, zinciri gümüşten bir tespih taşıyordu. Pazar günleri kilisede katıldığı iki ayın arasında kameriyede oturup kendisini hayranlıkla dinleyen kadın komşularına, yanlarında bulunmayan tanıdıklarının günahlarını sayıp dökerken, dindarlık ta-

şan yuvarlak yüzünde Tanrı'yla uzlaşmış bir ruhun duygulandırıcı ifadesi okunurdu.

Kentte asıl adımı bir türlü dilleri dönüp söyleyemediklerinden, kısaca Signor Pietro deyip çıktılar bana. O eşî bulunmaz güzellikteki akşamlarda küçücük kameriyede birlikte oturuyorduk Signora Nardini'yle, yanımızda komşular, çocuklar ve kediler. Bazen de Signora Nardini'nin dükkânında oturuyorduk; meyvelerin, sebze sepetlerinin, kutu kutu bitki tohumlarının, yukarılardan sarkan tütsülenmiş sosislerin ortasında. Birbirimize başımızdan geçen olayları anlatıyor, o yılki hasat durumunu konuşuyor, arada bir puro tütürüyor ya da birer dilim kavun dişliyorduk. Ben Aziz Francesco'dan, Porziuncola' nın tarihinden, azizlere adanmış kiliselerden, Azize Chiara'dan ve Fransisken tarikatının ilk rahiplerinden söz ediyordum. Ciddi ciddi kulak verip anlattıklarımı dinliyor, bana binlerce küçük soru yöneltiyor, azizlere övgüler döşeniyorlardı. Derken sıra yakın zamanlarda olup bitmiş sansasyonel olaylara geliyor, bunların arasında haydutluk hikâyeleri ve politika alanındaki çekişmeler en çok sevilen konuları oluşturuyordu. Aramızda kediler, çocuklar ve köpekçikler oynuyor, bazen de birbirleriyle boğuşuyorlardı. Dini bütün bir Katolik olarak çevrede yaptığım ünü korumak istediğim ve ayrıca içimden öyle geldiği için, azizlerin yaşamından söz eden kitabımı karıştırıyor, manevi haz sağlayan duygulandırıcı menkıbeleri arayıp buluyordum. Diğer birkaç kitapla birlikte Arnold'un *Leben der Altväter und anderer gottseliger Personen*¹ adındaki kitabını da yanımda getirmiş olmama seviniyordum doğrusu. Kitaptaki saf ve içtenlikli öyküleri ufak tefek değişikliklerle halkın konuştuğu İtalyan-

1. (Alm.) Patriklerin ve Diğer Cennetmekân Kişilerin Yaşamı.

ca'ya çevirip anlatıyordum. Kameriyenin önünden geçenler kısa süre duruyor, konuşulanlara kulak kabartıp kendileri de birkaç laf ediyor, böylece kameriyedekilerin çoğu zaman bir akşamda üç-dört kez başkalarıyla yer değiştirdiği oluyordu. Ama Signora Nardini'yle ben hep yerimizi koruyor ve topluluktan hiç uzak kalmıyorduk. Kırmızı şarapla dolu şişeyi yanı başımdan eksik etmiyor, içtiğim şarabın çokluğu kendi yağıyla kavrulan bu yoksul insanlarda bana karşı bir saygınlık duygusu uyandırıyor-du. Komşu evlerde oturan çekingen kızlar da giderek daha bir sokulgan davranmaya başlamışlardı; eşikte diki-lip konuşmalara katılıyor, çiziktirdiğim resimleri arma-ğan olarak almakta sakınca görmeyip benim bir aziz ol-duğuma inanıyorlardı çünkü ne onları tedirgin edecek sırnaşık şakalar yapmaya kalkıyor ne de genel olarak gü-venlerini kazanmaya can atan biri gibi davranıyordum. İçlerinden birkaçının iri iri gözleri vardı, Perugino'nun tablolarından çıkıp gelmiş düşsü güzellikte kızlardı ade-ta. Hepsinden de hoşlanıyordum, bu saf maskaraların aramızda bulunuşu, ruhumu kıvançla dolduruyordu; ne var ki, hiçbirine gönlümü kaptırdığımı da söyleyemem çünkü birbirine alabildiğine benzerlik gösteren güzellik-leri bana hep soydan gelen bir özellik gibi görünüyor, bunu asla kişisel bir üstünlük olarak benimseyemiyor-dum. Toplantılara sık sık Matteo Spinelli de katılıyor-du; fırıncının oğlu olan Spinelli, cin gibi bitirim bir deli-kanlıydı. Bir sürü hayvanın taklidini yapabiliyordu. Kentte olup biten skandallardan haberi vardı. Bu arsız ve açığözü oğlanın çevirdiği dolapların haddi hesabı yoktu. Ben menkıbeler anlatırken, eşi görülmemiş bir dindarlık ve huşu havası içinde kulak verip dinliyor ama sonradan saf saf hınzırca sorular yöneltip benzetmelere başvura-rak ve çeşitli varsayımlar öne sürerek azizleri alaya alı-yordu. Bu davranışıyla Signora Nardini'nin dehşete ka-

pılmasına yol açıyor, dinleyicilerin büyük çoğunluğunun ise açıkça hayranlığını kazanıyordu.

Signora Nardini'yle sık sık yalnız kaldığımız oluyordu. Nardini'nin manevi haz veren konuşmalarını dinliyor, onun çok sayıdaki zaafına tanık olmak, kutsal hiçbir yanı bulunmayan bir kıvançla dolduruyordu içimi. Konu komşusunun hiçbir kusurlu yanı yoktu ki, Signora Nardini'nin gözünden kaçsın. Kılı kırk yarararak ölçüp biçiyor, onların Cehennem'de gidecekleri yeri peşinen yüzlerine karşı söylüyordu. Ne var ki beni sevgiyle bağrına basmıştı; başından geçen en küçük olayı, ayrıca gözlemlerini hiç çekinmeden açık yüreklilikle ve ayrıntılı bir şekilde anlatıyordu. En ufak bir şey satın almayagöreyim, hemen kaç para ödediğimi soruyor, yaptığım alışverişlerde aldatılmamama dikkat ediyordu. Bana azizlerin yaşamöykülerini anlattırıp dinliyor, kendisi de karşılığında manavlığın sırlarından söz ediyor, beni meyve almanın, sebze ticaretinin ve mutfağın gizleriyle tanıştıırıyordu. Bir akşam dükkânın köhne avlusunda oturuyorduk. Ben bir İsviçre şarkısı söylemiş, Tirollüler gibi tiz ve pes seslerle bağırıp aramızdaki çocuklarla kızları adeta büyülemiştim; zevkten çılgına dönmüştü hepsi de, kendilerine yabancı olan dilin akustiğine öykünüyor, Tirollüler gibi bağırırken gırtlığının nasıl bir aşağı bir yukarı inip çıktığını bana gösteriyorlardı. Derken oradan biri sevgiden dem vurdu. Kızlar kikirdedi bunun üzerine, Signora Nardini gözlerini döndürüp duygusallıkla göğüs geçirdi; sonunda yaşadığım aşk maceralarını anlatmam için beni sıkboğaz etmeye başladılar. Elisabeth olayına hiç değinmeyerek Aglietti'yle yaptığımız kayık gezintisinden ve açığa vurulamadan kalmış aşk ilanından söz ettim. Richard'dan başkasına tek kelime bile etmediğim gönül maceramı, güneyin taştan dar sokaklarını ve kırmızı altından bir akşamın burcu burcu koktuğu tepeleri

karşıma almış, meraklı Umbrialı dostlarıma aktarırken, tuhaf bir duygu sardı içimi. Pek de öyle üzerinde düşünmeden, eski öykülerin üslubunu kullanarak anlatıyordum ama yüreğim anlattıklarımınla beraberdi, bana kulak verenler sonunda gülecek, benimle eğlenecekler diye gene de içten içe korkuyordum.

Ne var ki, sözümü bitirdiğimde herkesin gözü duygularımı paylaşan bir hüznle bana dikilmişti.

Kızlardan biri, “Böylesine yakışıklı bir adam!” diyerek sesini yükseltti coşkuyla. “Böylesine yakışıklı bir adam ve böylesine mutsuz bir sevgi!”

Signora Nardini ise, yumuşacık tombul elini saçlarımin üzerinde sevecenlikle gezdirerek, “*Poverino!*”¹ dedi.

Kızlardan bir başkası, kocaman bir armut uzattı bana. Ama ben önce armuttan kendisinin ısırmasını istedim, beni kırmadı, armuda dişlerini geçirirken ciddi ciddi süzdü beni. Armudu öteki kızlara da ısırtmak istediğimi görünce karşı çıktı: “Olmaz, kendiniz yiyin! Ben onu size verdim, başınızdan geçen mutsuz olayı bize anlattınız çünkü.”

“Ama eminim ileride bir başkasını seveceksiniz,” dedi bağcılıkla uğraşan esmer yüzlü biri.

“Hayır,” diye cevapladım.

“Yani hâlâ o rezil Erminia’yı mı seviyorsunuz?”

“Artık Aziz Francesco’yu seviyorum ben,” dedim. “Bana insanları sevgiyle kucaklamasını öğretti çünkü; sizi, Perugia’dakileri, ayrıca buradaki bütün çocukları, hatta Erminia’nın sevdiği adamı.”

İyi kalpli Signora Nardini’nin, yanında kalıp kendisiyle evlenmemi istediğini, bu istekle yanıp tutuştuğunu öğrenince, işler karıştı biraz, kentte sürdürdüğüm cen-

1. (İt.) Zavallı.

netsi yaşam için tehlike çanları çalmaya başladı. Signora Nardini'yle aramızda geçen küçük olay beni kurnaz bir diplomat yapıp çıkmıştı çünkü aradaki uyumu bozmadan, rahat ve huzur verici dostluğu elden çıkarmadan bu gibi düşleri yıkıp atmak kolay değildi. Öte yandan dönüş zamanı da gelip çatmıştı. İlerideki yazarlık düşüm olmasa, cebimdeki para da suyunu çekmese, bir yere gitmez, Signora Nardini'nin yanında kalırdım. Kim bilir, en başta param suyunu çektiği için Signora Nardini'yle evlenirdim belki. Ama hayır, beni kalmaktan alıkoyan, Elisabeth'e olan sevgimin gönlümde açtığı yaranın henüz kabuk bağlamaması ve Elisabeth'i yeniden görmek için duyduğum özlemdi.

Tombul bir dul olan Signora Nardini, beklenenin tersine, kaçınılmaz yazgıya pek mırın kırın etmeden boyun eğdi ve uğradığı hayal kırıklığının acısını benden çıkarmaya kalkmadı. Ayrılmamız belki de ondan çok bana zor gelmişti. Geride bıraktıklarım, kendi yurdumdan ayrılırken bıraktığımdan daha çoktu. Bir yerden ayrılıp giderken elim hiç bu kadar candan ve bu kadar çok kişi tarafından sıkılmamıştı. Uğurlamaya gelenler meyveler verdiler bana, şarap, nefis *schnaps*'lar, ekmek ve sosis verip beni arabaya bindirdiler. Gitmemi kayıtsızlıkla karşılamayan dost kişilerden ayrılmanın alışılmadık duygusunu yaşıyordum. Signora Annunziata Nardini veda sırasında beni her iki yanağımdan öptü, gözleri yaşla doldu.

Önceleri sevmeden sevilmenin insana olağanüstü bir haz sağlayacağını düşünmüştüm. Ama artık kendini size buyur eden ama karşılık verilemeyen sevginin eza verici bir şey olduğunu öğrenmiştim. Ama yine de bir kadının beni sevmesi, beni kocası olarak görmek istemesi, göğsümü kabartmıştı biraz.

Gurur verici bu küçük olay bile, sağlığıma kavuşma yolunda atılmış bir adımdı. Signora Nardini'nin duru-

muna üzülyordum ama beni üzen bu olayla hiç karşılaşmamış olmayı da istemezdim doğrusu. Ayrıca mutluluğun dışı yönelik isteklerin gerçekleşmesiyle pek ilgisi olmadığını da giderek daha iyi anlıyordum; sevdalanmış delikanlıların çektiği acılar ne kadar kahredici olursa olsun, hiçbir trajik yan içermiyordu. Elisabeth'e sahip olmadığım için yüreğim yanıyordu, evet. Ama yaşamımda, özgürlüğümde, çalışmamda ve düşüncelerimde hiçbir kısıtlamaya yol açmıyordu bu. Hem uzaktan eskisi gibi dilediğim kadar Elisabeth'i sevebilirdim. Aklımdan geçirdiğim bu gibi düşünceler, ondan da çok Umbria'da yaşadığım aylar içinde varlığımı saran doğal neşe, üzerimde alabildiğine şifa verici bir etki yapmıştı. Öteden beri bir gözüm gülünç ve eğlendirici şeylerdeydi hep, gelgelelim, alaycı bir tutum takınarak bunlardan duyacağım kıvancı kendime zehir etmiştim. Ama yavaş yavaş yaşamdaki mizahı sezmeye başlamıştım, yıldızım la barışmak ve yaşam sofrasındaki nefis lokmalardan birini ya da diğerini kendime çok görmemek, zamanla daha iyi üstesinden geleceğim, benim için daha kolay bir şeye dönüşmüştü adeta.

Orası öyle; insan İtalya'dan ayrılıp da evinin yolunu tuttuğunda, böyle olur hep. İlkelere ve önyargılara boş verilip hoşgörülle gülümsenir, eller pantolon ceplerine sokulur, nasıl yaşanacağını bilen açık göz biri olduğu kurntusuna kapılır insan. Bir süre güneydekilerin o rahatlık veren sıcak yaşamında yüzmüştür; bunun evde de devam edeceğini sanır. İtalya'dan her dönüşümde ben de yaşadım aynı duyguyu, o ilk seferinde ise bu duygu hepsinden belirgindi. Basel'e gelip de eski soğuk yaşamı yine öyle bayat ve hiç değişmemiş olarak karşımda bulunca, şenlikli yücelerden süklüm püklüm ve içerleyerek basamak basamak indim aşağı. Ama yine de İtalya'da elde ettiğim kazancın hepsi yitip gitmeyerek birazı çimlendi,

filizlenip boy attı ileride. O gün bu gün tekнем ister berrak ister bulanık sularда seyretsin, en azından renkli küçük bir flamayı bir direğin tepesinde pervasızlık ve güvenle dalgalandırıp durdum hep.

Başka bakımdan da görüşlerim yavaş yavaş değişmişti. Gençlik dönemini gerilerde bıraktığımı, insanın kendi yaşamına, bir yolun kısa bir parçası olarak, kendi kendine oradan oraya konup göçmesi ve sonunda ortadan kaybolup gitmesinin dünyayı fazla heyecana vermeyecek bir göçebe olarak bakmasını öğrendiği olgunluk yıllarına doğru ilerlediğimi pek fazla hayıflanmadan hissediyordum. İnsan, yaşamının amacı olarak bir şey kestirir gözüne, baş tacı ettiği bir düşün peşinden gider ama asla yeri doldurulmayacak biri saymaz kendini ve izlediği yolda sık sık mola verir, hiç vicdan rahatsızlığı duymaksızın o gün geride bırakacağı bir günlük yola senin olsun deyip otlar üzerine uzanır, ıslıkla bir ezgi oturtur dudaklarına, kafasında hiçbir art düşünceye yer vermeden güler yüzlü halin haz ve kıvancını yaşamaya bakar. Her ne kadar Zerdüş'te hiç tapındığım olmamışsa da, doğrusu o zamana kadar üstün bir insan gibi yaşamış, gerek kendimi ululamaktan gerek sıradan insanları küçümsemekten geri kalmamıştım. Giderek şunu daha iyi görüyordum ki, arada kesin sınırlar yoktu; küçük, ezilmiş ve yoksul insanlar arasında yaşam, talihin yüzlerine güldüğü seçkin insanlar arasındaki kadar renkli olmakla kalmayıp çoğu kez daha da sıcaktı, daha hile hurdasız ve daha örnek alınacak gibiydi.

Unutmadan söyleyeyim, Basel'e de tam zamanında dönmüş, bu arada evlenen Elisabeth'in evindeki ilk akşam toplantısına katılabilmiştim. Çıktığım gezinin neşesi vardı üzerimde, henüz zindeliğimi ve tenimin esmer rengini yitirmemiş, ayrıca bir yığın eğlendirici küçük anı getirmiştim yanımda. Evin güzel hanımı tenezzül buyu-

rup bana nazik bir teklifsizlikle davrandı, ben de bütün akşam sevinip durdum çünkü talihim yüzüme gülmüş ve beni geç kalmış bir evlenme önerisiyle bir zamanlar rezil olmaktan esirgemişti. İtalya'daki Signora Nardini olayına karşın hâlâ içimde kadınlara karşı hafif bir güvensizlik duyuyordum, sanki kendilerine gönüllerini kaptıran erkeklerin umutsuz acılar çekmesinden zalimce bir haz duyuyorlardı. Erkeklerin içine düşürüldüğü böyle onur kırıcı ve tatsız bir durumu hepsinden somut biçimde anlatan bir olayı bir zamanlar beş yaşındaki bir çocuğun ağzından dinlemiştim. Çocuğun gittiği anaokulundaki tuhaf ve simgesel bir âdete göre, oğlanlardan biri sopadan geçirilmesini gerektirecek büyük bir kabahat işlediğinde, küçük kızlardan altısı çağrılıyor, karşı koymaya çalışan oğlanı sıranın üzerinde sopadan geçirilebilmesi için hiç de hoş sayılmayacak bir konumda sımsıkı tutmaları isteniyordu. Bu tutma işine pek büyük bir haz ve büyük bir onur kaynağı olarak bakıldığından, her seferinde en uslu kızlardan altısı, o an için erdemlilik örneği olan altı kız bu hazzı tadabiliyordu. Beş yaşındaki oğlanın anlattığı bu tuhaf olay beni düşündürmüştü, hatta birkaç kez düşlerime girmişti; dolayısıyla böyle bir durumda insanın yüreğinde hissedeceği sıkıntıyı en azından düşlerden biliyorum.

Yazarlığıma eskiden olduğu gibi yine öyle saygıyla baktığım yoktu. Yazdıklarımın kazandığım parayla karnımı doyurup az bir şey kenara atabiliyor, ayrıca arada bir babama biraz para yollayabiliyordum. Babam gönderdiğim parayla yüzü gülerek meyhanenin yolunu tutuyor, oradakilere her telden beni öven sözler söylüyordu, hatta benim yaptığımı karşılık kendisi de benim için bir şeyler yapmayı düşünmekteydi. Gazetelere yazılar yazarak ekmeğimi kazandığımı kendisine bir ara söylemiştim. Bana bir gazetenin yazı kurulunda görevli biri ya da taşra gazetelerinin muhabirlerine benzer bir muhabir gözüyle bakıyordu. Üç kez babalığını gösterip mektuplar yollamıştı bana, ona önemli görünen ve benim için yazı konusu oluşturup bana para kazandıracağına inandığı olaylardan haberler iletmişti. Birinde bir samanlık yangınıydı bu olay, bir diğesinde iki dağ turistinın uçurma yuvarlanması, üçüncüsünde de bir muhtarlık seçiminin sonucu. Olayların grotesk bir hava taşıyan gazete üslubunda kaleme alındığı mektuplar gerçekten beni sevindirmişti çünkü bunlar, babamla aramda dostça bir ilişkinin varlığını gösteriyordu ve doğup büyüdüğüm kasabadan aldığım ilk mektuplardı. Ayrıca yazarlığımın bil-meyerek aşağılandığını görüyordum mektuplarda, bu da

yine hoşuma gidiyordu. Çünkü yayımlanmaları önem ve etki bakımından o taşra olaylarının çok gerisinde kalan bazı kitaplar üzerine aydan aya yazılar yazmaktı bütün işim.

Tam o sırada iki yeni kitap yayımlanmıştı, yazarlarını bir zamanlar eksantrik genç şairler olarak Zürih'te tanımıştım. Biri şimdi Berlin'de yaşıyor, büyük kentin kahve ve genelevlerine ilişkin pek çok kirli konudan söz ediyordu kitabında. Ötekine gelince; Münih çevresinde kendisine lüks bir yer yaptırıp inzivaya çekilmiş, nevrastenik içgözlemler ve spiritüel esinleri arasında gidip gelerek rezil ve umutsuzca bir yaşam sürüyordu. Ben de bu kitaplar üzerine yazı yazacaktım ister istemez; doğal olarak eleştirilerimde her iki yazarı da masum bir edayla alaya aldım.

Nevrastenili dostum gerçek bir hükümdar üslubuyla yazılmış aşağılama dolu bir mektupla karşılık verdi. Berlinli dostuma gelince; derginin birinde rezalet çıkardı, kitabında güttüğü ciddi niyetlerin anlaşılmadığını ileri sürdü, Zola'dan örnek verdi, benim anlayışsız eleştirimden dolayı yalnızca bana değil, kendini beğenmiş ve incelikten yoksun bulduğu İsviçrelilere genel olarak atıp tuttu. Oysa Berlinli dostumun bir ölçüde sağlıklı ve takdire değer bir edebiyat yaşamını sürdürdüğü tek yer Zürih'ti belki de.

Hiçbir zaman şovenist biri gibi davranmamıştım o zamana kadar. Gelgelelim, Berlinli dostumun söyledikleri de biraz fazla Berlince idi. Eleştirimden memnun kalmamış bu kişiye uzun bir mektup döşenerek cevap verdim, metropollerin burnu Kafdağı'ndaki modernizmine ilişkin küçümsememi pek gizlemeyip açığa vurdum.

Bu tartışma benim için yararlı olmuş, çağdaş kültür yaşamıyla ilgili görüşüm üzerinde beni bir kez daha düşünüp taşınmaya zorlamıştı. Zahmetli, uzadıkça uzayan

bir işti doğrusu, fazla sevindirici sonuçlar elde edilebilecek gibi değildi. Bu konuda harcadığım çabalara değinmeden geçersen, şimdi yazmakta olduğum küçük kitap için bir kayıp sayılmayacaktır.

Ne var ki, aynı konu üzerinde kafa yormam, gerek kendim gerek epeydir yazmayı tasarladığım o büyük yapıt üzerinde daha da enine boyuna düşünmemi sağlamıştı.

Bilindiği üzere, kaleme alacağım büyük bir yapıtta günümüz insanlarını yüce kalpli suskun doğaya yaklaştırmak ve onlara doğayı sevdirmek istiyordum. İnsanlara toprak ananın nabzını tutmayı, yaşam sürecine bir bütün olarak katılmayı, küçük kişisel yazgılarının içine tıklıp kalmayarak bizlerin Tanrı olmadığımızı ve kendi kendimizi yaratmadığımızı, tersine yeryüzünün ve evrensel bütünün parçaları olduğumuzu akıldan çıkarmamalarını öğretecektim. Ozanların şarkıları ve gece gördüğümüz düşler gibi ırmakların, denizlerin, gökyüzünde başını alıp giden bulutların, rüzgârların ve fırtınaların da bir özlemin simgeleri ve taşıyıcıları olduğunu anımsatmak istiyordum. Öyle bir özlem ki, yerle gök arasında kanatlarını açmış dolaşıyor, tüm canlıları bağrına basacak bir yurt bulmayı ve tüm canlıları ölümsüz kılmayı amaçlıyordu. Her varlığın özünde bu özlem yaşar, her varlık özü bakımından Tanrı'nın bir evladıdır ve hiç korkmadan sonsuzluğun sinesinde dinlenir. İçimizde barındırdığımız tüm kötülükler, hastalıklar ve kokuşmuşluklar da karşı karşı bu özleme ve ölüme inanır.

Doğaya gösterecekleri kardeşçe bir sevgiyle hazların ve sevinçlerin pınarlarını, yaşamın ırmaklarını nasıl ele geçireceklerini insanlara öğretmek istiyordum ayrıca; bir vaiz gibi konuşa konuşa bakmanın, gezip dolaşmaların, güzelliklerin tadına varmanın sanatını onlara kazandırmayı amaçlıyordum. Büyüleyici güçlü bir dille dağları, denizleri ve yeşil adaları sizlerle konuşturacak, sizleri ev-

lerinizin ve kentlerinizin dışında ne renkli bir yaşamın akıp gittiğini, her gün çiçek çiçek açtığını ve bir pınar gibi kaynayıp coştüğünü görmeye zorlayacaktım. Başka ülkelerdeki savaşlar, moda, dedikodu, edebiyat ve güzel sanatlar konusunda, kentlerinizin önünde taht kurup ele avuca sığmaz dirimselliğini sergileyen ilkbahardan, köprülerinizin altında akıp giden sulardan, ormanlardan, içlerinden trenlerinizin geçtiği o güzelim çayırırlardan daha çok şey bildiğiniz için utanç duymanızı sağlamaya çalışacaktım. Yalnızlıklar ve hüznler içinde yaşayan biri olarak, bu dünyada nasıl unutulmaz hazlardan örülmüş altın bir zincir bulduğumu anlatacak, belki benden daha mutlu ve neşeli kişiler sayılan sizlerin benimkinden daha büyük haz ve kıvançlarla bu dünyayı keşfetmenize çalışacaktım.

Ama her şeyden önce sevginin güzelim gizini yüreklerinize yerleştirmekti niyetim. Öyle umuyordum ki, tüm canlıları gerçek kardeşleriniz bilmenizi, gönlünüzün sevgiyle dolup taşarak acılardan ve ölümden hiç korkmamanızı, karşınıza gelip dikildiğinde, bunlara kardeşleriniz gözüyle bakıp onlara ağırbaşlılıkla ve kardeşçe kucak açmanızı size öğretecektim.

Ve bütün bunları ilahilerle, yüce şarkılarla değil, sade, yalansız dolansız ve somut biçimde size anlatabilmeyi umuyordum, yarı ciddi, yarı şaka, çıktığı geziden dönmüş birinin arkadaşlarına gezip dolaştığı yerleri anlatması gibi tıpkı.

İstiyordum –diliyordum– umuyordum; bunlar kulağa komik gelen sözler kuşkusuz. Bu pek çok isteğin bir plan ve projeye kavuşacağı günü hâlâ beklemekteydim. Ama hiç değilse bir hayli malzeme toplamıştım. Yalnızca kafamın içinde değildi bu malzeme, gezilere ve yürüyüşlere çıkarken cebimde taşıdığım ve birkaç haftada bir içlerinden biri dolan bir sürü defterciğe kaydetmiştim.

Dünyada gözle görülebilen tüm nesnelerle ilgili olarak az ve öz notlar düşmüştüm, düşünceleri araya sokmadan, arada bağlar kurmadan. Tıpkı bir ressamın eskiz defterleri gibiydi notlar, kısa kısa sözcüklerle baştan aşağı gerçek nesneleri içeriyordu: Sokakların ve yolların görüntüleri, dağların ve kentlerin silüetleri, köylüler, kalfalar, pazarcı kadınlar arasındaki konuşmalardan kulak misafiri olduklarım, ayrıca hava konusunda pratik bilgiler, ışık, rüzgâr, yağmur, kayalar, bitkiler, hayvanlar, kuşların uçuşu, dalgaların oluşumu, denizdeki renk oyunları, bulutların şekilleri üzerine notlar. Zaman zaman bu notlardan bazısını kısa öykülere dönüştürüp doğa ve doğada gezi etütleri olarak yayımlatmıştım ama insandan soyutlanmış şeylerdi hepsi. Bir ağacın öyküsü, bir hayvanın yaşamı ya da bir bulutun gökyüzündeki yolculuğu, insanlardan bir dekor olmaksızın da bana yeterince ilginç görünmüştü.

İçinde insana rastlanmayacak büyük bir yapıtın anlamsız bir şey sayılacağı, o zamana kadar sık sık kafamdan geçmemiş değildi ama yine de yıllar yılı bu ideale bağlı kaldım, belki günün birinde büyük bir esinin yardımıyla olanaksız görünen böyle bir şeyi gerçekleştirebileceğim umudunu belli belirsiz de olsa taşıyıp durdum içimde. Ama artık kesinlikle görüyordum ki bu güzelim doğa betimlemelerimin içine insanları yerleştirmek gerekiyordu, doğa çıplak olarak hiçbir zaman aslına yeterince sadık ve doğal olarak anlatılamazdı. Dolayısıyla telafi edilmesi gereken pek çok şey vardı ve bugün bile hâlâ bu telafi işiyle uğraşıp dururum. O zamana kadar insanlara bir bütün gözüyle bakmıştım, bana yabancı bir bütün. Ama artık soyut bir insanlık yerine tek tek insanları tanımamın ve inceleme konusu yapmamın ne çok yarar sağlayacağını öğrenmiştim, not defterlerim ve bellegim yepyeni görüntülerle dolup taşmaya başlamıştı.

Başlangıçta bu incelemeler hayli sevindirici bir seyir izliyordu. O safça umursamazlığımdan sıyrılmış, bazı insanlara karşı ilgi duymaya başlamıştım. Doğal ne çok şeyin bana yabancı kalmış olduğunu görüyordum. Ama şunu da görüyordum ki, o bir sürü gezip dolaşmalarım gözlerimi açmış, bakışlarımı bir keskinlikle donatmıştı. Öteden beri çocuklara yakınlık duyduğumdan, sık sık onlarla ilgilenmek bana büyük bir zevk veriyordu.

Ama ne de olsa bulutları ve dalgaları gözlemlemek, insanları incelemekten daha iç açıcıydı. İnsanı doğadan en çok ayıran şeyin, yalandan oluşan ve onu sarıp koruyan kaygan bir jelatin tabakası olduğunu görüyor ve şaşıırıyordum. Çok geçmeden bütün tanıdığım kişilerde aynı durumu izlemiştim, hepsi de hiçbir karanlık yanı olmayan belli bir kişi gibi davranmaya zorlanıyor ama hiçbirisi de kendi kendisini bütün derinliğiyle tanımıyordu. İçimde garip duygularla kendimde de aynı durumun varlığını saptamıştım. Böyle olunca, insanların içlerindeki özü araştırıp bulma çabalarına son verdim. İnsanların büyük çoğunluğunda jelatin kabuk, özden daha önemliydi. Nereye yönelsem, bu kabukla karşılaşırıyordum, hatta çocuklarda bile rastlıyıordum bu kabuğa; oldukları gibi, içgüdüsel şekilde davranmayı bırakıp her zaman bilerek ya da bilmeyerek belli bir rolü taklit ediyorlardı.

Bir süre sonra bana öyle geldi ki, çalışmalarım da ilerleme kaydetmiyor, oyunsu ayrıntılara dalarak zaman kaybediyordum. İlk hatayı kendimde aradım ama çok geçmeden hayal kırıklığına uğramış olduğumu, çevremi aradığım insanları karşıma çıkarmadığını kendi kendimden gizleyemedim. Bana ilginç şeyler değil, tipler gerekliydi. Bunları da ne akademisyenlerin arasında ne de sosyete çevresinde bulabiliyordum. Özlemle İtalya'yı düşünüyor, özlemle biricik dostlarıma ve yayan yolculuklarımda bana eşlik etmiş kimselere, zanaatkâr kalfalara gi-

diyordu aklım. Bunlarla çok gezip dolaşmış, bunların arasında pırlanta gibi pek çok kişiye rastlamıştım.

Zur Heimat adındaki birahane ve birkaç barda vakit geçirmelerimden de bir sonuç çıkmadı. Geçici bir süre buralarda oyalanıp sonra yollarına devam eden insanlar pek işime yaramadı. Yine bir süre çaresizlik içinde buldum kendimi, çocuklara sarıldım, meyhaneleri tek tek dolaşarak buralara girip çıkanları inceledim. Ne var ki, meyhanelerde de kuşkusuz fazla bir şey elde edilebilecek gibi değildi. Bir hüznün çöktü üzerime, birkaç hafta kendime güvensizlik duydum, umut ve isteklerimi gülünç bir şekilde abartılı buluyordum. Zamanımın büyük bir bölümünü açık havada avare dolaşarak geçiriyor, eskisi gibi gece yarılarına kadar şarap içip pis pis düşünüyordum.

O zamanlar masamın üzerinde yine birkaç yığın halinde kitap birikmişti, bunları bir sahafa götürüp elden çıkarmaktansa kendim için alıkoymayı istedim; ne yazık ki gözlerde, dolaplarda onları koyacak hiç yer yoktu. Sonunda bir çare geldi aklıma, küçük bir marangoz atölyesine uğradım, ustadan eve gelip bir kitaplık için ölçü almasını rica ettim.

Adam geldi; ufak tefek, ağırdan alan, temkinli biriydi, gereken ölçüleri almaya koyuldu, yere diz çöktü, elindeki metreyi tavana kadar uzattı, biraz tutkal kokusu sinmişti üzerine, ölçüm sonuçlarını iri iri rakamlarla elindeki deftere dikkatle not etti. Bir ara kitap yığılmış bir sandalyeye tosladı kazara. Birkaç kitap yere düştü, usta kitapları yerden alıp kaldırmak için eğildi. Kitapların arasında zanaatkâr kalfaların kendi aralarında konuştuqları dille ilgili bir sözlük vardı. Karton kapaklı sözlük, Almanya'da kalfaların gecelediği hemen bütün hanlarda, barınaklarda rastlanabilen, iyi hazırlanmış eğlendirici bir kitapçktı.

Çok iyi bildiği kitabı gören marangoz tuhaf tuhaf bana baktı, yarı hoşlanmış, yarı kuşku.

“Ne oldu?” diye sordum.

“Bağışlayın ama, burada bir kitap görüyorum, benim de bildiğim bir kitap. Gerçekten okudunuz, öğrendiniz mi içindekileri?”

“Argo dilini sokakta öğrendim,” diye cevapladım. “Ama bazen bir deyim oluyor, kitabı açıp bakıyorum.”

“Sahi mi! Siz de mi bir kalfalık gezisinde bulundunuz yoksa?”

“Pek sayılmaz. Ama yeterince gezip dolaştım, kalfaların gecelediği bazı hanlarda, barınaklarda ben de geceledim.”

Adam bu arada kitapları yine yığmıştı sandalyenin üzerine, gitmeye hazırlanıyordu.

“Peki, siz kalfa olduktan sonra nereleri gezip dolaştınız?” diye sordum.

“Buradan Koblenz’e kadar gittim, sonra da Cenevre’den aşağılara indim. Fena günler değildi doğrusu.”

“Birkaç kere de kodesi boylamışsınızdır?”

“Sadece bir kere, o da Durlach’ta.”

“Öğrenmek isterdim doğrusu nasıl oldu? Bir ara bir yerde oturup bir bira içeriz, siz de anlatırsınız, ha?”

“Olmaz, beyefendi. Bir akşam işi paydos ettikten sonra atölyeye uğrar, ne var ne yok diye sorarsanız, o zaman başka. Ama beni alaya almanızı istemem.”

Birkaç gün geçti aradan, Elisabeth’in evinin kapısını konuklarına açtığı akşamlardan biriydi; yolda bir ara durup benim marangoza uğramamın daha iyi olup olmayacağını düşündüm kendi kendime. Sonra eve döndüm, üzerimdeki redingotu çıkarıp marangozun atölyesine yollandım. Atölye kapalıydı, ışık yanmıyordu içeride. Sendeleyerek karanlık bir koridordan ve dar bir avludan geçtim, binanın arka cephesindeki merdiveni inip çıktım birkaç kez, sonunda benim ustanın adını küçük bir plakanın üzerinde keşfettim. Kapıdan doğruca çok küçük bir

mutfağa geçiliyordu; mutfakta zayıf bir kadın akşam yemeğini hazırlıyor, bir yandan da daracık yeri yaşamla ve büyük bir yaygarayla dolduran üç çocuğa göz kulak oluyordu. Kadın şaşırmıştı, beni alıp bitişikteki odaya götürdü; benim usta, elinde gazete, loş pencere başında oturuyordu. Karanlıkta sırnaşık bir müşteri sanarak kötü kötü homurdandı ama sonra tanıdı beni, elini uzatıp tokalaştı.

Adamın birden şaşırıp afalladığını görünce, çocuklara yönelip onlarla ilgilenecek oldum. Çocuklar kaçıp mutfağa sığındı, ben de peşlerinden gittim. Kadın mutfakta pilav pişiriyordu, hemen Umbria'daki ev sahibemin mutfağına ilişkin anılar uyandı içimde, yemeğin hazırlanmasından katkımı esirgemedim. Bizim orada güzelim pirinç çoğu kez lapa olup çıkar, tatsız tuzsuz, yapış yapış bir nesneye dönüşür, istemeye istemeye yenilip yutulur sonunda. Kadının yaptığı pilav da böyle zevksiz bir nesneye dönüşmek üzereydi ki, son anda işe el atıp bunun önüne geçtim. Tencereyi ve kepçeyi kaptığım gibi yemeği kendim hazırlamaya koyuldum. Kadın uysallık gösterip bir kenara çekildi, şaşırmıştı, pilav bir şeye benzedi sonunda; kadınla birlikte sofraya çıkarıp servis yaptık, lambayı yaktık ardından, ben de kendime bir tabak pilav aldım.

Marangozun karısı o akşam yemek konusunda ayrıntılı bir söyleşiye koyuldu benimle, bizim sohbetimizden adama neredeyse hiç laf düşmedi, kalfalık diplomasını aldıktan sonra gezip dolaştığı yerler üzerinde konuşmayı ister istemez bir başka güne erteledik. Şunu da unutmadan belirteyim ki, karıkoca benim görünüşte bir beyefendi ama aslında köylü bir babanın oğlu ve fakir bir halk çocuğu olduğumu sezmişti. Böylece daha ilk akşam birbirimizle dostluk kurmuş, içli dışlı olmuştuk. Çünkü nasıl onlar bana kendilerinden biri gibi bakmışsa, ben de onların yoksul evinde küçük insanların yaşadığı

kasabamın havasını solumuştum. Bu evdekilerin inceliklere, pozlara, komedilere ayıracak zamanı yoktu, buruk ve yoksul yaşamlarını kültürün ve yüce merakların katkısı olmadan da seviyorlardı, kendileri için güzel sözlerle bezeyip süslemeye gerek duyulmayacak kadar iyiydi bu yaşam.

Marangoz ustasının evine zamanla daha sık uğramaya başlamıştım. Orada kepaze sosyete yaşamına ilişkin ıvır zıvır şeyleri unutmakla kalmıyor, hüznüm ve sıkıntıları da aklımdan çıkıp gidiyordu. Sanki çocukluğumun bir parçası benim için bu evde saklanıp muhafaza edilmişti, bir zaman rahiplerin beni okula yollayarak kesintiye uğrattıkları yaşamı adeta burada kaldığı yerden sürdürmeye başlamıştım.

Orası burası yırtılıp sararmış eski bir haritanın üzerine eğilerek gerek ustanın gerek benim gezip dolaştığımız yerleri arayıp buluyor, ikimizin de bilip tanıdığı her kent kapısını, her sokağı sevinçle karşılıyor, zanaatkâr kalfaların şaka ve esprilerini bir kez daha ağzımıza alıyorduk. Hatta bir keresinde o hiç yaşlanmayan yersiz yurtsuz göçebe insanların ezgilerinden birkaçını birlikte söyledik. Zanaat denen şeyin sorunlarından, ev idaresinden, çocuklardan söz ettik, kent yaşamına ilişkin konulardan dem vurduk. Giderek öyle oldu ki, ustayla ben usul usul değiştirdik rolleri, o veren bir kişi, öğreten kişi oldu, bense verilenleri şükranla alıp kabullendim. Marangoz dostumun evinde, salonlardaki o yapay havanın yerine çevremin somut gerçeklerle sarıldığını hissederek rahat bir nefes aldım.

Marangoz dostumun çocuklarının arasında beş yaşında bir kız da vardı, narinliğiyle dikkat çekiyordu. Adı Agnes'ti ama Agi diye çağırıyorlardı kendisini; saçları sarı, benzi soluktu, sıska kol ve bacakları, ürkek ürkek bakan iri gözleri vardı, halinden yumuşak bir çekingenlik

okunuyordu. Bir pazar günü marangoz dostumla ailesini alıp gezmeye götürecektim; evlerine gittiğimde, Agi hastalanmıştı. Annesi bizimle gelmeyerek Agi'nin yanında kaldı, biz yola koyulduk, ağır ağır yürüyüp kentten dışarı çıktık. Sankt Margreten Kilisesi'nin arkasında bir bankın üzerine oturduk; çocuklar taşların, çiçeklerin ve böceklerin peşinden seğirtip durdu, biz büyükler ise yaz mevsimini yaşayan çayırları, otları, Binning Mezarlığı'nı ve mavimsi bir renge bürünmüş güzelim Jura Dağları'nı kuşbakışı seyrettik. Marangoz dostum yorgundu, bir şeye sıkılıyor, konuşmuyordu, anlaşılan bir derdi vardı.

Çocuklar bizi duymayacak kadar uzaklaştıkları bir sıra, "Neyin var, dostum?" diye sordum. Yitik ve kasvetli bakışlarla yüzüme baktı.

"Farkında değil misiniz sanki?" diye cevapladı. "Agi'yi kaybedeceğiz. Çoktandır biliyorum bunu, şimdiye kadar yaşaması zaten mucizeydi. Gözlerinin içinde ölümü taşıyıp durdu hep. Ama artık öleceğine inanmamız gerekiyor."

Avutmaya çalıştım marangoz dostumu ama çok geçmeden yine vazgeçtim.

"Siz de görüyorsunuz işte," diye güldü marangoz dostum üzgün üzgün. "Siz de onun kurtulacağına inanmıyorsunuz. Ben öyle ne bileyim sık kiliseye giden biri değilim, ayda yılda bir uğrarım işte. Ama şunu iyi hissediyorum ki, Tanrı babamızın bana söylemek istediği bir çift sözü var. Agi bir çocuk nihayet, hastalıktan da baş alamadı hiç ama Tanrı biliyor ya, öteki çocuklarımla hepsinden daha çok sevdim onu."

Bağırıp çağırarak binlerce soruyla ileriden koşa koşa dönüp geldi çocuklar; çevremi sarıp falan çiçeğin, filan otun adını öğrenmek istediler, sonunda kendilerine bir şeyler anlatmamı rica ettiler benden. Ben de onlara çiçeklerden, ağaçlardan ve çalılklardan söz ettim, her biri-

nin de çocuklar gibi ayrı bir ruhu, ayrı bir koruyucu meleği olduğunu belirttim. Çocukların babaları da anlattıklarımı dinledi, gülümsedi arada bir, zaman zaman söylediklerimi doğrulayıp pekiştirecek bir eklemede bulundu usulcacık. Dağlardaki mavilik giderek koyulaştı, akşam oldu derken, çan sesleri geldi kulağımıza, eve dönmek üzere kalkıp yola koyulduk. Akşamın pembe soluğu çayırların, otların üzerine serilmiş yatıyor, uzakta katedrallerin kuleleri havada küçük ve ince yükseliyordu. Gök yüzünün yaz mavisi, yeşilimsi ve altınsı güzelim bir renge dönüştü, ağaçların gölgeleri uzadıkça uzadı. Küçükler yorgun düşmüş, sesleri çıkmaz olmuştu. Onlar gelinciklerin, karanfillerin ve çançiçeklerinin meleklerini düşünürken, biz büyüklerin akli da Agi'deydi, korkuyla bekleyen bir avuç kişiyi geride bırakmaya, kanatlanıp uçup gitmeye çoktan hazırlanmış Agi'de.

Sonraki iki hafta kızın durumu fena sayılmazdı. Sağlığına yeniden kavuşuyorsa benziyor, arada bir-iki saat yataktan çıktığı oluyordu; serin yastık ve yorganlar içinde yatarken her zamankinden sevimli ve şen bir görünüşü vardı. Ama ardından birkaç gece üst üste ateşlendi. Her ne kadar böyle bir şeyin sözünü etmesek de, artık görüyorduk ki, kızcağız topu topu birkaç gün ya da birkaç hafta daha bizim misafirimiz olacaktı. Babası yalnız bir kez değindi bu konuya. Atölyedeydik. Tahtaları karıştırdığını gördüm bir ara; ona bir şey sormadan anladım ki, Agi'nin küçük tabutu için elverişli tahta parçaları arıyordu.

"Pek yakında yapılacak bir şey nasıl olsa," dedi, "iyisi mi paydos ettikten sonra kendim çatayım tabutu."

Dostum tezgâhın birinde çalışırken, ben ötekinde oturup onu izledim. Temiz bir şekilde rendelediği tahtaları bir çeşit gururla bana gösterdi. Güzel, sağlıklı, düzgün bir çam kerestesinden biçilmişti hepsi.

“Çivi kullanmayacağım, geçme yapıp tahtaları adamaklı birbirine tutturacağım ki, şöyle doğru dürüst ve dayanıklı bir şey olsun. Ama yeter bugünlük, artık annesinin yanına çıksam fena olmayacak.”

Günler geçip gidiyordu, yaz ortasında güzelliğine doyum olmayacak sıcacık günler. Her gün bir ya da iki saat Agi'nin yatağının başucunda oturuyor, ona güzelim çayırları ve ormanları anlatıyor, hafif ve küçük çocuk elceğizini kocaman elimde tutuyor, son âna kadar çevresinden eksik olmayan o şirin letafeti bütün ruhumla içime çekiyordum.

Derken korku ve üzüntüyle kızın yatağının çevresinde dikilip durmaya başladık, küçük sıksa vücudun nasıl bir kez daha kendini toparlayıp güçlü Azrail'e direndiğini izledik ama çok geçmedi, Azrail teslim aldı Agi'yi. Annesi susuyordu, metanetini elden bırakmamıştı. Babası ise yatağın üzerine abanmış, kızına tekrar tekrar veda ediyor, ellerini onun sarı saçlarında gezdiriyor, gözbebeği Agi'sinin ölü vücudunu sevip okşuyordu.

Kısa ve sade bir törenle toprağa verildi Agi. Bitişik odada çocukların yataklarında ağladığı yürek sıkıntılarıyla dolu akşamlar izledi bunu. Ardından mezarlığa güzel güzel gidip gelmeler. Yeni mezara çiçekler ektik, mezarlıktaki sıralardan birinde konuşmadan yan yana oturup Agi'yi düşündük, çok sevdiğimiz kişinin altında yattığı toprağa, bu toprak üzerinde büyüyen ağaçlara ve çimenlere, cıvıl cıvıl oynaşmaları sessiz mezarlıkta neşeyle yankılanan kuşlara her zamankinden değişik bir gözle baktık.

Öte yandan acımasız günlük yaşam kendi seyrini izliyordu; çocuklar yine şarkılar söylemeye başlamış, birbirleriyle boğuşup gülüyor, masallar dinlemek istiyorlardı biz büyüklerden; derken zamanla, farkına varmaksızın Agi'nin bundan böyle ortada görünmemesine, se-

vimli küçük meleşimiz olarak gökyüzünde eğleşmesine hepimiz alıştık.

Bu arada profesörün evindeki toplantılara hiç uğramıştım. Elisabeth'in evine de ancak bir-iki kez gitmiştim; söyleşilerin ölü ırmağında alabildiğine bir çaresizlik çökmüştü üzerime, içime hafakanlar basmıştı. Sonradan bu iki eve yeniden uğradım, ikisinin de kapılarını kapalı buldum, herkes çoktan çekip sayfiyeye gitmişti. Ancak o zaman hayretle fark ettim ki, marangoz ailesiyle dostluğum ve Agi'nin hastalığı yaşadığım sıcak yaz mevsimini de, tatil yapmayı da bana düpedüz unutturmuştu. Eskiden temmuz ve ağustos aylarını kentte geçirmek, benim açımdan olanaksız bir şeydi.

Marangoz dostumla ailesine kısa bir süre için veda edip yaya bir geziye çıktım, Schwarzwald'dan geçtim, dağ yoluna vurdum, sonra Oden Ormanı'nda ilerledim. Geçtiğim güzel yerlerden Basel'deki marangoz dostumun çocuklarına kartpostallar yollamak, her gittiğim yerde onlara ve babalarına geziyle ilgili neler anlatacağımı düşünmek alışılmadık bir hazla doldurdu içimi.

Frankfurt'ta birkaç gün daha gezip dolaşmayı kararlaştırdım. Aschaffenburg'da, Nürnberg'de, Münih'te ve Ulm'de eski sanat yapıtlarının güzelliklerini yeni bir şevkle tattım. Sonunda Zürih'te bir mola verdim. O zamana kadar, yıllardır, bir mezar gibi kendimi uzak tutmuştum bu kentten. Bildik sokaklarda aheste aheste gezdim, eski meyhaneleri ve bahçeli gazinoları dolaştım, içimde herhangi bir sızı hissetmeksizin geçmişteki güzelim yılları anımsadım. Ressam Aglietti evlenmişti, nerede oturduğunu öğrendim. Akşamüzeri bana verilen adrese gittim, kapıdaki plakada kocasının ismini gördüm, başımı kaldırıp evin pencerelerine baktım, içeri girmekte duraksadım. Birden eski günler canlandı gözlerimin önünde, gençlik aşkım içimde depreşir gibi oldu, yüre-

ğimde hafif bir sızı duydum. Dönüp yürüdüm sonra, bu İtalyan kadının kafamdaki güzelim hayalini, onu boş yere yeniden görerek yıkmak istemedim. Elimi kolumu sallayarak yürüyüp göl kenarında bir zamanlar sanatçıların yaz festivallerini kutladığı bahçeli gazinoya geldim. Başımı kaldırıp tavan arasında göz açıp kapayıncaya kadar geçen üç güzel yıl yaşadığımı eve baktım; ansızın bütün bu anımsamaları geriye iterek Elisabeth adı belirdi dilimin ucunda. Önceki kardeşlerinden daha güçlüydü bu yeni sevgi. Ayrıca daha sessiz, daha alçakgönüllü, daha şükran dolu.

Yaşadığım olumlu ruh halinin kaybolup gitmesini önlemek için bir kayık kiraladım, aheste aheste kürek çekerek sıcak ve aydınlık göle açıldım. Akşam olmak üzereydi, gökyüzünde bir tek bulut görülüyordu, ince ve zarif, kar gibi beyaz. Gözüm üzerindeydi hep, çocukluk günlerimdeki bulutlara olan sevgimi, Elisabeth'i, onu bir zamanlar işte öylesine güzel ve kendinden geçerek önünde dikilmiş duruyor gördüğüm Segantini'nin bulutunu anımsattı bana, başımla selamladım. Elisabeth'e karşı duyduğum sevginin, hiçbir sözcüğün, hiçbir kirli isteğin gölgesi üzerine düşmemiş bu sevginin o andaki kadar beni mutlu kıldığını ve o andaki kadar beni tüm pisliklerden arındırdığını hissetmemiştim; buluta bakarken bir gönül ferahlığı ve şükran duygusuyla yaşamımın olumlu yanlarını kuşbakışı görüyor, ruhumdaki eski kargaşalar ve tutkular yerine yalnızca çocukluğumdaki eski özlemi içimde duyuyordum; öte yandan bu özlem, daha da olgunlaşıp daha da dingin nitelik kazanmıştı. Kürekler sakin bir ritimle suya batıp çıkarken bir şeyler mırıldanmaya ya da bir şarkı söylemeye öteden beri alışkıttım. Şimdi de usulcacık bir şeyler mırıldanmaya başlamıştım kendi kendime. Ansızın mırıldandıklarımın şiir dizeleri olduğunun farkına vardım. Aklımda kaldı dizeler, eve

dönünce gölde geçirdiğim Zürih akşamının anısı olarak bunları bir kenara not ettim.

Yüksek gökyüzünde
Beyaz bir bulut gibi
Beyazsın, güzelsin, uzaksın
Elisabeth.

Bulut uzaklaşır, gider
Farkında olmazsın pek,
Rüyalarından geçerek
Girer karanlık geceye.

Gider ve parlar gümüş gibi
Durmadan – dinlenmeden
Tatlı bir özlem duyarsın
Beyaz bulutun peşinden.¹

Basel'e döndüğümde Assisi'den adresime yollanmış bir mektup buldum. Signora Annunziata Nardini'den geliyordu mektup ve sevindirici haberlerle doluydu. Signora Nardini sonunda bir koca bulmuştu kendine! Her neyse, mektubu okura olduğu gibi sunmam daha iyi olacak sanırım.

Pek sayın ve pek sevgili Peter!

İzin verirseniz, vefakâr bir dostunuz olarak size bu mektubu yazmak istiyorum. Yüce Tanrı lütfetti, büyük bir mutluluk bağışladı bana, sizi 12 Ekim'de yapılacak düğünüme davet etmek istiyorum. Adı Menotti evleneceğim adamın, pek varlıklı biri değil ama beni çok seviyor, daha önce de manavmış

1. Bu şiir Behçet Necatigil tarafından çevrilmiştir.

kendisi. Sevimli biri ama sizin gibi, sevgili Peter, boylu boslu ve yakışıklı değil. Kendisi *piazza*'da meyve satacak, ben de dükkâna bakacağım. Komşu evdeki güzel Marietta da evleniyor ama yabancı bir duvarcı ustası adam, o kadar.

Her gün sizi düşündüm, pek çok kişiye sizden söz ettim. Sizi çok seviyorum, o azizi de, ona sizin anınıza dört mum bağışladım. Düğüne gelerseniz, Menotti de çok sevinecek. Size karşı kaba davranacak olursa, onu yola getirmeyi siz bana bırakın. Küçük Matteo Spinelli'nin, benim hep söylediğim gibi hain biri olduğu ne yazık ki gerçekmiş. Sık sık limon çaldı benim dükkândan. Şimdi jandarmalar alıp götürdü kendisini, fırıncı babasından on iki lîret yürütmüş; dilenci Giangiacomo'nun köpeğini de zehirledi ayrıca.

Tanrı'nın ve Aziz Assisi'nin inayeti üzerinize olsun. Sizi öyle özledim ki!

Bendeniz ve vefakâr dostunuz,
Annunziata Nardini

Not: Bu yılki hasat şöyle böyleydi. Üzüm kıttı iyice, fazla armut da yoktu ama limon pek boldu, ister istemez sudan ucuza elden çıkarmak zorunda kaldık. Spello'da tüyler ürpertici bir olay oldu. Genç bir adam kardeşini tırmıkla vurup öldürdü, nedeni bilinmiyor ama her ne kadar kendi kardeşiyse de, mutlaka kıskanmıştır onu.

Ne yazık ki bu sevimli davete uyamadım. Mektup yazarak kutladım Signora Nardini'yi, önümüzdeki ilkbaharda belki kendilerini ziyaret edebileceğimi bildirdim. Sonra bu mektup ve çocuklar için Nürnberg'den aldığım bir hediyeyle marangoz dostumun evinin yolunu tuttum.

Evde beklemediğim büyük bir değişiklikle karşılaştım. Masanın biraz ilerisine pencereye yakın bir yere göğüs siperiyle donatılmış bir sandalye yerleştirilmişti, sandalyede çarpık vücutlu acayip biri oturuyordu. Maran-

goz ustanın kayınbiraderi Boppi'ydi bu, yarı felçli yetişkin bir insandı; kısa süre önce yaşlı annesi ölmüş, başını sokacak bir yer bulamayarak ortalarda kalan kayınbiraderini de marangoz dostum istemeye istemeye geçici bir süre için yanına almıştı. Bu sakat insanın sürekli varlığı, rahatı kaçmış evdekilerin üzerine bir kâbus gibi çökmüştü. Henüz alışmamışlardı kendisine; çocukların dayılarından ödö kopuyordu; marangoz dostumun karısı kardeşine acıyor, ne yapacağını bilemeyerek boynu bükük ortada dolanıp duruyordu, kocasının ise keyfi kaçmıştı.

Boppi'nin çift kamburlu gövdesinin üzerinde adeta boyunsuz, kocaman, güçlü bir baş yükseliyordu, geniş bir alın, iri bir burun ve acı çeken güzelim bir ağızla donatılmış bir baş. Aydınlık ama sessiz ve biraz yılgın gözleri vardı Boppi'nin, dikkati çekecek kadar küçük ve şirin elleri daracık göğüslük üzerinde beyaz ve sakin duruyordu. Doğrusu bu zavallı asalak adamın evdeki varlığı beni de sıkmış, neşemi kaçırmıştı. Öte yandan evde kimsenin konuşmadığı hasta Boppi yanı başımızda oturur, sürekli ellerine bakıp dururken, marangoz dostumun ağzından onun kısa yaşamöyküsünü dinlemek içimi tatsız bir duyguyla doldurmuştu. Doğuştan sakattı Boppi ama ilkokulu bitirmiş, yıllarca hasır örerek evin geçimine katkıda bulunmuştu. Derken dönüp dolaşıp üzerine çöken gut nöbetlerinin sonunda kısmen felç olmuştu. Yıllardan beri de yatakta yatıyor ya da o acayip sandalyesinde yastık ve yorganlar arasında sıkışmış, oturuyordu. Kız kardeşinin dediğine göre, eskiden kendi kendine sık sık şarkı söylemiş, güzel de sesi varmış ama yıllardır onu şarkı söylerken işitmemiş. Kendisini eve almalarından sonra da şarkı söylediği duyulmamış hiç. Bütün bunlar anlatılıp konuşulurken, Boppi oracıkta öylece oturuyor, önüne bakıp duruyordu. Birden bir sıkıntı bastı içimi, çok geçmeden kalkıp gittim, sonraki birkaç gün de eve uğramadım.

Yaşamım boyunca güçlü kuvvetli, sağlıklı biri olarak yaşamış, ciddi sayılacak bir hastalık geçirmemiştım; hastalıklı kişilere, özellikle sakatlara acıma duygusuyla, biraz da küçümseyerek bakmışım hep; marangoz dostumun evindeki şen ve rahat yaşamımın bu sefil varlığını gönül bulandırıcı yükü altında bozguna uğraması hiç de işime gelmemişti. Marangoz dostumun evine tekrar uğramayı bugünden yarına erteliyor, kötürüm Boppi'den nasıl yakayı sıyracağımı düşünüp duruyordum ama aklıma bir çare gelmiyordu. Onu az bir ücret karşılığında bir bakımevine ya da yaşlılar yurduna yatırmanın bir yolu olmalıydı. Birkaç kez marangoz dostuma uğrayıp durumu kendisiyle görüşmek istedim ama o sormadan konuya girmekten kaçındım, Boppi'yle yüz yüze gelmekten her seferinde çocuksu bir dehşet duydum. Her gittiğimde onu evde görmek, ister istemez elimi uzatıp tokalaşmak iğrenç bir şeydi.

Böylece bir pazar geçti aradan. İkinci pazar erkenden kalkan bir trene atlayıp Jura Dağları'na sıvışmak üzereydim ki, ödlekliğimden dolayı ayıpladım kendimi, kentte kalarak yemekten sonra marangoz dostuma gittim.

İstemeye istemeye elimi uzattım Boppi'ye. Marangoz dostum neşesizdi, hep birlikte çıkıp biraz gezmemiizi önerdi; söylediğine göre, evde sürüp giden bu içler acısı durum canına tak demişti, önerilerimi benimsemeye yatkın olduğunu görmek sevindirmişti beni. Kadın evde kalmak isteyince, Boppi evde tek başına kalabileceğini söyleyerek onun da gitmesini rica etti. Yanı başına bir kitapla bir bardak su konduğu takdirde, kapıyı üzerine kilitleyip gözümüz arkada kalmadan gidebilirdik.

Kendimizi istisnasız oldukça kusursuz ve iyi kalpli kimseler sayan bizler de Boppi'nin üzerine kapıyı kilitleyip gezmeye çıktık! Neşelendik, çocuklarla gülüp oynadık, o altın renkli güzelim sonbahar güz güneşi hazla

doldurdu içimizi, kötürüm Boppi'yi evde yalnız bıraktığımız için aramızda utanç duyan, yüreği tasayla çarpan kimse çıkmadığı gibi, bir süre için ondan kurtulmuş olmak da hepimizi memnun etmişti, güneşte ısınmış berak havayı üzerimizden bir yük kalkmışçasına soluduk, Tanrı'nın bu tatil gününün, akıllıca ve şükran duygusuyla tadını çıkaran kadir kıymet bilir temiz bir aile görünümü sergiledik.

Amı Grenzacher Hörnli gazinosuna bir kadeh şarap içmek için girip de bahçedeki masalardan birinin çevresine kurulduğumuzda, marangoz dostum Boppi konusunu açtı. Bu usandırıcı misafirden, evdeki yer darlığından ve artan mutfak masrafından dolayı sızlanıp yakındı, sonra gülererek şu sözlerle noktaladı konuşmasını: "Hiç değilse onun tarafından rahatsız edilmeksizin dışarıda bir süre neşeyle vakit geçirebiliyor insan."

Bu düşüncesizce söylenen sözü işitir işitmez, gözlerimin önünde görür gibi oldum Boppi'yi, yalvaran ve acı çeken bu kötürüm insanı, sevmediğimiz, başımızdan atmaya baktığımız, tarafımızdan terk edilip kapısı üzerinden kilitlenmiş boş bir odada yalnızlık ve hüznün içinde oturan bu kişiyi. Az sonra havanın kararmaya başlayacağı aklıma geldi birden, Boppi lambayı yakamayacak ya da sandalyesini pencereye yaklaştıramayacaktı. Elinden kitabı bırakacak, biz burada şarabımızı yudumlar, gülüp eğlenirken, Boppi alacakaranlıkta kimseyle konuşmadan ya da bir şeyle oyalanmadan tek başına oturacaktı ister istemez. Derken Assisi'dekilere Aziz Francesco'dan nasıl söz ettiğimi anımsadım, onun bana bütün insanları sevmesini öğrettiğini söylemekle nasıl da palavra sıkmıştım! Bir yerde zavallı birinin çaresizlik içinde acı çektiğini biliyor da onu avutabilecekken bunu yapmıyorsam, ne diye o zaman Assisili Francesco'nun yaşamını okuyup incelemiş, onun eşsiz güzellikteki sevgi şarkısını ezberle-

miş, Umbria'nın dağlarında, tepelerinde onun izinin peşine düşmüştüm.

Gözle görülmeyen güçlü bir kişinin kalbimin üzerine eliyle bastırdığını, onu alabildiğine utanç ve acıyla doldurduğunu hissettim, bir titreme aldı vücudumu, yenik düştüm. Biliyordum ki, Tanrı'nın bana söylemek istediği bir şey vardı.

"Yazar olacak sen!" diye başladı konuşmaya Tanrı. "Sen Umbrialı azizin öğrencisi! İnsanlara sevmeyi öğretmek ve onları mutlu kılmak isteyen sen peygamber taslağı! Esen rüzgârlar, akan sular da sözde benim sesimi işiten sen hayalperest!"

Ardından, "Sana güler yüz gösterilen, içinde tatlı saatler yaşadığın bir evi seviyorsun," diye sürdürdü konuşmasını. "Ama ben bu evi onurlandırmak istediğim, konuk olarak kapısından içeri ayak attığım gün evden kaçmakta alıyorsun soluğu, beni nasıl evden kapı dışarı edeceğini düşünüp duruyorsun! Sen sözde aziz! Sen sözde peygamber! Sen sözde yazar!"

İçimde öyle bir duygu vardı ki, adeta tertemiz yüzüyle doğrudan şaşmayan bir aynanın önüne getirilip dikilmiştim, aynada kendimi bir yalancı, bir şarlatan, ödle ve kalles biri olarak görüyordum. Bu da insana acı veriyordu, yenilir yutulur bir şey değildi, insanı kahrediyor, yüreğine korku salıyordu ama o anda içimde kırılıp dökülen, acılar içinde kıvranan, şaşkına dönmüş şahlanan şey, kırılıp dökülmeyi, yıkılıp yok olmayı hak etmişti.

Apar topar oradakilere veda ettim, bardaktaki şarabı ve ucundan koparılmış ekmeği masanın üzerinde bırakıp kente döndüm. O telaş içinde Boppi'nin başına bir şey gelmiş olabileceğini düşünerek dayanılmaz bir korkuya kapıldım. Belki bir yangın çıkmıştır evde, Boppi sandalyeden düşmüştür ya da acılar içinde kıvranarak, hatta cansız yerde yatıyordur, diye geçirdim içim-

den. Onu yerde upuzun yatarken görür gibiydim; ben de yanı başında dikilmiş duruyor, bu kötürüm insanın bakışlarındaki suskun suçlamayı ister istemez sineye çekiyordum.

Soluk soluğa kente varıp eve koştum, yıldırım gibi çıktım merdivenleri. Birden kapının kilitli olduğu, anahtarınca bende bulunmadığı aklıma geldi. Ama yine de geçti az önceki korkum çünkü henüz mutfak kapısına gelmeden, içeriden bir şarkı sesi çalınmıştı kulağıma. Tuhaf bir andı. Kalbim çarparak, soluk soluğa merdivenin karanlık sahanlığında durmuş, odada kilitli Boppi'nin şarkısına kulak veriyordum. Şarkı yavaş yavaş yatıştırdı beni. Hafif, yumuşak ve biraz da yakınmalı bir sesle bir halk şarkısı, "Çiçekçik Beyaz, Çiçekçik Kırmızı" adında bir şarkı söylüyordu Boppi. Ne zamandır şarkı söylemediğini biliyordum; onun evde kimsenin bulunmayışından yararlanıp kendince biraz neşelenmek için söylediği şarkıyı gizlice dinlemek bana dokundu.

Zaten böyledir hep: Yaşam ciddi olayların ve derin heyecanların yanı başına komik olayları getirip koymayı sever. Ben de o anda kendi durumumdaki gülünçlüğü ve utancı hemen hissetmiştim. Kapıldığım korkuyla bir saat kadar kırdı bayırda koşup gelmiş, tam mutfak kapısının önünde yanımda anahtar olmadığını fark etmiştim. Ya tekrar çekip gidecek ya da hakkında beslediğim iyi niyetleri kapalı iki kapıdan aşırıp Boppi'nin kulağına iletecektim. Ben, zavallı adamı avutup ona ilgi göstermek, onun sıkılmamasına çalışmak gibi bir düşünceyle merdiven sahanlığında dikilmiş dururken, o hiçbir şeyden habersiz içeride oturuyor, şarkı söylüyordu; bağırarak ya da kapıya vurarak orada olduğumu belli etseydim, kuşkusuz korkutacaktım kendisini.

Çekip gitmekten başka yapacak şey kalmamıştı bana. Günlerden pazar olduğu için cıvıl cıvıl sokaklarda

bir saat kadar dolandım, sonra tekrar uğradım eve, marangoz dostumla ailesi gezintiden dönmüştü. Bu kez Boppi'yle tokalaşmak pek güç gelmedi bana. Yanı başına oturdum, konuşmaya başladım onunla, biz yokken neler okuduğunu sordum. Okuması için kendisine kitap vereceğimi söyledim doğal olarak, teşekkür etti. Jeremias Gotthelf'i okumasını tavsiye edince, öğrendim ki, bu yazarın hemen hemen bütün eserlerini biliyordu. Ama Gottfried Keller'i tanıımıyordu henüz; söz verdim, bu yazarın kitaplarını sağlayacaktım kendisine.

Ertesi gün kitapları götürdüğümde, Boppi'yle yalnız kalma fırsatı buldum; ben eve gittiğimde marangozun karısı sokağa çıkmak üzereydi, kocası da atölyedeydi. Dün kendisini evde tek başına bırakıp gitmenin beni ne kadar utandırdığını itiraf ettim Boppi'ye, zaman zaman yanı başında oturmaktan, onun beni bir dostu olarak kabul etmesinden memnuniyet duyacağımı belirttim.

Ufak tefek Boppi, kocaman başını biraz benden yana döndürdü; beni süzerek şöyle dedi: "Çok teşekkür ederim." Hepsi bu kadar. Ama başını bana döndürürken hayli zorlanmıştı; onun bu davranışı, sağlıklı bir kişinin on kez beni kollarıyla kucaklamasından daha değerli göründü gözüme. Bakışları öylesine aydınlıktı, öylesine çocuksu bir güzellikle doluydu ki, utancımın yerin dibine geçtim.

Gelgelelim, işin zor yanı önümde duruyordu henüz, marangoz dostumla konuşmamız gerekiyordu. Bana öyle geldi ki yapacağım en iyi şey, dünkü korkumu ve utancımı hiç saklamayıp kendisine itiraf etmektir. Ne yazık ki dostum anlamadı beni ama Boppi konusunu benimle görüşüp konuşmakta sakınca görmedi. Hasta kayınbiraderini ortak konuşumumuz olarak evde alıkoymaya rıza gösterdi, Boppi'nin fazla bir şey tutmayacak yiyecek masrafını bölüşecektik; ben de istediğim zaman Boppi'

nin yanına girip çıkabilecek, ona kendi öz kardeşim gözüyle bakabilecektim.

Sonbaharın güzel ve sıcak günleri o yıl bitmek bilmedi. Bu yüzden Boppi için ilk yaptığım şey, kendisine tekerlekli bir sandalye temin etmek oldu, onu her gün alıp açık havaya çıkarıyordum, sık sık çocuklar da bize eşlik ediyordu.

Bu benim yazgımdı: Yaşam ve dostlarımla bana verdiği, benim onlara verebileceğimi aşıyordu her zaman. Richard'da, Elisabeth'te, Signora Nardini'de ve marangoz dostumda yaşamıştım bunu; şimdi ise olgun bir yaşa ulaşmıştım, kendi kendime az çok takdir duygusuyla bakıyordum ve bu dönemde alın yazım, zavallı bir kötürümün içi hayret ve şükranla dolup taşan bir öğrencisi olmamı istiyordu benden. Bir gün gelir de çok zaman önce başlanmış eserimi yazıp bitirir ve yayımlatırsam, içinde sanırım Boppi'den öğrendiklerim dışında pek fazla iyi şey bulunmayacaktır. Benim için uğurlu, sevindirici bir dönem açılmıştı, ömür boyu beni besleyecek, sıkıntı yüzü göstermeyecek bir dönem. Eşsiz bir insan ruhunun derinliklerine berrak bir su gibi bakabilme şansına kavuşmuştum; öyle bir ruh ki, hastalıklar, yalnızlıklar, yoksulluklar ve aşağılanmalar hafif ve ince bulutlar gibi uçup geçmişti üzerinden.

Bu insanda tüm amansızlığıyla çekilen uzun süreli bir dert, çiçek gibi güzelim yaşamımızı çirkinleştirip kendimize zehir etmemize yol açan bütün o küçük kusurların, içerlemelerin, sabırsızlıkların, güvensizliklerin, yalan dolanların, bizi çirkinleştiren bütün o tatsız, cılk yaraların canına okumuştur. Bilge biri ya da bir melek

değildi Boppi ama anlayış ve teslimiyetle dolu bir insandı, büyük ve korkunç acıların içinden geçerek hiç utanmadan kendisini güçsüz hissetmesini ve kendini Tanrı'nın eline bırakmasını öğrenmişti.

Bir ara, kendisine acı veren zayıf vücuduna nasıl sürekli katlanabildiğini sordum.

İçtenlikle gülerek, "Çok basit," dedi. "Benimle hastalığım arasında öteden beri bir savaştır sürüp gidiyor. Kimi zaman savaşı kazanıyor, kimi zaman kaybediyorum. Böylece karşılıklı boğuşup duruyoruz. Bazen didişmeyi bırakıyor, bir barış imzalıyoruz aramızda; gözümüzü birbirimizden ayırmıyor, tetikte bekliyoruz. Derken ikimizden biri rahat duramıyor yerinde ve savaş yeniden patlak veriyor."

O zamana kadar gözümden hiçbir şeyin kaçmadığına, iyi bir gözlemci olduğuma inanmıştım. Gelgelelim Boppi bu konuda da bana öylesine öğretmenlik yaptı ki, hayranlık duymamak elde değildi. Doğayı çok sevdiği, özellikle hayvanlardan pek hoşlandığı için, onu sık sık alıp hayvanat bahçesine götürüyordum. Tadına doyum olmayan saatler geçiriyorduk burada. Kısa sürede Boppi tek tek bütün hayvanları tanıdı, yanımıza hep ekmek ve şeker aldığımızdan, hayvanlardan bazısı bizi görür görmez tanıyordu artık. Hayvanlarla kurduğumuz dostlukların haddi hesabı yoktu. Özellikle tapire ayrı bir sevgi duyuyorduk, sahip olduğu tek erdem kendi türünde normalde görülmeyen temizlikti. Bunun dışında kasıntılı, fazla zeki sayılmayan, suratsız, nankör ve alabildiğine obur buluyorduk kendisini. Başta fil olmak üzere öbür hayvanlar, karacalar, dağ keçileri, hatta asık suratlı bizon bile bizim uzattığımız şekere hep belli bir şükran duygusuyla karşılıklıta bulunuyor, ya aşına gözlerle bize bakıyor ya da benim kendilerini sevip okşamama mırın kırın etmeden izin veriyordu. Oysa tapirde ne gezerdi böyle şey.

Bizim uzaktan yaklaştığımızı görür görmez, hemen kafesin önünde bitiveriyor, verdiklerimizi acele etmeden bir güzel tıkınıyor, artık kendisine verecek bir şeyimizin kalmadığını görünce de yüzümüze bakmadan sessiz sedasız çekip gidiyordu. Biz onun bu davranışını bir gurur ve şahsiyet belirtisi sayıyorduk; kendisi için ayırdığımız yiyecekleri ne bizden dileniyor ne bunlar için bize teşekkür ediyordu, sanki doğal olarak ödememiz gereken bir vergi gibi lütfen kabul buyuruyordu, bu yüzden ona vergi tahsildarı ismini takmıştık. Hayvanlara genellikle Boppi'nin kendisi yiyecek uzatamadığından, bazen, tapire verdiğimiz yiyecek yeter mi, yoksa az bir şey daha verelim mi gibisinden bir tartışma çıkıyordu aramızda. Sanki bir devlet işiymiş gibi bunu tarafsız kalmaya özen gösterip tüm ayrıntılarıyla inceliyor ve karara bağlıyorduk. Bir keresinde tam tapirin önünden ayrılmıştık ki, Boppi ona bir şeker parçası daha vermemizin iyi olacağını söyledi. Bunun üzerine, geri dönüp tapirin kafesine geldik. Ne var ki, bu arada samandan yatağına dönüp uzanan tapir, gözlerini kırıştırarak kibirli bir edayla bize baktı, kalkıp kafese yaklaşayım demedi. "Bağışlayınız lütfen, tahsildar bey," diye seslendi Boppi ona, "bir yanlışlık oldu galiba, sanmıştık ki size bir şeker eksik verdik." Ardından doğru filin kafesine yöneldik. Sabırsızlıkla bizi bekleyen fil, ayaklarından birini kaldırıp birini indirerek vücudunu sağa sola oynatıyor, sıcacık ve kımıl kımıl hortumunu bize uzatıyordu. File Boppi'nin kendisi yiyecek verebiliyor, dev vücutlu hayvan esnek hortumunu eğerek Boppi'nin avcundan ekmeği alıyor, ufacık gözlerinin içi gülerek zeki ve babacan bakışlarla bizi süzüyordu.

Bir bakıcıdan izin almıştım, yanında kalacak zamanım olmadığı zaman Boppi'yi hayvanat bahçesinde tek başına bırakıp gidebilecektim; söz konusu günlerde de Boppi açık havada güneşlenebilecek ve hayvanları seyre-

debilecekti. Her seferinde bana sonradan o gün gördüklerini anlatıyordu. Erkek aslanın dışısına davranışındaki kibarlığa özellikle hayran kalmıştı Boppi. Dışı aslan dinlenmek üzere yere uzanınca, kafesin içinde aralıksız gidip gelen erkeği öyle bir rota izliyordu ki, bu gidiş gelişler sırasında dışısına ne dokunuyor ne onu rahatsız ediyor ne de üzerinden atlayıp geçiyordu. Boppi'yi en çok eğlendiren hayvan, susamuruydu. Kendisi kımıldayamaz durumda sandalyesinde oturur, başını ve kollarını her seferinde zahmetle oynatırken, çevik susamurunun esnek vücuduyla sergilediği yüzme ve akrobasi numaralarını gözlerinin içi gülererek izliyordu.

Güz mevsiminin en güzel günlerinden birinde, Boppi'ye başımdan geçen iki gönül macerasını anlattım. Birbirimizle öylesine senlibenli olmuştuk ki, ne iç açıcı ne de övünülecek yanı olan bu yaşantıları kendisinden saklamak elimden gelmemişti. Güler yüzle, ciddi ciddi beni dinledi Boppi, ağzını açıp bir şey demedi. Ama sonradan Elisabeth'i, bu beyaz bulutu görmeyi pek istediğini itiraf etti bana, yolda Elisabeth'le karşılaşacak olduğumuzda, bu isteğini mutlaka hatırlamamı rica etti.

Ne var ki, yolda bir türlü karşımıza çıkmadı Elisabeth. Havalarda serinlemeye yüz tutmuştu; kalkıp Elisabeth'e giderek zavallı kambur Boppi'ye böyle bir hazzı çok görmemesini rica ettim. Elisabeth lütfedip isteğimi yerine getirdi, belli bir gün kararlaştırdık, o gün kendisini gidip evden aldım, birlikte Boppi'nin tekerlekli sandalyesinde bizi beklediği hayvanat bahçesinin yolunu tuttuk. O alımlı, şık giyimli ve kibar Elisabeth felçli Boppi'ye elini uzattı, biraz ona doğru eğildi; zavallı Boppi de iyilik taşan kocaman gözlerini şükranla, neredeyse sevecenlikle kaldırıp Elisabeth'e baktı. O anda ikisinden hangisinin daha güzel, gönlünün daha çok hangisinde olduğuna karar ver deseler, veremezdim. Eli-

sabeth birkaç nazik söz söyledi; Boppi ısl ısl parıldayan gözlerini bir türlü Elisabeth'ten ayıramıyordu. Ben yanı başlarında dikiliyordum, herkesten çok sevdiğim, yaşamın derin bir uçurumla birbirinden ayırdığı bu iki insanı bir an el ele karşımda görmek beni hayretler içinde bırakmıştı. Boppi o gün bütün bir öğleden sonra Elisabeth'ten söz edip durdu, güzelliğine, soyluluğuna, iyi kalpliliğine övgüler düzdü, giysilerini, sarı-eldivenlerini ve yeşil iskarpinlerini, yürüyüşünü, bakışını, sesini ve başındaki güzel şapkayı öve öve bitiremedi. Ne var ki, gönlümü kaptırdığım birinin canciğer bir dostumun eline bir sadaka tutuşturduğunu görmek içimi sızlattı, gülünç geldi bana.

Bu arada Boppi *Yeşil Heinrich*'i ve *Seldwyalı*lar romanlarını okumuş, bu olağanüstü kitapların dünyasını o kadar yakından tanımıştı ki, Asık Suratlı Pankraz, Albertus Zwiehan ve adil tarakçılar ikimizin de sevdiği ortak dostlarımız olmuştu. Acaba Conrad Ferdinand Meyer'in kitaplarından bazılarını da okuması için dostuma versem mi diye geçirdim içimden. Ama sonradan bu yazarın neredeyse Latinceyi andıran veciz üslubunu dostumun gereği gibi değerlendiremeyeceğini düşündüm; ayrıca tarih uçurumunu onun şen ve suskun gözlerinin önüne sermeyi sakıncalı buldum. Onun yerine kendisine Aziz Francesco'yu anlattım, Mörike'nin anlatılarını verdim okuması için. Daha önce sık sık havuz başında oturup susamurunun o binbir çeşit harikulade akrobasi oyununa dalıp gitmese, güzel Lau'nun öyküsünün büyük bölümüyle tadına varamayacağını itiraf etmesi ilginçti.

Yavaş yavaş aramızda birbirimize sen diyecek kadar yakınlığın oluşması tuhaftı doğrusu. Birbirimize sen dememizi asla önermiş değildim, zaten Boppi'nin de böyle bir öneriyi kabullenmeyeceği kuşkusuzdu ama işte ken-

diliğinden öyle olmuştu ki, birbirimize giderek daha sık sen demeye başlamıştık, bunu fark edince de gülmekten kendimizi alamamış ve ileride de sen demeyi sürdürmüştük.

Kış gelip çattı sonunda, açık havada dolaşamaz olduk, ben de akşam saatlerini eskisi gibi Boppi'nin kayınbiraderinin evindeki salonda geçirmeye başladım. Ancak o zaman fark ettim ki, Boppi'nin dostluğunu öyle bedavadan kazanmamıştım. Marangoz dostum surat asıp duruyor, kaba davranıyor, ağzını açıp pek bir şey konuşmuyordu. İşe yaramaz bir asalak gözüyle baktığı Boppi'nin evdeki sürekli varlığından rahatsızlık duyup keyfi kaçtığı gibi, benim Boppi'yle aramdaki ilişkiye de içerliyor, bozuluyordu. Bazen öyle oluyordu ki, ben bütün bir akşam felçli Boppi'yle gülüp eğlenerek çene yarıştıırken, marangoz dostum elinde gazeteyle burnundan soluyarak yanı başımızda oturuyordu. Genel olarak olağanüstü sabırlı olan karısıyla da arası açılmıştı çünkü karısı bu kez diretiyor, kardeşi Boppi'nin evden alınıp başka bir yere yerleştirilmesine kesinlikle karşı çıkıyordu. Birçok kez marangoz dostumu gönül alıcı sözlerle uzlaşmaz tutumundan vazgeçirmeye çalıştım, ona yeni önerilerde bulundum ama ne yaptım sa kâr etmedi. Daha da kötüsü, iğneleyici sözler söyleyip Boppi'yle olan dostluğumu alaya almaya, Boppi'ye de yaşamı zehir etmeye başladı. Kuşkusuz, Boppi her gün saatlerce yanı başında oturan benimle birlikte, zaten daracık evde yaşayan bu insanlar için tatsız bir yük oluşturunuyordu. Öyleyken ben hâlâ marangoz dostumun eninde sonunda bize katılacağını ve hasta kayınbiraderine sevgiyle kucak açacağını umuyordum. Zamanla iş öyle bir duruma geldi ki, ne yaparsam yapayım ya marangoz dostumu kırıp gücendirecek ya da felçli Boppi'ye haksızlık edecektim. Baskı altında acele verilen kararlardan hoşlanmadığım için –daha Zü-

rih'teyken dostum Richard, Petrus Cunctator¹ lakabını takmıştı bana- bir karar vermeden haftalarca bekledim, iki dostumdan birinin ya da her ikisinin dostluğunu kaybedebileceğim korkusuyla kahrolup durdum.

Durumdaki belirsizlikten kaynaklanan rahatsızlığın giderek artması, bana yine sık sık meyhanelerde aldırđı soluğu. Ortadaki tatsız durumun yine iyice canımı sıktığı bir akşam, Vaud şarabı içebileceğim küçük bir meyhanenin yolunu tuttum, boşalttığım birkaç şişe şarapla sıkıntımı üzerimden atmayı denedim. İki yıldan bu yana ilk kez sallanmadan eve gitmekte güçlük çektim. Fazla içtiğim zamanlar hep olduğu gibi, ertesi sabah hoş bir serinkanlılıkla uyanıp cesaretimi topladım, bu komediye artık bir son vermek için doğru marangoz dostuma gittim. Boppi'nin bakımını tümüyle benim üstlenmem önerisinde bulundum ona. Önerimi kabule isteksiz görünmedi, birkaç gün süre istedi düşünmek için, sonra da razı oldu.

Çok geçmeden kambur dostumla yeni kiraladığım bir daireye taşındık. Sanki bir evlilik yapmışım gibi geldi bana çünkü alışılmış bekâr odasını bırakıp iki kişi olarak bayağı küçük bir ev açıyordum. Her ne kadar ilkin ev ekonomisi alanında bazı beceriksiz davranışlarda bulundusam da, fazla aksamadan yürüdü işler.

Her gün bir hizmetçi kız eve uğrayıp ortalığı derleyip topluyor, yıkanacak şeyleri yıkayıp temizliyordu. Yemeği bir restorandan getirtip yiyorduk. Çok sürmeden Boppi'yle yeni evimizde rahat ve mutlu yaşayıp gitmeye başlamıştık. O zamana kadar tüm tasa ve kaygıları bir yana bırakıp çıkmadan duramadığım gezilerden ileride el çekmek zorunda kalacağım düşüncesi şimdilik kor-

1. (Lat.) Duraksayan.

kutmuyordu beni. Hatta çalışırken sessiz Boppi'nin yanı başımda bulunduğunu bilmem beni rahatlatıyor, bana yararı dokunuyordu. Sakat dostumun ufak tefek hizmetlerini görmek, benim için yeni bir uğraştı, başlangıçta pek iç açıcı yanı da yoktu, özellikle onu soyup giydirmek hoş bir şey değildi. Ama dostum öylesine sabırlı davranıyor, kendisi için yaptıklarımı öylesine bir minnet duygusuyla karşılıyordu ki, beni utandırıyor, elden gelen özenle hizmetini görmeye zorluyordu.

Profesörün evine seyrek uğruyor, buna karşılık sık sık Elisabeth'in evine gidiyordum; ne olursa olsun, beni hâlâ büyülüyor, kendine çekiyordu Elisabeth. Evlerinde oturuyor, çay içiyor, şarap yudumluyor, onun ev sahibesi rolünde ortada dolaşmasını izliyordum. İçimdeki Werther'si duyguların alayla üzerine yürümekten bir an geri durmuyorsam da, yine de bazen Elisabeth'le ilgili duygusallıklara kapılmaktan kendimi alamıyordum. Ne var ki, gençlikteki o gözü yaşlı sevgi bencilliğinden kesinlikle yakamı kurtarmıştım. Böylece Elisabeth'le aramızda aşinalık taşan tatlı bir savaş durumu ve doğru dürüst bir ilişki varlığını sürdürüyordu. Birbirimize dostça takılmaksızın bir araya geldiğimiz zamanlar gerçekten de son derece azdı. Akli başında Elisabeth'in biraz da kadınsı bir şımarıklık içeren kıvrak zekâsı, benim aynı anda hem sevdalı hem de kaba saba olan varlığıma hiç de fena uymuyordu. Aslında ikimiz de birbirimize çok değer verdiğimizden, en sudan şeylerde bile var gücümüzle kavgaya tutuşuyorduk. Örneğin Elisabeth'e, daha kısa süre önce kendisiyle evlenmeye can attığım bu kadına karşı bekârlığı savunmam gülünçtü. Kocasını dilime dolayarak ona takılmaktan bile çekinmiyordum, oysa zeki karısıyla gururlanan iyi bir gençti kocası.

Bu eski sevginin ateşi içimde el altından yanmayı sürdürüyordu; ancak eskisi gibi o gözü yükseklerde ha-

vai fişeklere benzemiyordu, kendi halinde sürekli yanan bir kor gibiydi, insanın gönlünü genç tutuyordu, zaman zaman umutsuzluğa kapılmış bir bekâr, kış gecelerinde gönlünü bu ateşte ısıtabilirdi. Boppi'nin yanı başında olup yürekten bir sevgiyle sürekli seviliyor olmanın harikulade bilinciyle beni sarıp sarmalamasından bu yana, içimdeki sevgiyi bir gençlik ve edebiyat parçası olarak açığa vurmakta sakınca görmüyordum.

Şunu da belirteyim ki, Elisabeth zaman zaman son derece kadınca kaprisleriyle yüreğimdeki sevgi ateşinin soğumasına ve bekâr kalıp evlenmediğim için gerçekten sevinmeme yol açıyordu.

Zavallı Boppi benimle aynı evde oturduğundan bu yana, Elisabethlerin evine de giderek seyrek uğramaya başlamıştım. Boppi'yle oturup kitaplar okuyor, gezi albümlerinin ve günlüklerin yapraklarını karıştırıyor, onunla karşı karşıya geçip domino oynuyordum. Biraz neşelenelim diye eve kaniş cinsi bir köpek almıştık. Kışın gelişini pencereden izliyor, her gün akıllıca ve sersemce bir sürü şey konuşuyorduk. Felçli dostum üstün bir dünya görüşü edinmişti, yaşama olumlu bir mizahın sıcaklık kattığı nesnel bir açıdan bakıyordu, kendisinden her gün yeni bir şeyler öğreniyordum. Bol karlı günler çıkagelip kış o temiz pak güzelliğini pencerelerin önünde sergilemeye başlar başlamaz, çocuksu bir hazla sobanın başına kurulup rahat bir oda atmosferi içinde yaşamaya koyulduk. O kadar zaman boş yere taban tepip öğrenmeye çalıştığım insanı tanıma sanatını da bu vesileyle kendiliğinden öğreniyordum. Çünkü sessiz ve keskin bir gözlemci olan Boppi'nin belleği, içinde yaşadığı eski çevrelerin anılarıyla dolup taşıyordu; bir kez bunları anlatmaya başladığında, insan onu dinlemeye doyamıyordu. Sakat dostumun bütün yaşamında tanıdığı insanların sayısı birkaç düzineyi pek geçmezdi, asla kalabalıkların adamı

olmamıştı Boppi, öyleyken yaşamı benden çok daha iyi tanıyordu, en ufak bir ayrıntıyı bile gözden kaçırmamaya ve her insanda yaşantılardan, sevinçlerden ve bilgilerden bir pınar bulup keşfetmeye alışmıştı.

En çok hoşlandığımız şey, eskisi gibi yine hayvanlar dünyasıydı. Artık gidip ziyaret edemediğimiz hayvanat bahçesindeki hayvanlarla ilgili olarak çeşit çeşit öykü ve fabl uyduruyorduk kafamızdan. Bunlardan çoğunu birbirimize anlatmayıp doğaçlama söyleşiler şeklinde sergiliyorduk. İki papağan arasındaki aşk ilanı, bizonlardaki aile kavgaları, yabandomuzlarındaki akşam sohbetleri bunlar arasındaydı örneğin.

“Nasılsınız bakalım, Sansar Kardeş?”

“Nasıl olayım, Tilki Kardeş, idare ediyoruz işte. Biliyorsunuz, kuyruğum kapana kısıldığı zaman sevgili eşimi kaybettim. Size daha önce de söylemek şerefine nail olduğum gibi, adı da Fırçakuyruk’tu eşimin. Bir pırlantaydı, ne diyeyim size, bir...”

“Aman canım, bırakın şu bayat hikâyeleri, Sayın Komşu. Pırlanta masalını yanılmıyorsam şimdiye kadar sık sık anlattınız bana. Tanrım, insan topu topu bir kez gelir dünyaya, birazcık neşelenip eğlenmek dururken yaşamı kendinize zehir etmenin anlamı var mı?”

“O nasıl söz, Tilki Kardeş, eşimi tanımış olsaydınız, beni daha iyi anlardınız.”

“Ona ne şüphe, Sansar Kardeş, ona ne şüphe. Evet, adı Fırçakuyruk’tu, öyle değil mi? Güzel bir ad doğrusu, sevip okşamaya doyulmaz! Ama ben aslında başka bir şeyden söz edecektim. Şu baş belası serçelerin yine çoğalmaya başladığı gözünüzden kaçmamıştır sanırım? Bakın, küçük bir planım var.”

“Serçeler konusunda mı?”

“Evet, serçeler konusunda. Diyeceğim, şöyle düşündüm ben: Biraz ekmek alıp kafesin önüne koyalım, sonra

da ses etmeden uzanıp yatalım yere, bu hınzırların gelmesini bekleyelim. Geldiler mi hemen enseleriz, enselemezsek yuh olsun bize. Ne diyorsunuz?”

“Plana diyecek yok, Sayın Komşu.”

“O zaman lütfedip biraz ekmek koyar mısınız kafenin önüne. Tamam, güzel! Bilmem ama ekmek parçasını biraz daha sağa yerleştiremez misiniz? Yalnız siz değil, ben de yararlanmış olurum o zaman. Diyeceğim, şu sıra ağzıma koyacak bir lokma bir şey kalmadı bende. Tamam, böyle daha iyi. Şimdi dikkat! Yere uzanıp yatalım, gözlerimizi de kapayalım – aman sesini çıkarma, serçenin biri uçarak geliyor!”

(Ara.)

“Ee, Tilki Kardeş, gelen giden yok mu daha?”

“Amma da sabırsızsınız! Gören de ilk kez ava çıkıyorsunuz sanacak! Avcı dediğin beklemesini bilir, bilmelidir de, bilmek zorundadır. Şimdi yeni baştan deneyeceğiz!”

“Peki ama, ekmek nereye kayboldu?”

“Anlamadım?”

“Ekmek ortada yok da.”

“Olamaz! Sahi, ekmek gerçekten yok ortada. Lanet olsun! Şu kahrolası rüzgârın işidir kuşkusuz.”

“Hayır komşu, ben öyle düşünmüyorum. Az önce kulağıma bir ses geldi, bir şey yer gibiydiniz.”

“Nasıl? Ben mi? Ne yiyormuşum peki?”

“Ekmek olabilir.”

“Tahmininizde açıkça bir hakaret havası var, Sansar Kardeş. Doğru, insan komşusunun söylediği çirkin bir sözü sineye çekebilmeli ama sizinki de fazla. Fazla diyorum sizinki de, duydunuz mu? Ekmeği ben yemişim, ha? Siz ne demek istiyorsunuz kuzum? Sizin o yavan pırlanta hikâyenizi binlerce kez dinleyeyim, sonra kafamda güzel bir planla size geleyim, ekmeği kafesin önüne koyalım...”

“Ben koydum onu. Benim ekmeğim.”

“... ekmeği kafesin önüne koyalım, yere yatayım sonra, kulak kesileyim, her şey yoluna girmişken siz oradan gevezeliğe başlayın... Serçeler durur mu, durmaz tabii, av desen berbat, bu yetmiyormuş gibi ekmeği bir de ben yemiş olacağım ha! Sizinle bir daha görüşüp konuşmak mı, asla!”

Bu gibi söyleşilerle öğleden sonraları ve akşamlar rahatçacık ve çabucak geçip gidiyordu. Keyfime hiç diyecek yoktu, içimden gelerek, hızlı bir tempoyla çalışıyor, daha önceleri nasıl öyle miskin, isteksiz ve üşengeç davrandığıma şaşıyordum. Richard’la geçirdiğim en iyi günler, dışarıda kar yumaklarının dans ettiği, Boppi’yle, yanımızda köpek, sobanın başına kurulup keyfimize baktığımız bu sessiz ve neşe dolu günlerden daha güzel değildi.

Ve derken benim sevgili Boppi ilk ve son sersemce oyununu oynamadan duramadı! Ben o memnun halimde olup biteni göremeyecek kadar kördüm kuşkusuz, dostumun her zamankinden çok acı çektiğini anlayamadım. Boppi’ye gelince; sırf alçakgönüllülüğünden ve sevgisinden her zamankinden keyifli göründü, sızlanıp yakınmadı hiç, benden yanında sigara içmememi bile istemedi. Geceleri yatağa yattığında ise acılar içinde kıvrandı, öksürdü, hafif hafif inledi. Odamda geç vakitlere kadar oturup bir şeyler çiziktirdiğim, dostum Boppi’yi ise çoktan yatmış sandığım bir gece onun iniltilerini tesadüfen işittim. Elimde lambayla odasına daldığımı görünce, zavallılığın korkudan ödü koptu, neye uğradığını şaşırdı. Lambayı elimden bir kenara bırakıp yatağının ucuna iliştim, onu sorgulamaya başladım. Uzun zaman kem küm etti, sonunda saklamayıp söyledi her şeyi.

“O kadar da kötü değil durum,” dedi çekinerek. “Bazı hareketleri yaparken göğsümde bir kasılma hissediyorum, hepsi bu. Bazen de nefes alırken.”

Hastalanmakla bir suç işliyormuş gibi adeta özür diliyordu.

Sabah olunca doğru bir doktora koştum. Güzel, aydınlık bir gündü, don vardı. Yolda yüreğimdaki sıkıntı ve tasa biraz hafifledi, hatta Noel'e gitti aklım, nasıl bir hediye alıp da Boppi'yi sevindirebileceğimi düşünmeye başladım. Doktor henüz evinden çıkmamıştı, ısrarlı ricalarım üzerine kalkıp benimle geldi. Arabasına bindiğimiz gibi eve geldik, merdivenleri çıkıp Boppi'nin odasına girdik. Doktor Boppi'nin vücudunun orasını burasını eliyle yoklamaya, parmağıyla vurup dinlemeye koyuldu. Hasta karşısındaki davranışı giderek daha da ciddileşirken ve sesi biraz daha sevecen bir ifadeye bürünürken, benim bütün neşem uçup gitmişti.

Gut hastalığı, kalp yetmezliği, ciddi bir durum. Doktorun söylediklerine kulak verip hepsini bir bir not ettim; doktor, Boppi'nin bir hastaneye yatırılmasını istediği zaman, buna nasıl hiç karşı çıkmadığıma kendim de şaşıtm.

Öğleden sonra ambulans geldi. Hastaneden döndüğümde evin içi korkunç göründü gözüme; köpek peşimden ayrılmıyordu, Boppi'nin kocaman tekerlekli sandalyesi bir kenara itilmişti, bitişikteki odası bomboş duruyordu.

Sevmek böyledir işte. Acılar içinde bırakır insanı. İleride bu acıları bol bol tattım ben. Ama sevgi yüzünden acı çekip çekmemek de pek önemli değildir. Yeter ki yaşam sürecine tüm gücüyle katılabilisin insan, yeter ki bizi yaşayan nesnelere bağlayan o sıkı ve diri ilişki hissedilsin, yeter ki sevgi sıcaklığını korusun hep! O günlerdeki gibi alabildiğine kutsallık taşan havayı bir kez daha soluyacağımı bilsem, şimdiye kadar yaşadığım neşe dolu günleri, tüm sevdaları ve kafamda tasarladığım tüm yazarlık planlarını verirdim karşılığında! O kutsallığın göz-

lerinin içine bakmak, insanın gözlerini ve kalbini acıtır fena halde, insanın kendini beğenmişliği aşırı ölçüde incinip yaralanır ama sonradan işte öylesine durulur insan, daha alçakgönüllü, daha olgun bir kişi olup çıkar, özü daha da dirimsellik kazanır.

O ufak tefek sarışın Agi'nin ölümüyle eski varlığımın bir parçası da ölüp gitmişti. Şimdi kendisine tüm sevgimi armağan ettiğim, kendisiyle tüm yaşamımı paylaştığım kambur dostumun acı çektiğini ve yavaş yavaş ölmekte olduğunu görüyor, her gün onunla birlikte ben de acı çekiyor, ölümün tüm korkunçluğundan ve kutsallığından ben de payıma düşeni alıyordum. *Ars amandi*'de henüz bir acemiymken, bir an önce *ars moriendi*'nin¹ birinci bölümüne başlamam isteniyordu. Paris'te yaşanmış günlere değinmeden geçtim ama, bu günlerden söz etmeden duramayacağım. Bağırarak konuşacağım bu günlerden söz ederken, nişanlılık döneminden söz eden bir kadın gibi tıpkı, çocukluk yıllarını anlatan yaşlı bir adam gibi ya da.

Tüm yaşamı çilelerden ve sevgilerden oluşan bir insanın nasıl öldüğünü gördüm. Ölüm kendisini dize getirmeye çalışırken, onun bir çocuk gibi şakalar yaptığına tanık oldum. Katlanılmaz acıları bir yana itip bakışlarıyla beni aradığını gördüm, benden bir şeyler dilenmek için değil, beni ayağa kaldırmak için, üzerine çöken krampların ve acıların kendisindeki en iyi şeye dokunmadığını bana göstermek için. Derken iri iri açıldı gözleri, giderek solan yüzü gerilere kayıp kocaman gözlerindeki parıltı öne çıktı.

"Senin için yapabileceğim bir şey var mı, Boppi?"

"Bir şeyler anlat. Tapirden söz et örneğin."

1. (Lat.) "Sevme sanatı"... "Ölme sanatı".

Ona tapiri anlatmaya başladım, gözlerini yumdu. Her zamanki gibi konuşmakta güçlük çekiyordum, her an ağlayabilirdim. Beni artık iştmediğine ya da uykuya daldığına inanır inanmaz sustum. Bunun üzerine yeniden gözlerini açtı Boppi.

“Peki sonra?” diye sordu.

Tekrar konuşmaya başladım, tapirden, köpeğimizden, babamdan, o hınzır oğlan Matteo Spinelli’den, Elisabeth’ten söz edip durdum.

“Dediğim gibi, gitti salak biriyle evlendi. Yaşam böyledir işte, dostum.”

Sık sık öyle oluyordu ki, Boppi ansızın ölümden söz etmeye başlıyordu.

“Şaka değil, dostum. Dünyanın en zor işi, ölmenin yanında hiç kalır. Ama yine de insan üstesinden gelir bu işin.”

Bazen de şöyle konuşuyordu: “Bu işkence bir bitsin, rahat bir nefes alacağım. Benim durumumda ölmeye değer doğrusu. Bir kamburdan, kısa bir bacadan ve felçli bir kalçadan kurtaracağım yakayı. Ama sen geniş omuzlarınla, güzelim sağlıklı ayaklarınla bir gün ölürsen, yazık olur, dostum.”

Bir ara, bu son günlerin birinde daldığı kısa bir uykudan uyanıp var gücüyle bağırarak şöyle söyledi: “Rahibin anlattığı gibi değil Cennet. Çok daha güzel! Çok daha!”

Marangoz dostumun eşi sık sık uğruyor, akli başında bir kadın gibi davranıp kardeşiyle ilgileniyor, bize yardımcı oluyordu. Marangoz dostumun hiç ortalarda gözükmeişine doğrusu çok hayıflanıyordum.

Zaman zaman sordum Boppi’ye: “Ne diyorsun, öbür dünyada bir tapir de olacak mı?”

“Elbette,” diye cevapladı dostum ve başını salladı, onayladı söylediğini. “Her türlü hayvan vardır orada, dağkeçisi bile.”

Derken Noel gelip çattı. Dostumun yatağının başında küçük bir şenlik düzenledik. Şiddetli bir don yaptı hava Noel'i izleyen günlerde, ardından donlar çözüldü, kaygan buzlar üzerine yeniden kar yağdı ama ben bütün bunların hiç farkına varmadım. Elisabeth'in bir oğlu olduğu haberi geldi kulağıma ama haberi alır almaz unutup gittim. Signora Nardini'den maskaraca bir mektup aldım, şöylece göz atıp bir kenara bıraktım elimden. Yazı işlerimi çok hızlı bir tempoyla yürütmeye çalışıyor, bu işe ayıracağım her saati kendimden ve dostumdan çaldığım duygusu hiçbir zaman yakamı bırakmıyordu. Her seferinde arkamdan atlılar kovalıyormuş gibi büyük bir sabırsızlıkla hastaneye koşuyordum. Hastanede güler yüzlü bir sessizlikle karşılaşıyor, günün yarısını Boppi'nin yatağının başucunda, çevrem düşsü ve derin bir huzurla kuşatılmış olarak geçiriyordum.

Dostum dünyaya gözlerini kapamadan bir süre önce, birkaç gün için biraz kendine gelir gibi oldu. Ne tuhafsa az önce olup bitenler belleğinden silinip gidiyor, dostum tümüyle geçmiş yıllarda yaşıyordu. Tam iki gün annesinin lafını ağzından düşürmedi. Uzun süre konuşmıyor ama saatler süren aralarda da aklının fikrinin annesinde olduğu anlaşılıyordu.

"Sana annemden çok az söz ettim," diye yakındı bir ara. "Kendisiyle ilgili olarak sana anlattıklarımın hiçbirini unutmamalısn. Çünkü çok geçmeden senden başka onu bilen, ona teşekkür borçlu olan kimse kalmayacak bu dünyada. Keşke herkesin böyle bir annesi olsaydı. Artık elim ayağım tutmaz duruma düştüğümde, beni götürüp yoksullar yurduna bırakmadı."

Dostum Boppi yatakta yatıyor, güçlkle nefes alıyordu. Aradan bir saat geçmişti ki, yeniden başladı konuşmaya: "Evlatları içinde en çok beni severdi annem, ölene kadar beni yanından ayırmadı. Erkek kardeşlerim

başka yerlere göç etti, kız kardeşim de marangozla evlendi. Ben evde kaldım, annem onca yoksulluğuna karşın benden beş para istemedi, baktı bana. Annemi sakın unutma, olmaz mı Peter! Ufak tefek bir kadındı, hatta belki benden de ufak tefek. Benimle tokalaştığı zaman, minicik bir kuş elimin üzerine konmuş sanırdım. Öldüğü zaman bir çocuk tabutuna sığmış; komşumuz Rütimann öyle söylemişti.”

Dostum Boppi de neredeyse bir çocuk tabutuna sığabilirdi. Hastanedeki temiz yatağında işte öylesine kaybolmuş, küçülmüştü. Elleri hasta bir kadının ellerinin görünümünü almıştı, ince ve uzun, ak pak eller, biraz kıvrılıp bükülmüş. Annesiyle ilgili sayıklaması sona erince, bana geldi sıra. Sanki yanında değilmişim gibi, benden söz etmeye başladı.

“Talihsizin biri, doğru ama bunun bir ziyanı olmamış kendisine. Annesini çok erken yaşta kaybetmiş.”

“Beni tanımıyor musun, Boppi?” diye sordum.

“Tanımaz olur muyum, Herr Camenzind,” dedi Boppi şakayla karışık ve hafiften güldü. “Ah, bir şarkı söyleyebilseydin,” diye ekledi ardından.

Öleceği gün sordu: “Baksana, Peter, hastane pahalı mı? Çok para ödeyeceksin herhalde.”

Ama bir cevap beklemiyordu. Beyaz yüzünü ince bir kırmızılık kapladı birden, gözlerini yumdu; halinde öyle bir ifade vardı ki, sanki dünyanın en mutlu insanıydı.

“Ölmek üzere,” dedi hemşire.

Ama dostum bir kez daha açtı gözlerini, muziplikle karışık bir ifadeyle bana baktı, bir şey söylemek ister gibi kaşlarını oynattı. Fırlayıp kalktım ayağa, elimi sol omzun altına koydum, kendisini yattığı yerden usulcacık kaldırdım biraz, bu onu her seferinde rahatlatıyordu. Elimin üzerinde yatarken, kısa süreli bir acıyla bir kez daha dudaklarını büzdü, ardından başını çevirir gibi yap-

tı, bir üşüme nöbetine kapılmışçasına sarsıldı vücudu. Kurtulmuştu.

“İyi misin, Boppi?” diye sordum. Ama Boppi acılarından soyunmuştu, elimin üstünde vücudunun giderek soğuduğunu hissettim. Günlerden ocağın yedisiydi, öğleden sonra saat bir. Hemen işe koyulmuş, akşama doğru Boppi’yi gömülmeye hazır duruma getirmiştik. Boppi’nin ufak tefek çarpık vücudu huzur içinde ve temiz pak, tüm çirkinleşmelerin ötesinde yatakta yatıyordu. Zamanı geldi derken, dostumu götürüp gömdük. Onun ölümlüyle gömülmesi arasında geçen bu iki gün içinde ne öyle pek fazla üzölmüş ne de kendimi çaresizlik içinde hissetmiş olmam, hatta bir türlü ağlayamamam bile beni sürekli hayrette bırakmıştı. Dostumdan ayrılma, dostuma veda olayını hastalığı sırasında öylesine derinden yaşamıştım ki, dostum öldükten sonra bu bakımdan yaşanacak fazla bir şey kalmamıştı; acıların ağırlığından dibe çöken kap hafiflemiş, yavaş yavaş yukarılara çıkmıştı.

Ama yine de kentten sessiz sedasız ayrılıp bir tarafa gitmeyi, belki güneyde bir yerde dinlenmeyi, kafamda tasarlayıp şimdiye dek üzerine pek eğilmediğim eseri bundan böyle ciddi olarak tezgâhın üzerine gerip dokumayı uygun gördüm. Biraz param kalmıştı daha, edebi yükümlölüklerimi şimdilik bir yana iterek bahar gelir gelmez pılımı pırtımı toplayıp yola çıkmaya hazırlandım. Önce Assisi’ye gidecek, burada beni bekleyen manav Signora Nardini’yi ziyaret edecektim. Daha sonra da olabildiğince sessiz bir dağ köyüne kapağı atacak, burada dört elle işe sarılacaktım. Yaşamı da, ölümü de yeterince görüp tanımıştım, başkalarından bu konudaki düşüncelerime kulak vermelerini isteyebilirdim örneğın. İçimi ferahlatan bir sabırsızlıkla mart ayını bekledim; İtalyanca küfürler, kaba sözcükler şimdiden kulaklarımda çınlamaya başlamıştı, burnumda *risotto*’nun, portakalların ve

Chianti şarabının iç gıcıklayan burcu burcu kokusunu duyuyordum.

Planıma diyecek yoktu, üzerinde düşündükçe duyduğum memnuniyet daha da artıyordu. Ne var ki, Chianti'nin önceden zevkini çıkarmakla iyi etmiştim. Çünkü hiçbir şey beklediğim gibi olmadı.

Şubat ayında kasabamızdaki meyhanenin sahibi Nydegger'den fantastik bir üslupla yazılmış dokunaklı bir mektup aldım. Mektupta kasabaya çok kar yağdığından, gerek sığırların gerekse insanların durumunun pek iç açıcı olmadığından, özellikle babamın zor günler yaşadığından, sözün kısası ya para göndermem ya da kendim kalkıp kasabaya gitmem gerektiğinden dem vuruluyordu. Para yollamayı uygun görmedim, yaşlanmış babamın durumu beni gerçekten tasalandırmıştı, dolayısıyla kasabanın yolunu tutmaktan başka çarem kalmadı. Berbat bir havada kasabaya vardım, kardan ve fırtınadan gerek dağlar gerekse evler seçilecek gibi değildi, evin yolunu avcumun içi gibi bilmem işime yaramıştı. Babam Camenzind'i yatakta hasta yatırıyor bulacağımı sanmıştım ama o, miskin miskin sobanın başında oturuyordu. Yanında komşu kadınlardan biri vardı, süt getirmişti, sürdüğü kepaze yaşamdan ötürü veriştirip duruyordu babama, ben içeriye girince de sözünü kesmedi.

"Bak hele, bizim Peter gelmiş," dedi bizim saçlı sakallı ağarmış günahkâr, bana bakarak sol gözünü kırptı.

Ne var ki, komşu kadın hiç oralı olmadı, babamı paylayıp terslemeye devam etti. Oradaki bir sandalyeye çöktüm, kadının insanlık sevgisiyle dolup taşan sözlerini bitirmesini bekledim, konuşmanın kimi yerlerinden ben de kendi payıma bazı dersler çıkarabilirdim. Bu arada paltomdan ve çizmelerimden karların eriyip akmasını izledim; sandalyemin çevresinde ilkin ıslak bir leke oluştu, leke giderek durgun bir göle dönüştü. Derken kadın

sözlerini bitirdi, biz de babamla selamlaşıp kucaklaştık, kadın da bu sevinçli olaya yürekten katıldı.

Babam iyice güçten düşmüştü. Daha önce ona bakmak için kasabaya gelişimi, burada kısa süre kalışımı anımsadım. Sonra yine çekip gidişim demek işe yaramamıştı. Babamın yanında kalmamın daha gerekli olduğu bugün ise, o zamanki davranışımın da cezasını çekmem gerekiyordu.

İyi günlerinde de erdemlilik örneği oluşturmamış kart ve yaşlı bir köylüden ihtiyarlık hastalığıyla pençeleştiği bir dönemde yumuşaması ve oğul sevgisi oyununda üzerine düşen rolü oynaması beklenemezdi. Babam da böyle bir şeye yanaşmadı asla, hastalığı ilerledikçe davranışları çirkinleşti, daha önce kendisine zaman zaman çektirdiğim eziyeti, faiziyle değilse de, olduğu gibi, uygun şekilde bana ödetti. Ne var ki konuşmalarında fazla ileriye gitmedi, ihtiyatlı davrandı bana karşı. Ama hoşnutsuzluğunu, iğneleyiciliğini ve kabalığını sözsüz dile getirmenin bir sürü etkili yolunu buldu. Bir gün gelip yaşlanırsam acaba ben de babam gibi huysuz ve müşkülpesent antikanın biri mi olacağım, diye sormadan duramadım kendime. Meyhanede içip kafayı bulmalar babam için geçmişe karışmıştı artık. Günde iki kez bir bardak doldurup kendisine verdiğim kaliteli güney şarabını suratını asarak yudumluyordu çünkü şişeyi yine tamtakır kilere götürüp bırakıyor, kilerin anahtarını da asla babama vermiyordum.

Yükseklerdeki kışı olağanüstü bir görkemle donatan bulutsuz, aydınlık haftalar ancak şubatın sonuna doğru çıkageldi. Dağların karlı yüksek dorukları, peygamberçiçeği mavisine boyanmış gökyüzünden açıkça ayırt edilebiliyor, saydam havada öylesine yakın görünüyorlardı ki, olur şey değildi. Otlaklar ve bayırlar kar altındaydı, dağ kışının ovalık yerlerde asla karşılaşılmayan o bembeyaz,

o billur gibi, buruk bir burcumsulukla kokan karıyla örtülmüştü. Toprakta küçük tümsekler üzerinde öğle vakitleri güneşin ışığı göz kamaştırıcı şenlikler düzenliyor, çukurluklar ve yamaçlar doygun mavi gölgeler içinde uzanmış yatıyordu; haftalar boyu süren kar yağışından sonra hava kirden pastan öylesine arınmıştı ki, güneşte her nefes alış, başlı başına bir hazdı. Küçükçe bayırlarda gençler kızak kaymakla geçiriyordu zamanı. Öğleden sonraları sokaklarda dikilip durarak güneşten yararlanmaya çalışan yaşlı insanlar görülüyor, oysa geceleri çatı kirişlerinin donda çatırdadığı duyuluyordu. Karla kaplı beyaz alanların orta yerinde asla donmayan göl, durgun ve mavi, serilmiş yatıyordu; yaz mevsiminde hiç böylesine güzel görünmemişti. Her gün öğle yemeğinden önce yardım edip babamı kapı önüne çıkarıyor, onun eğri büğrü, esmer ve boğumlu parmaklarını güneşin ılık sıcaklığından içeri uzatışını izliyordum. Bir süre sonra babam öksürmeye başlıyor, havanın soğukluğundan yakınıyordu. Bu, onun benden bir kadeh içki koparmak için başvurduğu numaralardan biriydi. Ben de kendisine bir kadehçik centiyan kökünden hazırlanmış *schnaps* ya da ufak bir kadehçik absent uzatıyordum. Bunun üzerine babam ustalıkla aşama aşama azaltarak öksürmesine son veriyor, beni kandırmış olmaktan sinsice bir zevk duyuyordu. Öğle yemeğinden sonra onu evde tek başına bırakıp dolakları ayağıma doluyor, bayır yukarı birkaç saat tırmanıyor, gidebileceğim yere kadar gidiyordum. Dönüşte de yanıma aldığım bir meyve çuvalının üzerine oturarak karlar üzerinde bayır aşağı kayıyordum.

Assisi'ye gitmek istediğim günler çıkageldiğinde, yerde daha bir metre kar vardı. Ancak nisanda ilkbaharın kıpırtıları hissedilmeye başladı. Karlar kallesçe denebilecek bir çabuklukla eriyerek köyümüzü sular altında bıraktı, yıllardır böylesi görülmemişti. Gece gündüz fön

rüzgârı uğulduyor, ığların gümbürtüsü i itiliyordu. Gazaba gelmiş gibi ağıldayıp duran seller kendileriyle birlikte kaya ve ağaç parçalarını sürükleyip getiriyor, bizim bir avuç yoksul toprağımızın ve ayırklar ortasındaki meyve ağaçlarının üzerine fırlatıyordu. Fön humması bir türlü uyutmuyordu beni. Her gece heyecan ve korkuyla fırtınanın feryadını, ığların g mb rt s n  ve kıyametleri koparan gölün dalgalarıyla kıyıları d v d ğ n  i itiyordum. İlkbahardaki o dehşet verici boğu maların bu hummalı döneminde, atlatılmı  sevdalar öylesine bir hı ımla üzerime  k yordu ki, yataktan doğrulup kalkıyor, kapıdaki pencereye ba ımı dayıyor, kahredici acılarla kıvranarak dışarıdaki hayhuyun içine Elisabeth için sevgi sözcükleri mırıldanıyordum. Zürih'te, İtalyan ressam kadının evinin üst tarafındaki tepede sevgiden gözüm bir şey görmeyerek geçirdiğim o geceden bu yana, seveda denen tutku hiç böylesine korkunç ve dayanılmaz biçimde tepeme binmemi ti. Yüreğimde sık sık öyle bir duygu uyanıyordu ki, sanki o güzel ressam kadın yanı ba ımda dikilmiş bana gülümsüyor ama kendisine doğru attığım her adımda biraz daha geriye çekiliyordu. Nereden kaynaklanırsa kaynaklansın, bütün d   ncelerim dönüp dola ıp bu görüntü üzerinde karar kılıyor, tıpkı bir yaralı gibi, bana kaşıntı veren çıbanı ikide bir ka ımdan kendimi alamıyordum. Kendi kendimden utanmam bir i e yaramadığı gibi, üstelik beni acılar içinde de bırakıyordu. F ne lanet okuyordum. Bazen o sevimli R si'ye gidiyordu aklım, sıcacık ve karanlık bir dalga vücudumu kaplıyordu, içimdeki tüm acıların yanı sıra el altından, tıpkı çocukluk günlerindeki gibi ılık ve ketum bir haz duyusunun benliğimi sardığını hissediyordum.

Biliyordum, bu hastalığa derman olacak hiçbir ilaç yoktu. Bu yüzden hiç değilse biraz olsun çalışmayı dedim. Yazmayı tasarladığım eserin bir planını çıkarmaya

koyuldum, birkaç taslak çiziktirdim ama çok geçmeden anladım ki, koşullar böyle bir çalışma için henüz elverişli değildi. Bu arada dört bir yandaki yerleşim bölgelerinden hınzır fönün çevirdiği dolaplarla ilgili haberler geliyordu, kasabamızda ise çaresizlik almış yürümüştü. Çay yataklarındaki bentler yer yer harap olmuştu, bazı konut, samanlık ve ahırlar hayli zarar görmüştü, evleri yıkılıp açıkta kalmış kimseler çevreden akın ediyordu bizim kasabaya, dört bir yanda sızlanıp yakınmalar işitiliyor, dört bir yanda çaresizlik kol geziyordu; paraya gelince, beş kuruş yoktu kimsede. İşte bu sıkıntılı günlerde bir şans eseri belediye başkanı beni bürosuna çağırttı, halkın bu genel sıkıntısını gidermeye çalışacak bir komitede çalışıp çalışmayacağımı sordu. Bana güven besleniyor, kasabadaki durumu kantondakilere gereği gibi duyurabileceğime, özellikle gazeteler aracılığıyla ülke insanlarının kasabanın derdine ortak olmalarını ve elden gelen yardımını yapmalarını sağlayacağıma inanılıyordu. Kendi işe yaramaz dertlerimi unutup daha ciddi ve daha önemli bir işle uğraşmayı uygun bulmuştum. Hemen sıvadım kolları. Kaleme aldığım mektuplarla Basel'de çarçabuk bağış toplayacak birkaç kişi buldum. Daha önce tahmin ettiğimiz gibi, kantonun kasasında bize ayıracak para yoktu, birkaç yardımcı işçi yollayabileceklerini söylediler, o kadar. Bunun üzerine çağrılar ve haberler yazıp gazetelere yolladım; mektuplar, bağışlar gelmeye başlamıştı, pek çok kişi bana başvurup bilgi istiyordu. Bir yandan yazışmaları yürütüyor, bir yandan da kalın kafalı köylülere, belediye meclisinin çalışmalarıyla ilgili olarak laf anlatmaya çalışıyordum.

Sıkı ve zorunlu birkaç haftalık çalışma iyi geldi bana. İşler giderek rayına oturup bana duyulan gereksinim azaldığında, dört bir yanda otlaklar yeşermeye başlamıştı; göl, üzerindeki karı sırtından atmış, yamaçlara doğru

masum ve güneşli parıltılarla mavi mavi yansıyor. Babam biraz olsun toparlamıştı kendini, benim kalp ağrıları ise çığların kirli kalıntıları gibi eriyip kaybolmuştu. Eskiden bu günlerde babam sandalını vernikler, annem bahçeden ona bakar, ben de bizim ihtiyarın çalışmasından, piposundan yükselen duman bulutlarından ve sarı kelebeklerden gözümü ayırmazdım. Ama bu kez boyanacak kayık yoktu, annem çoktan göçüp gitmişti bu dünyadan; babamsa bakımsız evin içinde somurtarak pinekliyordu. Eski zamanları bana anımsatan bir şey daha vardı: dayım Konrad. Babam görmeden, onu sık sık alıp benimle bir kadeh şarap içmeye götürüyordum. Dayım, gülerek ama böbürlenmeyi de elden bırakmayarak kafasındaki pek çok projeyi anlatıyor, ben de kendisini dinliyordum. Yeni projeler üretmiyordu artık, ayrıca yaşlılık da kendisini hayli çökertmişti ama yine de mimiklerinde, hele gülüşlerinde biraz çocuksu ya da delikanlımsı bir eda seziliyor, bu da benim hoşuma gidiyordu. Evde bizim ihtiyarın yanında daha fazla kalamayacak gibi olduğum zamanlar, dayım bir teselli oluşturunuyordu benim için, beni oyalıyordu. Birlikte şarap içmeye giderken, yanı başımda paldır küldür hızlı adımlarla yürüyor, zamanla eğrilmiş sıksa bacaklarıyla bana ayak uydurabilmek için telaşlı telaşlı çaba harcıyordu.

Her seferinde, “Yelken tak, Konrad dayı!” diyerek şevke getiriyordum onu; yelken sözü bir kez açılmışken, bizim eski sandaldan konuşmaya başlıyorduk. Artık yerinde yeller esen sandalın ardından dayım, ölmüş birinin yasını tutar gibi sözler söylüyordu. Eski sandalı ben de zamanında sevdiğim ve şimdi eksikliğini hissettiğim için, onu ve onun rol oynadığı tüm olayları en ince ayrıntılarına dek anımsamalarımıza konu ediyorduk.

Göl eskisi gibi maviydi. Ve eskisinden daha az güler yüzlü ve sıcak değildi güneş. Ben koca oğlan, sık sık sarı

kelebekleri seyredip duruyordum; içimde öyle bir duygu vardı ki, sanki o zamanlardan bu yana değişen fazla bir şey olmamıştı, sanki yine eskisi gibi otların, çayırların içine uzanıp yatabilir, kafamda yeniyetmelere özgü düşler kurabilirdim. Ama gerçekte böyle olmadığını, ömrümün uzunca bir bölümünü bir daha geri gelmemek üzere harcayıp tükettiğimi, her sabah elimi yüzümü yıkarken paslı çinko kaptan bana bakan iri burunlu ve neşesiz ağızlı başımdan anlıyordum. Yaşlı Camenzind değişen zaman konusunda beni yanılgılara düşmekten alıkoyuyordu. Yaşadığım âna büsbütün dönebilmem için, odamdaki masanın nemli gözünü açmam yetiyordu; gözün içinde benim gelecekte kaleme almayı düşündüğüm eserim, zamanaşımına uğramış karalamalar, çeyrek forma boyu kâğıtlara çiziktirilmiş altı-yedi taslak halinde uykuya dalmış, yatıyordu. Ne var ki gözü seyrek açıyordum.

Bizim ihtiyarın bakımının yanı sıra viraneye dönmüş evi bir hale yola koymak beni yeterince uğraştırıyordu. Sofada uçurum gibi delikler açılmıştı, tüten, duman çıkaran soba ve ocağın onarılması gerekiyor, kapılar doğru dürüst kapanmıyordu. Tavan arasına, babamın bir zamanlar beni sopadan geçirdiği bu yere çıkmak için kullanılan merdivenden düşüp insanın kafasını gözünü yarması işten bile değildi. Söz konusu onarımları yapabilmek için, önce baltanın bilenmesi, testerenin kalafattan geçirilmesi, bir yerden ödünç bir çekiç alınması, gerekli çivilerin sağlanması gerekiyordu, daha sonra da eskiden kalma tahta stokunun çürümekte olan kalıntılarından işe yarayacakları seçip ayırmaya gelecekti sıra. Kullanılacak araç ve gereçle eski bileğitaşının onarımında Konrad dayı bana biraz yardım etti ama yaşı hayli ilerlemiş, beli bükülmüştü artık, elinden fazla iş çıkacak gibi değildi. Tahta directti, yumuşak yazar ellerimi kesip doğradı; laçka olmuş bileğitaşını ayaklarımla döndür-

düm, her yeri su sızdıran çatıya tırmanıp sağa sola çiviler çaktım, kimi yerleri çekiçledim, yeni tahtalar döşedim, kestim, oydum, az ter akıtmadım. Bazen, özellikle de çatıdaki o tatsız onarım işinde çekici tam havaya kaldırmış indirecekken durdum, mola verdim, adam gibi oturup yarı sönmüş puromu yeniden ateşledim, gökyüzünün derin maviliğine daldım, babamın beni artık asla işe koşup paylayamayacağını güler yüzlü bilinciyle o andaki tembelliğimin tadını çıkardım. Evin önünden komşular geçecek olduğunda, elim boş oturuma bir kılıf uydurmak isteyerek bir komşu içtenliğiyle lafa tuttum kendilerini, kasabadakilerin üzerinde yavaş yavaş kendisiyle akli başında birkaç söz konuşabilecek biri izlenimi uyandırdım.

“Bugün hava sıcak olacak galiba, Lisbeth?”

“Öyle, Peter. Ne yapıyorsun sen?”

“Damı onarıyorum.”

“İyi ediyorsun. Ne zamandır onarılması gerekiyordu zaten.”

“Haklısın, haklısın.”

“Seninki nasıl? Yetmişine geldi neredeyse!”

“Seksen, Lisbeth, seksen. Biz o yaşa geldiğimizde, nasıl olacağız kim bilir? İşin şakaya gelir yanı yok.”

“Öyle, Peter. Eh, gideyim ben artık. Benimki yemek bekler şimdi. Tanrı seni korusun.”

“Güle güle, Lisbeth.”

Elinde beze sarılı yemek kabıyla yoluna devam ederken, ben havaya puromdan duman bulutlarını savurdum, arkasından baktım Lisbeth’in, herkes böyle canla başla işinin gücünün peşinde koşup dururken nasıl olup da iki gündür aynı latayı yerine çivilemekle oyalandığımı düşündüm. Ama sonunda onarım işi bitti. Babam nasıl olduysa, damın onarımıyla ilgilenmişti. Kendisini dama çıkaramadığım için, yapılan işi ayrıntılı şekilde anlattım

çaresiz, değiştirdiğim her lata üzerinde ona hesap verdim, bu arada biraz böbürlenmediğimi de söyleyemem.

“Eline sağlık,” dedi babam, “eline sağlık. Doğrusu bu işi bu yılın içinde bitireceğini sanmazdım.”

şimdi gezip dolaşmalarımı ve görüp yaşadıklarımı gözden geçirip üzerinde düşündükçe, balıkların yerinin su, köylülerin yerinin ise toprak olduğunu, Nimikonlu bir Camenzind’in edineceği tüm beceri ve hünernlere karşın asla bir kentte yaşayıp dünyayı kendine yurt edine-meyeceğine ilişkin eski deneyimlerin doğruluğunu benim de kendi üzerimde yaşamış olmam, beni hem sevin-diriyor hem de kızdırıyor.

Böyle bir şeyi yerinde bulmaya alıştırıyorum kendimi, dünyadaki mutluluğun peşine düşüp onu beceriksizce ele geçirme çabalarımın beni döndürüp dolaştırıp gölle dağlar arasındaki eski kasabamıza getirerek bırakması içimi memnuniyetle dolduruyor, öyle bir kasaba ki, benim yerim orasıdır, orada erdem ve kusurlar ama daha çok kusurlar alışılmış ve geleneksel nitelik taşır. Doğup büyüdüğüm kasabamızı gurbette unutmuş, neredeyse kendime eşine seyrek rastlanır antika bir bitki gözüyle bakar olmuştum; şimdi yine görüyordum ki, içimdeki Nimikon ruhu hortlamış, kasabamızın dışındaki dünyanın kurallarına boyun eğmeye yanaşmıyordu. Kasabamızda bana antika biri diye bakmak kimsenin aklına gelmiyor. Yaşlı babamı ve Konrad dayımı düşününce, istenildiği gibi bir evlat ve yeğen gözüyle bakıyorum kendime. Manevi ve kültürel değerler ülkesinde sağa sola biraz kanat çırpmam, dayımın ünlü yelken yolculuğuna benzetilebilir pekâlâ; arada bir fark varsa, para, çaba ve güzelim yıllar bakımından bana daha pahalıya mal olmuştu gezip dolaşmalarım. Kuzenim Kuoni’nin sakalımı kırp-masından ve eskisi gibi kemerli pantolonlar giyip gömleğimin kollarını kıvırmamdan sonra, dış görünüş bakı-

mından da yine düpedüz kasaba sakinlerinden biri olup çıktım. Günün birinde saçlarım ağarır, ihtiyarlarsam, farkına varmadan babamın kasaba yaşamındaki yerini alacak, onun rolünü üstleneceğim. Ne var ki, kasabada-kiler benim pek çok yıl gurbette yaşadığımı biliyor; on-lara gurbette ne pespaye işler çevirdiğimi, ne çok batağa saplandığımı söylemekten kendimi sakınıyorum, yoksa alay konusu olmam, tatsız birtakım lakaplar edinmem işten bile değil. Almanya'dan, İtalya'dan ve Paris' ten söz açmayagöreyim, yüksekten atıyorum biraz, sözlerimin en doğru yerlerinde bile anlattıklarımın gerçekliğinden bi-raz kuşku duyulduğunu seziyorum.

Peki, sağda solda amaçsız bunca dolanıp durmadan, harcanmış bunca yıldan ne geçti elime? Sevdığım, hâlâ da sevmekte olduğum kadın, Basel'de sevimli iki yavru-ya annelik ediyor. Bana gönlünü kaptırmış bir diğeri ise bir başka erkekte teselli buldu, eskisi gibi meyve, sebze ve bitki tohumları satıyor. Kendisi için kalkıp kasabaya döndüğüm babam ne öldü ne de sağlığına kavuştu, kar-şımdaki yatağında miskin miskin oturuyor, bana bakıyor, kıskanıyor beni, kiler anahtarı bende çünkü.

Ama bu kadar değil hepsi. Annemden ve suda bo-ğulan gençlik arkadaşımın sonra sarışın Agi ve benim çarpık bacaklı ufak tefek Boppi de gökyüzündeki melek-ler arasına karıştı. Öte yandan kasabadaki evlerin sel bas-kınından sonra yeniden onarılması ve her iki bentin ye-niden kurulması olayını yaşadım. İsteseydim, ben de şimdi belediye meclisi üyeleri arasında yer alırdım. Ama oradaki Camenzindler yeter de artar bile.

Bu yakında yeni bir umut ışığı belirdi benim için. Meyhanesinde babamla pek çok galon Valtellina, Valais ya da Vaud şarabı yuvarladığımız meyhaneci Nydegger'in sağlık durumu hızla bozuluyor, meyhanecilik işinden es-kisi gibi zevk almaz oldu. Geçtiğimiz günlerde durumu-

nun kötülüğünden söz etti bana. İşin berbat yanı, kasa-badan biri çıkmazsa, meyhaneyi dışarıdan bir bira fabrikasının satın alacak olması. İşte o zaman kötü olacak; Nimikon'da rahatça oturup içki içeceğimiz bir yer kalmayacak. Yabancı bir kiracı meyhaneyi yönetecek, şaraptan daha çok bira çıkaracak müşterilerin önüne doğal olarak, şarap içilen o canım Nydegger meyhanesi de böyle bir kiracının elinde pespaye bir yere dönüşecek. Bunu öğrendiğimden bu yana rahat yüzü gördüğüm yok; Basel'deki bir bankada biraz param var, yaşlı Nydegger'in yerini alacakların en kötüsü ben olmayacağım kuşkusuz. Bu işte tek pürüz varsa, o da babam hayattayken meyhanecilik gibi bir işi üstlenmek istemeyişim. Çünkü bunu yaparsam, bizim ihtiyarı meyhanede tezgâhın başından uzaklaştıramam artık; ayrıca babam bütün o Latince bilgime ve okumuşluğuma karşın, Nimikon'da meyhanecilikten ileriye gidemediğimi düşünüp bayram edecektir. Bu da katlanılacak şey değil benim için, dolayısıyla babamın bu dünyadan göçüp gitmesini yavaş yavaş beklemeye başladım, sabırsızlıkla değil, hayırlı bir işin gereği olarak.

Geçenlerde Konrad dayımı yine telaşlı ve heyecanlı bir eylemin susuzluğu sardı, sessiz şekerlemelerle geçirilmiş onca yıldan sonra, bu da doğrusu hoşuma gitmiyor. İşaretparmağını ağzından çıkardığı yok, alnında düşünmekten kaynaklanan bir kırıışık kaybolmuyor hiç, odasında telaşlı küçük adımlarla dolanıp duruyor, havanın açık olduğu günler gözlerini gölden ayırmıyor pek. Yaşlı karısı Cenzine, "Bak söylüyorum, gene gemi yapacak bu adam," dedi bir ara. Gerçekten de dayımın halinde yıllardır görülmeyen bir zindelik ve pervasızlık okunuyor. Yüzünde kurnaz ve bilgece bir çizgi var ki, sanki bu kez işin içinden nasıl alınının akıyla çıkacağını iyi biliyor. Ama ben bu kez de işin fiyaskoyla sonuçlanacağına inanıyorum. Çok geçmeden yurduna yuvasına kavuşmak üzere bu kez ka-

nat takmak isteyen, onun yorgun düşmüş ruhu yalnızca. Yelken tak, yelken, Konrad dayı! Ama iş o duruma gelince, Nimikon'daki beyler şimdiye kadar işitilmemiş bir olay yaşayacaklar. Çünkü karar verdim, Konrad dayımın mezarında rahibin ardından şimdiye kadar kasabadakilerin görmediği bir iş yapıp birkaç söz söyleyeceğim. Dayımın Tanrı'nın cennetlik ve sevgili kullarından biri olduğunu söyleyeceğim; gönüllere ferahlık veren bu yüce sözlerin ardından dayımın yasını tutanların öyle kolay kolay unutup bağışlamayacağı dokunaklı birkaç laf edeceğim. Dilerim babam yaşar da tanık olur olaya.

Ve masanın gözünde büyük eserimin başlangıç bölümleri yazılmış duruyor. "Yaşamımın eseri" diyebilirim doğrusu. Ne var ki, kulağa pek iddialı geliyor bu, en iyisi ağzıma almamak çünkü itiraf edeyim ki, eserin şimdilik yazılması ve tamamlanması pek zayıf bir olasılık. Belki ileride bir gün yeniden çalışmaya başlar, eserimi yazar bitiririm; o zaman gençlik özlemim gerçekleşir, ben de bir sanatçı aşamasına yücelmiş olurum.

Bu da benim için belediye meclisi üyeliği ve beton setler inşası kadar, hatta bunlardan da önemli. Ne var ki, önem bakımından ince ve uzun boylu Rösi Girtanner'den zavallı Boppi'ye kadar uzanan o sevimli insanların yer aldığı yaşamımın geçmişe karışmış ama asla unutulmamış bölümüyle boy ölçüşemeyeceği kuşkusuz.